

**GÖÇÜN YENİ ADRESİ:
POLONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLER
ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ
KRAKOV ÖRNEĞİ**

**Özge YENTÜR
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir,2018**

**GÖÇÜN YENİ ADRESİ: POLONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLER ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ANALİZ: KRAKOV ÖRNEĞİ**

Özge YENTÜR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Emre GÖKALP

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık, 2018

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

GÖÇÜN YENİ ADRESİ: POLONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ: KRAKOV ÖRNEĞİ

Özge YENTÜR

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2018

Danışman: Doç. Dr. Emre GÖKALP

Genç ve eğitimli bireylerin yurtdışına olan göçü, günümüz göç literatürü tarafından tartışılan sosyal bir olgudur. Nitelikli göç akımı, son yıllarda Türkiye’de gerçekleşen sosyal, ekonomik ve politik değişimlerden etkilenmiştir. Bu yaşanan göç; Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’nın dışında çeşitli Avrupa birliği ülkelerine de gerçekleşmekte, bunlardan biri olan Polonya’ya da son yıllarda hem öğrenci olarak hem de çalışan iş gücü olarak artan bir göç dalgası yaşanmaktadır. Tarihsel olarak dış göç, Türkiye için çok da yeni olmayan bir olgudur. İlk Türk dışgöçü Batı Almanya, Belçika gibi Batı Avrupa ülkelerine yaşanmışken, artık göçün küreselleşmesiyle Avrupa’nın çoğu ülke ve şehrinde Türk kökenli göçmenlere rastlanmaktadır. Doğu Avrupa’nın tarihsel olarak göç veren ülkelerinden Polonya’da yaşayan Türkler, Almanya’daki gibi büyük bir azınlık oluşturmamaları da varlıkları azımsanmamalıdır. Göç veren bir ülke konumundan göç alan ülke konumuna gelmesinde Polonya’nın AB üyeliği ve artan AB ve Uluslararası firmaları yatırımları ile oluşan istihdam açığı önemli bir etmendir. Türk göçünün rotasının Polonya’ya yönelmesinde son yıllarda ‘yurtdışında üniversite okuma’ eğiliminin giderek yaygınlaşması, Polonya’daki eğitim masraflarının diğer AB ülkelerine göre düşük olması ve ülkenin AB üyeliği etkilidir. İşte bu yüzden ki, Polonya’da tam zamanlı okuyan ve/veya çalışan Türk vatandaşlarının sayısı da her geçen gün artmaktadır. Görüşülen kişilerin %51’inin yükseköğrenim için gelmesi bunu kanıtlar niteliktedir. İki ülke arasındaki tarihsel bir dostluğun olması ve güncel siyasi problemlerin olmaması da Polonya’nın cazibesini arttırmaktadır. İşte bu araştırma Krakov şehrinde 3 yıl ve üzeri yaşayan Türk vatandaşlarına odaklanmakta ve toplanan nicel ve nitel verilerin ışığında Polonya’ya olan Türk göçünün nedenlerini ortaya koymaktadır. Anket tekniği ile rakamsal veriler ve yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği ile elde edilen nitel verilerle Krakov şehrindeki Türk nüfusunun profili betimlenmiştir.

Toplanan verilerden çıkarılabilecek en önemli sonuçlardan biri de Krakov'daki uluslararası dış kaynak ofislerinin sağladığı istihdam ile başlangıçta çalışma için gelenlerin dışında iş için kalanlarda %11'lik artışın olması da öğrenci olarak gelenlerin çalışmaya başlayarak geçici göçmenlikten kalıcı hale geldiklerinin ve bu sayının giderek artacağının bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dış göç, Polonya, Entegrasyon, Eğitim, İstihdam, Beyin Göçü

ABSTRACT

THE MIGRATION'S NEW ADDRESS: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF TURKS IN POLAND: EXAMPLE OF CRACOW

Özge YENTÜR

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, September 2018

Advisor: Doc. Dr. Emre GÖKALP

The migration of young and educated individuals, has been widely discussed as a social phenomenon in the migration literature. Skilled people's migration has recently been affected by Turkey's social, economical and political changes. This immigration has been seen towards to Germany, The United States, Canada and the several European countries such as Poland in which gradually receives both students and workers as migrants. From the historical point of immigration is nothing new for Turkey. The first Turkish migration was happened towards to Western European countries such as West Germany and Belgium; nowadays Turkish migrants can be recognised in many European cities and countries with global migration trend. Turks in Poland, as one of the developing Eastern European country, are not a dominant minority as in Germany but its existence cannot be underestimated. Poland in which was one of the most sending countries in Europe, has become one of the most migration-receiving country due to its EU membership and employment gap related to EU-International investments. The route of Turkish migration has led to Poland in such factors; increasing study abroad trend which is widely accepted by many people, its low living expenses and relatively cheap semester tuitions amongs the other EU countries, and EU membership. It is proved that 51% of interviewees came to Poland for educational purposes. Long lasting friendship and the non-political conflict between Turkey and Poland increases its charm to affect Turkish migrants. Therefore, this research mainly focuses on Turkish citizens who lived in Cracow more than 3 years and reveals the reasons of Turkish migration towards Poland in consideration of its quantitative and qualitative collected data. Turkish population in Krakow is portrayed according to the figures which was collected by survey method and qualitative data which was collected by semi-structured interview method

One of the important results of the collected data is 11% of increasing number of people who came as a student and stayed for work purposes apart from people who came for work, due to the employment opportunities resulted in outsourcing companies located in Krakow. It shows the number of staying and migration purposes will increase in the future.

Keywords: Migration, Immigration, Poland, Integration, Education, Employment Poland, Brain Drain

TEŞEKKÜR

Göç, Sosyal Bilimler içinde çeşitli disiplinlerce çalışılan ve son yıllarda önemi her geçen gün daha da artan önemli bir olgudur. Göç yazını Türk Sosyal bilimine herkesin hem fikir olduğu meşhur Almanya'ya olan işçi göçleri ile girmiştir. 1960'lardan bu yana güncelliğini koruyan, değişen ve genişleyen göç olgusu, önümüzdeki yıllarda da daha çok insanı içine alacak şekilde genişlemeye devam edecek gözükmektedir.

2015-2016 Akademik yılında Erasmus öğrencisi olarak geldiğim, bu yıllar arasında yaptığım gözlemlerle, son olarak da 2017 yılından itibaren aktif olarak iş hayatına atılmam ile karşılaştığım Polonya'daki Türk nüfusunun yaşam pratikleri, iş ilişkileri, yani Polonya'daki varlıkları dikkatimi çeken önemli bir konu oldu.

Polonya'ya göç, eşref saatinde alınan bir kararı; göçmen ofisinin Türkler arasında ortak rastlaşma mekânı olduğu meşakkatli bir bekleme sürecini; süreç uzunluğundan kader ortaklığını; bayramlarda toplaşan, bir çay, bir nargilenin, azıcık da Türkiye'de neler oluyor abilerin konuşulduğu, iki lafın belinin kırıldığı bir ortamı; iş arama-bulma-yerleşme-yerleştirme gibi bilgi alış-verişinin yapıldığı sosyal toplulukları içerir.

Hem dışarıdan hem sürecin içinde olarak yaşanmış bu deneyimlere ulaşmamda, her türlü problemde yanımda olan, kahrımı çeken başta sevgili ailem, annem Gülsen ve babam İhsan Çetin YENTÜR'e, gerek telefonla, gerek elektronik posta yoluyla uzaktan yakından konumla ilgilenen saygıdeğer hocam Sayın Doç. Dr. Emre GÖKALP'e, bana değerli vakitlerini ayıran, araştırmaya katılan ve bu tezin hammaddesini oluşturan Polonya'daki değerli katılımcılarıma bir teşekkürü borç bilir, saygılarımla arz ederim.

Özge YENTÜR

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Özge YENTÜR

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. TEZİN KONUSU.....	3
1.2. TEZİN AMACI.....	3
1.3. TEZİN ÖNEMİ.....	4
1.4. TEZİN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	4
1.5. TEZİN PROBLEMLERİ.....	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. GÖÇ OLGUSU.....	6
2.2. GÖÇMEN UYUMU: ENTEGRASYON.....	14
2.3. GENEL BAKIŞ: BEYİN GÖÇÜ.....	19
2.3.1. BEYİN GÖÇÜNÜN İTİCİ VE ÇEKİCİ NEDENLERİ.....	21
2.4. TÜRKİYE’NİN DIŞ GÖÇÜNE TARİHSEL BİR BAKIŞ.....	23
2.4.1. MİSAFİR/GEÇİCİ İŞÇİLİKTEN KALICI VATANDAŞLIĞA.....	26
2.4.2. GÖÇ ALAN VE GÖÇ VEREN ÜLKELER AÇISINDAN DIŞGÖÇ.....	28
2.4.3. YENİ GÖÇMENLİK.....	30
2.5. NEDEN POLONYA?.....	33
2.5.1. GÖÇ VEREN POLONYA’DAN GÖÇ ALAN POLONYA’YA.....	35

2.5.2. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE-POLONYA İLİŞKİLERİ.....	37
2.5.3. EKONOMİK YAŞAM BAKIMINDAN TÜRKİYE-POLONYA KARŞILAŞTIRMASI.....	41
2.5.4. BENZERLİKLERİ VE FARKLILIKLARIYLA POLONYA EĞİTİM SİSTEMİ.....	49
2.5.5. RAKAMLARLA POLONYA'DAKİ TÜRK NÜFUSU.....	52
3. YÖNTEM.....	59
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	60
3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	60
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	61
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	61
3.4.1. ARAŞTIRMANIN GÜVENİRLİĞİ.....	62
3.5. VERİLERİN YORUMLANMASI.....	63
4. BULGULAR.....	64
4.1. NEDEN POLONYA SORUNSALI.....	70
4.1.1. GELMEDEN ÖNCEKİ NEDENLER.....	71
4.2. ÖNCEKİ YURTDIŞI DENEYİMLERİNİN GÖÇ KARARINA ETKİSİ...73	
4.3. GÖÇ SÜRECİ VE SONRASINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER....75	
4.4. GÖÇMENLERİN DİL BECERİLERİ.....	84
4.5. GÖÇMENLERİN SOSYAL ÇEVRESİ VE UYUM STRATEJİLERİ.....85	
4.6. GÖÇMEN UYUMUNDA TÜRK VE LEH TOPLUMLARININ BENZEYEN VE FARKLILAŞAN ÖZELLİKLERİ.....	88
4.7. GÖÇMENLERİN POLONYA'DAKİ ŞEHİR TERCİHLERİ VE KRAKOV ŞEHRİNE GELME AMAÇLARI.....	95
4.8. POLONYA VE TÜRKİYE'DEKİ ÇALIŞMA ŞARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI VE GÖÇ KARARINA ETKİSİ.....	98
4.9. GÖÇMENLİĞE TAMAM MI YOKSA DEVAM MI?.....	100
4.10. GÖÇMENLERİN TÜRKİYE İLE BAĞLARI: KISA ZİYARETLER VE KESİN DÖNÜŞ.....	103
4.10.1. GÖÇMENLERİN HEMŞERİLİK İLİŞKİLERİ.....	105
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	109

6. KAYNAKÇA.....	114
EKLER.....	
ÖZGEÇMİŞ.....	

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo:1. 2017 yılı Mazowiecki Bölge Göçmen Ofisinde Kayıtlı Türk Göçmenler

Tablo:2. 2017 yılı Malopolski Bölge Göçmen Ofisinde Kayıtlı Türk Göçmenler

Tablo:3. Katılımcıların Demografik Özellikleri(%)

Tablo:4. Araştırmaya Katılanların Polonya 'ya Gelmeden Önce ve Sonra Yaptıkları Meslekler(%)

Tablo:5. Katılımcıların ülke ve süre bazında Polonya 'da yaşamadan önceki yurtdışı deneyimleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil: 1. 2017 Voyvodalara göre Kadın-Erkek kayıtlı nüfus dağılımı

Şekil: 2. 2017 Polonya'da kayıtlı Türk vatandaşlarının yaş gruplarına göre dağılımı.

Şekil: 3. 2017 Polonya'da Oturma izinlerine göre Türk vatandaşlarının dağılımı

Şekil:4. Katılımcıların Aylık Ortalama Geliri(%)

Şekil:5. Oturma ve Çalışma İzni Çıkış Sürelerine göre bir değerlendirme(%)

Şekil:6. Kimlik anlayışına göre Türk vatandaşlarının Leh Toplumundaki yerlerinin değerlendirmesi(%)

Şekil:7. Yaşam Kalitesi Memnuniyeti(%)

Şekil:8. Polonya'daki çalışanların güncel iş tatmini dağılımı(%)

Şekil: 9. Türk göçmenlerin Polonya'daki ikamet nedenleri (%)

Şekil:10. Krakov Şehrindeki Hemşerilik İlişkileri dağılımı(%)

GÖÇÜN YENİ ADRESİ: POLONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ: KRAKOV ÖRNEĞİ

1. GİRİŞ

Genç ve eğitimli kişilerin yurtdışına olan göçü, günümüzde göç literatürü tarafından tartışılan sosyal bir olgudur. Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere yaşanan göç akımı, son yıllarda gerçekleşen sosyal, ekonomik ve politik değişimlerden ötürü Türkiye'yi de etkilemiştir. Bu yaşanan göç; Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın dışında çeşitli Avrupa birliği ülkelerine de gerçekleşmekte, bunlardan biri olan Polonya'ya da son yıllarda hem öğrenci olarak hem de çalışan iş gücü olarak artan bir göç dalgası yaşanmaktadır.

Tarihsel olarak dış göç, Türkiye için çok da yeni olmayan bir olgudur. Türkiye'den yurtdışına yaşanan göçün, ilk rotası 1960'lı yıllarda başlayan işçi göçlerinin yaşandığı Batı Almanya'dır. Bunu sırasıyla, Belçika, Hollanda, Fransa gibi gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri takip ederken, günümüzde Avrupa'nın çoğu ülke ve şehrinde Türk kökenli göçmenlere rastlanmaktadır. Doğu Avrupa'nın gelişmekte olan ülkelerinden biri olan Polonya'da yaşayan Türkler, Almanya'daki gibi büyük bir azınlık oluşturmazlar da, sayıları her geçen gün artmaktadır. Bu artışın nedenlerinden biri son yıllarda 'yurtdışında üniversite okuma' eğiliminin giderek artmasıdır. Aynı zamanda Polonya, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde eğitim ve staj değişimini içeren Erasmus programında gençler arasında popüler değişim rotası konumundadır. Erasmus ile gelen öğrencilerin dışında tam zamanlı okuyan ve/veya çalışan Türk vatandaşlarının sayısı da artmaktadır. Türkiye'den lisans ve/veya yüksek lisans eğitimi için Polonya'yı tercih eden Türk gençler için, diğer AB üyesi ülkelere göre eğitim ücretlerinin düşük, geçim maliyetlerinin uygun olması Polonya'da okuma fikrini giderek daha cazip hale getirmektedir. Türkiye ve Polonya'nın tarihsel olarak dost iki ülke olması ve siyasi problemlerin olmaması da bu süreçte önemli rol oynamaktadır.

Öğrenim olanaklarının yanında nitelikli iş gücü anlamında yaşanan bir beyin göçü de söz konusudur. Özellikle son yıllarda, Türkiye'deki iş ve/veya yaşam koşullarından memnun olmayan nitelikli iş gücü, istifa edip, ülke dışında yeniden bir hayat kurma amacıyla Türkiye'yi terk etmektedir. AFP'nin yaptığı araştırmaya göre gençlerin ülkeyi

terk etmelerinde öne çıkan ilk üç neden, azalan iş imkanları, politik olarak artan muhafazakarlık ve insan hakları ve özgürlüklerinin azalmasıdır.¹ Sosyal medyada da yaşanan sosyal değişimlerden olumsuz etkilenen pek çok kalifiye eleman ülkeden birer birer ayrıldığını paylaşımlarında belirtmektedir. Bu artan ülkeyi terk etme eğiliminin nedeni olarak Türkiye'nin özellikle 2000'li yıllardan itibaren değişen sosyo-politik çehresinin etkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye, kuruluşu itibariyle benimsediği “muasır medeniyetler seviyesine ulaşma” olarak adlandırılan batılılaşma ve modernleşme ideali, son yıllardaki sosyal ve politik değişimler nedeniyle bambaşka bir boyuta evrilmiş, bu idealden uzaklaşmaya başlamıştır. Ekonomik imkânların dışında sosyal hayatta yaşanan değişiklikler, toplumun farklı kesimlerinde farklı yankılar uyandırmıştır. Gelişme, ekonomik ve sosyal modernleşmeyi birlikte kapsayan bir süreçtir. Ekonomik anlamda modernleşme; ileri teknoloji ile birlikte ihtisaslaşmış bilim, ileri tarzda bir idare ve yönetim gerektirir. Sosyal anlamda modernleşme ise, orta çağ değerleri yerine modern değerleri; geleneksel statü yerine, bireyin değerine önem veren, onun yetenek ve başarısına dayanan bir statü sistemini öngörür (Başaran, 1972:132). AFP'nin yaptığı çalışmanın sonunda ortaya çıkan muhafazakârlık ve insan hakları ile özgürlüklerinin giderek azalması, bu modern değerlerin ortaçağ zihniyeti olarak tasavvur edilebilecek yasaklama ve sınırlamalarla çatışması özellikle genç kitlenin yurtdışını çözüm olarak düşünmeye itmektir. Çoğu genç beyin, Türkiye'de bireye değer verilmemesi, insanca yaşama idealinin hayal olması, ekonomik ve sosyal hayatın birey üzerindeki baskısı, artan eğitilmiş gençlerin işsizlik oranı, emeğin karşılığını maddi ve manevi alamama olarak nitelendirilen iş tatmininin düşük olması gibi nedenlerden ötürü ülkeyi terk etmeyi bir çözüm olarak görmeye başlamıştır.

Çözüm arayışlarının odak ülkeleri genellikle gelişmiş batılı ülkeler olsa da, Polonya'ya çalışma amacıyla gelen Türk kökenli kalifiye işçiler de bulunmaktadır. Ücret ve çalışma saatleri bakımından koşulların Türkiye'ye göre iyi olduğu bu tezin önemli varsayımlarından biridir. Bir diğer varsayım ise, muhafazakârlaşan Türkiye'den görece muhafazakâr Avrupa Birliği üyesi Polonya'ya gelen gençlerin burada ülkelerinde bulamadıkları “özgürlüğü” bulup bulamadıkları bu tezin önemli sorunsallarından biridir. Özgürlük tanımlamasını sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik olarak genişletildiğinde,

¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41331921> ve <http://www.diken.com.tr/afp-onlarca-kisiyle-konustu-egitimli-turk-gencler-ulkeyi-terk-ediyor/> (Erişim Tarihi: Mayıs 2018)

önem sırasının, göç etme nedenleri ile olan bağlantısı da araştırma bulgularında ayırt edici bir etmen olarak değerlendirilmiştir.

1.1. TEZİN KONUSU

Bu çalışmanın konusu, 2010-2018 yılları arasında Türkiye’den Polonya’ya gelen ve en az 3 yıl ve üzeri Krakov’da yaşayan öğrenci ve çalışan Türk gençlerin Polonya’ya olan göçüdür. Çalışmanın konusu temel olarak öğrenciler ve çalışanlar olarak iki boyutta ele alınmıştır. Öncelikli olarak kalma izni ile çalışanlar ile öğrenci olup da tam zamanlı çalışan kişiler alınmış, sadece öğrenci olanlar çalışmanın ana bölümünden ayrılmıştır. Zira öğrencilerin okul bitiminde Türkiye’ye dönme olasılıklarının yüksek oluşu ülkeye göç etmeyecekleri anlamını taşımaktadır. Üniversite eğitimi için maliyetlerin diğer AB üyesi ülkelere göre görece uygun olması öğrencilerin Polonya’yı tercih etmelerinde bir etken olduğu varsayımı araştırmanın bir diğer varsayımdır. Kalifiye çalışanların özellikle 2015 yılı sonrası Polonya’yı tercih etmeleri ise beyin göçü özelinde çalışmanın çalışanlar boyutunu teşkil etmektedir. Çalışmada göçün öznesi olan kişilerin, göç nedenleri, göçün ilk yıllarındaki problemleri, leh toplumuna uyum sağlama stratejileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu kişilerin Türkiye’ye olası geri dönüşleri hakkındaki düşünceleri üzerine de veri toplanmaya çalışılmıştır.

1.2. TEZİN AMACI

Türkiye’den yurtdışına yaşanan göçün temel rotası Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi Batılı gelişmiş ülkeler özelinde araştırmalar olmasına rağmen, Doğu Avrupa’nın gelişmekte olan ülkelerinden Polonya’ya yaşanan göç hakkında literatürde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın genel amacı, son yıllarda yurtdışına artan göçünün nedenlerini, bu göçün son yıllardaki rotalarından biri olan Polonya’ya gelen öğrenci ve çalışan Türk kökenli gençlerin göç nedenlerini araştırmaktır. Türkiye’den yurtdışına yaşanan beyin göçü olgusunun nedenleri Polonya özelinde analiz edilmesi de tezin bir diğer amacıdır.

1.3. TEZİN ÖNEMİ

Bu çalışma, Türk kökenli çalışanların ve öğrencilerin Polonya'ya geliş nedenleri, Almanya, Fransa ve Belçika gibi diğer AB ülkelerine kıyasla Polonya'nın yaklaşık son 10 yıllık bir süreçte tercih edilme nedenlerini ortaya koyarak bu konuyla ilgili çalışma olmayan literatüre mütevazı bir katkı sağlaması yönünden önemlidir. Zira literatürde Polonya üzerine uluslararası ilişkiler, politik ve ekonomik tabanlı araştırmalar yapılmış; temelde göç ve özelde beyin göçü olgusu, sosyal yaşam ve uyum stratejileri hakkında bir çalışma bulunamamış olması da bu çalışmanın literatüre katkısı ve önemini belirtmektedir. Bu çalışma, üzerinde fazla araştırma yapılmayan literatürdeki eksikliği önemli ölçüde giderecektir. Bu araştırma ile Türk gençlerin Polonya'yı göç rotası olarak seçmelerinin nedenlerine ulaşılmış olunacaktır. Araştırma 2015 sonrası yoğun bir şekilde yurtdışına yaşanan göçlerin sosyo-ekonomik ve politik nedenlerini Polonya özelinde bakmak açısından da önem taşımaktadır.

1.4. TEZİN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırmanın kapsamı Türkiye'den Polonya'ya 2010 yılından bu yana gelen öğrenci ve çalışanlardır. Polonya'nın Krakov şehrinde yaşayan, okuyan ve çalışan Türk vatandaşları ile sınırlıdır. Araştırma 18-50 yaş aralığında olan 3 yıl ve üzeri Krakov'da yaşayan Türk vatandaşları ile sınırlıdır. Araştırmanın süresi yüksek lisans tez süresiyle sınırlıdır. Bu araştırma araştırmacının zamanı, katılımcıların zamanı, eğitim süresi, çalışma süresi ve maddi imkanlarıyla sınırlıdır. Araştırma yüksek lisans eğitim ve tez süresi boyunca elde edilen bilgi ve bulgularla sınırlıdır. Varşova'da hatırı sayılır bir Türk nüfus olmasına rağmen araştırma süresinin sınırlı olması nedeniyle burada yaşayan Türkler araştırmaya dahil edilmemişlerdir. Polonya'nın diğer şehirleri de örneklem sayısını düşük olması nedeniyle kapsam dışı tutulmuştur.

1.5. TEZİN PROBLEMLERİ

Bu tezin temel problemleri şunlardır: Türkiye’den Polonya’ya son yıllarda yaşanan göçün nedenleri nelerdir? Polonya neden hem kalifiye gençlerden hem de öğrencilerden bu kadar ilgi görmektedir? Türkiye neden Polonya’ya göç vermektedir? Genel olarak Polonya’nın, özel olarak Krakov ve Varşova şehirlerinin çekici yönleri nelerdir? İngilizcenin yanı sıra lehçe bilmenin göç öncesinde ve süresince önemi var mıdır? İki toplum yapısında benzeşen ve farklılaşan öğelerin göçler üzerinde bir etkisi var mıdır? Sosyal ve ekonomik hayatı içeren yaşam kalitesi ve kendini gerçekleştirme açısından bir ilişki var mıdır? Yükseköğrenim veya çalışma amacıyla gelen Türk vatandaşlarının gelmeden önceki ve geldikten sonraki yurtdışı algısı arasında farklar var mıdır? Göçün kalıcı olması amacıyla göçmenlerin Türkiye’ye geri dönüş olasılıkları arasında bir ilişki var mıdır?

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tezin ikinci bölümünde tezin konu ve amacına ilişkin yapılan literatür taraması çeşitli alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

2.1. GÖÇ OLGUSU

Göç; sosyo-ekonomik ve politik sebeplerle insanların bulundukları yerden bireysel veya gruplar halinde başka bir yere yer değiştirmesidir. Bu eylem bireyin kendi isteği ile serbestçe gerçekleşeceği gibi politik nedenlerle tarih sahnesinde ve günümüzde pek çok örneklerinin görüldüğü savaş veya doğal nedenlerle yaşanan zorunlu olarak da gerçekleşebilir. Uluslararası göç hukukuna göre göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirme olarak tanımlanmıştır (Çiçekli, 2009: 22). Tanımı gereği göç olgusu ülke sınırları içinde ve dışında gerçekleşen yer değiştirmedir. Aynı devletin sınırları içerisinde yapılan iç göçler, geçmişten günümüze tüm toplumlarda yaşanmış ve halen yaşanmaktadır. Ekonomik nedenlerle köyden kente yaşanan iç göçler, iş değişikliği, eğitim vb. nedenlerle de kentten kente gerçekleşir niteliktedir. Ülke dışına yaşanan göçler ise dış göç olarak sınıflandırılmaktadır. İç ve dış göç sınıflandırmasının yanı sıra vasıflı (beyin göçü) ve vasıfsız göç (Öner, 2012: 13), süresi bakımından geçici-sürekli göç, hukuki açıdan yasal-kaçak göç gibi (Güllüpınar, 2012: 57) göç kategorileri mevcuttur. Göçmen yani göç olgusuna konu olan kişi; iş, eğitim ve aile birleşimi gibi nedenlerle ülke dışına uzun süreli veya kalıcı yerleşmektedir. Uluslararası göç hem çok dinamik, karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur hem de sürekli devinim halindedir (Öner, 2012: 13). Yani artık günümüzde salt ekonomik amaçlı bir göçün yanında bireysel ve toplumsal nedenlerin bir etken olduğu, giderek değişen ve yenileşen bir göç olgusu ile karşılaşılmalıdır. Uluslararası göç literatüründe sıklıkla karşılaşılan göçün nedenleri kısaca şu şekilde özetlenebilir: ülkelerarası farklı demografik özellikler, kapitalizmin devresel krizleri, bölgeler arası gelir farklılıkları, küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler (Güllüpınar, 2012: 56).

Göç olgusu çeşitli disiplinlerce yer değiştirmenin temelinde farklı boyutlarda ele alınmıştır. Sosyoloji, Antropoloji ve Nüfus bilimi göçmen davranışı üzerine yoğunlaşırken; Ekonomi, göçün makroekonomik etkisi; Siyaset Bilimi göç politikaları ve kontrolü; Hukuk göçün yasal boyutu ile ilgilenmiştir (Brettell ve Hollifield, 2008). Bu

açından göç üzerine yazılmış tek bir teoriden çok, farklı bakış açılarını içeren ve disiplinler arası teoriler bulunmaktadır. Bu teoriler makro ve mikro olarak sınıflandırılabilir. Makro teoriler; Bölünmüş işgücü piyasası teorisi, Dünya sistemleri teorisi ve Politik ekonomi modeli olarak değerlendirilirken, mikro teoriler ise neo-klasik ekonomi teorisi (ya da rasyonel tercih teorisi), insan sermayesi teorisi, yeni göç ekonomileri, göç ağı ve sosyal sermaye teorisi ve Kümülatif nedensellik modeli olarak değerlendirilmektedir (Morawska, 2007: 1). Nüfus ve göç hareketlerine ilişkin ilk teoriler on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmış, yirminci yüzyıl boyunca da çeşitli teorik bakış açıları geliştirilmiştir (Özcan, 2017: 187). Göç, literatürde kentleşme ve endüstrileşmenin gelişmesi ile artan iş imkânlarının bir doğurgusu olarak ele alınmıştır.

Göç yazınının ilk teorisyenlerinden Ravenstein, 1871- 1881 İngiliz nüfus sayımını içeren 1889 yılında yayınlanan Göç Kanunları adlı çalışmasına göre temel göç kanunlarını şu şekilde sıralamıştır: Göçmenlerin çoğu yakın mesafelere göç etmektedir. Göç hareketi bir anda değil, adım adım gerçekleşir. Göç akımı kendisini denkleştirecek karşı bir akım yaratır. Göçmenler uzun mesafe göçlerde ticaret ve endüstrinin gelişmiş olduğu büyük şehirleri tercih ederler. Köylü nüfus, şehirde doğup büyümüş olan nüfusa göre göç etmeye daha çok eğilimlidir. Göçmenlerin çoğu yetişkin kişilerden oluşur, kadın ve erkek göçmenlere göre göç mesafesi değişen bir özellik gösterir. Kadın göçmenler yakın mesafelere daha çok göç ederken, uzak mesafeye göç edenler çoğunlukla erkeklerdir. Endüstri ve ticaret geliştikçe göç eğilimi artar, göçün yönü kırsal alandan endüstrinin merkezi olan şehirlere yöneliktir. Ekonomik nedenler göçün temel nedenidir (Grigg, 1977: 42-43). Ravenstein göç olgusu konusundaki ilk yazıları bakımından literatürde diğer çalışmalara zemin hazırlamış lakin eleştiri de almıştır. Özellikle Castles ve Miller, teorisinin tarihsel olmadığı ve bireysel tercihlere dayandığı konusunda eleştiride bulunmuşlardır (Çağlayan, 2006: 71).

Göç yazınında ele alınan ilk sosyolojik teori kesişen fırsatlar kuramıdır. Kuramı ortaya atan Stouffer temelde göç edilecek yerin neye göre seçildiğini, yerin imkânları ile iki yer arasındaki mesafe farkı üzerine matematiksel bir ilişki ile sunar. Göç yazınına aynı zamanda “rekabetçi göçmenler” terimini ekleyerek, gidilecek şehir üzerinde etkisine de değinir. Temelde teorisinin amacı göçe etki eden önemli bir unsur olan mesafe kavramıdır. Mesafe ve hareketlilik arasındaki ilişkiyi ampirik bir çerçevede formüle eder. Stouffer (1940: 846)’a göre mesafe, hareketlilik sürecinde içerdiği insan sayısı ile müdahil olan

fırsatlar doğru orantılıdır, böylece mesafe ve fırsatlar arasında bir ilişkiden bahsedilebilir. Göç yazınına kattığı matematiksel formülasyonun dışında teorinin önemi göç eğiliminin nüfusun mekânsal dağılımı ile ilişkisidir. Çağlayan (2006: 77)'a göre kesişen fırsatlar kuramının uluslararası göç için en önemli katkısı, göç mesafesine bağlı olarak göç sırasında çıkabilecek sınır geçişleri ve bürokrasi gibi zorlukları göz önünde bulundurarak göçü değerlendirmesidir. Küreselleşmenin önemli bir doğurgusu olan uluslararası göçlerdeki artış özellikle göçmenlerin mesafe ve fırsatlar arasında artan bir ilişki kurdukları ve göç eylemine yöneldiği son yıllarda sıklıkla gözlenmektedir. Bu bağlamda Polonya'nın uluslararası firmalar tarafından maliyetlerin uygunluğu ve AB üyesi olması nedeniyle cazip hale gelmesi, ofislerin eğitimli kişilere sağladığı imkânlar da artık küresel anlamda artan göçlerin rotasını Polonya'ya kaydırmıştır. Ülke şartlarına oranla iyi seviyelerde alınan maaşlar ve maaş dışı sağlık ve spor gibi ilave ek gelirlerin olması ile AB üyesi olmayan ülkelerden gelen bireylere alınan çalışma izinlerinin firmalar tarafından sağlanması kesişen fırsatlar teorisine bir örnek olarak düşünülebilir.

Göç yazınında ele alınan bir diğer kuram, Ravenstein'in belirttiği kuralların incelendiği, temelde göçün ekonomik nedenle yapıldığı prensibine dayanan Stouffer'in kavramlarının Everett Lee tarafından genişletildiği (Şenol-Sert, 2012) daha sonradan kurama çeşitli kişilerce yapılan katkılar sonucunda adlandırılan itme-çekme kuramıdır (Çağlayan, 2006: 72). Kuramın çerçevesini göçün temel 4 faktörü oluşturur: Yaşanılan yer, göçün rotası, engeller ve bireysel nedenler (Lee, 1966: 50). Bu kurama göre göç kararında yaşanılan yer ile gitmek istenen yer arasında (göçün rotası) engeller ve bireysel nedenler bir ilişki sunar. Yaşanılan yer ile gidilmek istenen yerin kendi içinde pozitif ve negatif etmenleri vardır. Ekonomik pozitif ve negatif faktörlerin önemiyle birlikte yaşam zincirini içeren eğitim ve sağlık gibi alanlardaki olumlu durumlar çekici faktörlerin ağır basmasına, kişisel nedenler ve beklentiler de gidilecek yer hakkında çekici nedenlerle bütünleşerek göç etme eylemine sebep olur (Lee, 1966).

Her ne kadar günümüzde itici ve çekici faktörlerin önemi hala büyük olsa da, göç eylemi küreselleşmenin etkisi ile kompleks bir yapıya bürünmüştür. Çağlayan (2006), Lee'nin kuramının günümüzde değişen ve karmaşıklaşan sınıf yapısına göre hesaplanmasının tartışmalı olduğunu ve net tespitinin güçleştiğini belirtmiştir. İtme-çekme faktörlerinin temel nedenlerinin ne olduğu üzerine olan bir diğer çalışma Petersen'in göçün genel tipolojisi üzerindir. Petersen (1958: 258) çalışmasının temelini

Fairchild’ın genellemesi olan her insan zoraki ya da yönlendirilene kadar yerleşiktir savı üzerine kurar. Petersen, ‘Eğer her insan doğası gereği yerleşme eğilimdeyse neden bazı insanlar göç eder’ sorunsalından yola çıkarak tarihsel olarak bir göç tipolojisi çizer. Çalışmasında göçebeler, sömürgecilik sonucu Afrika’dan zorla göç ettirilen gruplar ve kölelik olgusu, savaşlar nedeniyle zorunlu göç gibi örneklerden yola çıkarak dört farklı göç tipinden bahsedilmektedir. Bunlar ilkel, zorunlu ve yönlendirilmiş, serbest ve kitlesel göçlerdir (Petersen, 1958: 259-263). Doğal koşullar ve ekoloji ilkel göçü, göç politikasına göre devlet ya da çoğunluğunun zoruyla yerinden etmeyi ve savaş sonucu yönlendirilen göçü, kişisel nedenler ve daha iyi bir yaşam arzusu serbest göçü, ve son olarak sosyal momentum ile kentleşmenin etkisi ise kitlesel göçü açıklayan temel etmenlerdir. Günümüzde uluslararası göçmenlere ait yapılan en yaygın tipoloji; göçmenleri gönüllü ve gönüllü olmayan göçmenler olarak ikiye ayırmaktadır (Şenol-Sert, 2012: 30).

Sosyolojik teorilerden kesişen fırsatlar teorisi, Polonya’ya olan nitelikli göçü diğer teorilere oranla daha iyi açıklamaktadır. AB üyeliği ile birlikte, ekonomik yatırımların artmasının sağladığı artan ekonomik büyüme ve maliyetlerin AB ülkelerine oranla düşük olması Polonya’yı dış sermaye için cazip bir konuma getirmektedir. EMEA bölgesinde hizmet veren dış kaynak firmalarının² lokasyonlarını 2010 sonrası Polonya’ya taşımaları bir zamanların Demir Perde ülkesi olan ve yoğun göç vermiş Polonya’ya hem istihdam yaratmış hem de ekonomik büyümesine ivme kazandırmıştır. 1990 öncesi gerçekleşen göç ve sonrasında yaşanan enflasyon ve işsizlik nedeniyle artan oranlarda yurtdışına göç vermiş Polonya’da ortaya çıkan yeni istihdamın yarattığı işgücü açığını karşılamada iç pazarının yetersiz kalması Türkiye’deki yurtdışına göç etmeyi düşünen genç ve eğitilmiş kitleye cazip gelmiştir. Kesişen fırsatlar teorisi, Polonya’daki ortaya çıkan istihdam açığı ve Türkiye’deki eğitilmiş işsizlik oranının yüksek olmasından³ kaynaklı yeni arayışlar ve fırsat kovalayışında olan kitleyi etkilediği ve göç etme eğilime yönlendirdiği açısından daha açıklayıcı bir perspektif sunar.

Sosyolojik teorilerin yanı sıra göç olgusu, ekonomik teoriler tarafından genelde uluslararası emek göçü olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan makro-ekonomik teorilerden ilki olan Bölünmüş Emek Piyasası ya da İkili İşgücü Piyasası Teorisi, itme-çekme kuramından farklılaşarak uluslararası emek göçünün, az gelişmiş ekonomiler ile gelişmiş

² <http://www.europeanbusinessservices.com/krakow.html> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018)

³ <https://tradingeconomics.com/turkey/unemployment-rate> (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2018)

ekonomiler arasındaki dengesizliğin emeğin yerinin değişmesi ile dengeleneceği ve gelişmiş ekonomilerin yapısı gereği oluşturduğu iş gücü talebine dayandığı şeklinde iki faktör üzerinedir (Morawska, 2007: 2). Bu açıdan göç, sınırlı iş gücü arzı olan gelişmiş ülkelerdeki yüksek ücretlerin yapısal bir gereği, gelişmemiş ekonomilerin ise fazla olan işgücünün atıl kalmasını önleyiciliği çerçevesinde dünya ekonomisindeki dengeyi sağlayacak bir tampon mekanizma olarak tasvir edilmiştir.

İlk sistematik göç teorisi olarak kabul edilebilecek Neo-klasik ekonomi kuramı, temelde emek konusundaki arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılığı temel alır (Güllüpınar, 2012: 57). Nüfus fazlalığı sonucu işgücü fazlası olan ülkelerde düşük ücretli bir piyasa hâkimdir, sermaye fazlası olan ülkeler ihtiyaç duydukları emek ihtiyacını karşılama eğilimindedir. Bu bağlamda düşük ücretli ülkelerdeki işgücü, sermayenin fazla olduğu doğal olarak da ücretlerin yüksek olduğu yerlere göç etme eylemini gerçekleştirir. Göç eylemi sonucu işgücü fazlası ile sermaye fazlası olan ülkelerde ücretler ve istihdam açısından bir dengelenme olacaktır. Bu teoriye göre göç ekonomik nedenlidir, temel etmenler ücretlerin yüksek ve istihdamın yaşanan yere göre fazla olmasıdır. Böylece küresel ekonomi bazında dengesizlik kalkacak ve kriz yaşanma olasılığı düşecektir. Bu teoriden yola çıkarak fakir ülkelerden zengin ülkelere göç hareketi olduğu söylenebilir. Göç piyasayı dengeleyen bir kaldıraç görevi görür, amaçtan ziyade bir araçtır.

1970’li yıllarda petrol fiyatlarındaki dalgalanma nedeniyle yaşanan ekonomik krizler, eşitsizliklerin sorgulanmasına ve negatif eleştirilere zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Bağımlılık okulu kuramcıları Wallerstein, Frank, Amin (Çağlayan, 2006: 78), Galtung, Castles ve Kosack, Nikolinakos (Erdoğan (1988: 6)’dan aktaran Şahin (2011: 60) gibi düşünürler tarafından geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan kuramlardan biri de ekonomik temelli ele alınmış merkez-çevre kuramıdır. Dünya sistemi teorisi olarak da adlandırılan bu makro kuram, temelde merkez ve çevre olarak ayrılan ülkeler arasındaki sömürüye dayalı ilişki üzerinedir. Bu teoriye göre, Merkez ülkeler ihtiyaç duyduğu hammadde, ucuz işgücü ve pazar gereksinimi; çevre ülkelerin ise kapitalist gelişmeyi sağlamak ve refah düzeyini artırma gereksinimi çift yönlü bir bağımlılık durumunu ortaya çıkarır (Özcan, 2017: 200). Gelişmiş ülkeler merkez ülkeleri, gelişmemiş/az gelişmiş ve günümüzün gelişmekte olan ülkeleri ise çevre ülkeler kategorisini oluşturur. Bu yaklaşıma göre de göç, modernleşmeyi ve gelişmeyi sağlamaktan ziyade, göçmen işçi gönderen ülkelerdeki işgücü kaynaklarının gelişmiş ülkeler yararına kullanılmasına

yaramakta ve gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmelerini olumsuz etkilediği üzerinedir (Tatlıdil, 1984: 113'ten aktaran şahin, 2011: 60-61). Yani kapitalist ekonominin yapısı, merkez ülkelerdeki maaşlar ve ekonomik koşullar evre ülkelerden g eğilimini arttırıcı özellik taşır. Hatta Dünya sistemleri teorisi evre ülkelerden merkez ülkelere olan göçü, kapitalist ekonomilerin gelişim sürecinin kaçınılmaz bir gelişmesi olarak görür (Massey ve diğerleri, 1993: 445). Merkez ve evre ülkeler arasındaki ekonomik ve politik ilişkinin yanı sıra, ideolojik, tarihsel ve kültürel bağlantılar da uluslararası göçün belirleyici etmenlerindendir (şenol-Sert, 2012: 36-37).

Neo-klasik mikroekonomi teorisi temelde Neo-klasik makroekonomiden farklı olarak bireysel seviyede uluslararası g mekanizmasını açıklayan elementler sunar. Teori bireylerin yaşam maliyetleri ve ücretler arasında yaptıkları rasyonel hesaplamaların g kararna etkisine değinir (Morawska, 2007: 4). Buna göre göçü başlatan kişinin yüksek kazanç elde etme isteğidir (Güllüpınar, 2012: 59). Mikro açıdan bireysel nedenleri bir matematiksel değişken olarak ele alan Chiswick (1999: 181), bireysel glerde göçmenlerin kendiliğinden seçilmesinin sahip olunan vasıflarla yakından ilişkili olduğu, kişinin kendi insan sermayesine yaptığı her türlü yatırımın karşılığını alacağı yerlere g etmesiyle doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan bir diğer mikro teori olan İnsan sermayesi teorisi, insana yatırımın g ile ilişkisini sunmaktadır. İnsan sermayesi; yaş, cinsiyet, eğitim ve beceri, deneyim, medeni durum, başarma isteği, girişimci ruh ile dil, kültür ve sosyal çevrenin değişimi riskini alma kapasitesine bağlıdır. Aynı zamanda uluslararası göçün işgücü talebi anlamında artık daha seçici hale geldiği teorisinin bir diğer varsayımıdır (Morawska, 2007: 5). Todaro (1969) g kararı almada yaşanılan bölgedeki işsizlik ile kentsel bölgedeki eksik iş gücü ve istihdam olanakları arasında yakın ilişki olduğunu, kırsal itici ve kentsel çekici nedenlerin iş seçiminde etkili olduğunu belirtmiştir. Makroekonomiden ziyade fayda-maliyet analizi temelinde bir kar maksimizasyonunu birey temelinde formüle etmeye çalışmıştır. 1980'lerde yeni iş gücü göçü ekonomisi teorisi, g kararının belirleyici faktörünün sadece ücretler bazında kar maksimizasyonunu düşünen tek tek bireyler tarafından değil, ailelerin, hane halkı ve topluluklara da ait olduğunu üzerinedir (Castles, De Haas ve Miller, 2013; Massey ve diğerleri, 1993: 436). G kararının belirleyici faktörleri üzerine yapılan bir diğer çalışmada, g tecrübesi, ev halkı büyüklüğü, eğitim, sosyal sermaye, etnik bağlantılar, tarım dışı aktiviteler (Tsegai, 2007'den aktaran şenol-Sert, 2012: 34) de g kararını etkilemektedir. G edilecek hedef ülkede bulunan etnik grupların varlığı, akrabalık,

arkadaşlık ilişkileri de göç kararını etkiler niteliktedir. Sosyal ağ teorisinin öne sürdüğü bu bağlar göç kararı ve göç etme sürecinin yanı sıra göçün sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. Bir aile bireyi ya da arkadaş belli bir bölgeye göç ettiği zaman, menşe bölgede kalan aile bireylerini ve arkadaşlarını göçe karar verme konusunda motive eden, hedef yerle ilgili önemli bilgiler sağlamakta, göçmenlerin iş, ev arayışlarında yararlandıkları sosyal sermayeyi oluşturmaktadır (Şenol-Sert, 2012: 40, Morawska, 2007). Sosyal sermaye geline yerde ev ve iş bulma dışında seyahat sürecinde oluşacak masrafları ve riskleri de azaltan (Massey ve diğerleri, 1993: 448) bir olgudur. Bununla beraber göçmenin göç ettiği topluma ilk geldiğinde kültür şokunu en aza indiren, yalnızlık duygusunu azalttığı bir akraba ve arkadaşlar ağı olarak pozitif, göç edilen bölgenin kültürüne, geleneklerine ve en başta ülkenin diline uyum sürecinde ise negatif olarak değerlendirilebilir. Çok sayıda insanın zengin ve gelişmiş ülkelere girme talebinden doğan ve süreklileşen, göçmen vize uygulaması yapan sınırlı sayıdaki ülkelerin yanında özel ve gönüllü organizasyonları açıklamayan kurumsal teoridir (Massey ve diğerleri, 1993: 450). Yasal olarak çalışan bu gayrimenkul ve ulaşım üzerine kurulan firma ve kurumların yanı sıra kar amacı güden, kara borsa vize ve insan taşımacılığı yapan yasa dışı kişi ve kurumların doğmasına, kaçak göçmen vakalarının artmasına neden olmuştur. Göç artık insani bir hareketlilikten çok yasadışı taşımacılık yapan gruplar için maddi kaynak olmuş, bu durum hem göç alan hükümet ve ülkelerin göçü kontrol çabalarını zorlaştırmış hem de milyonlarca göçmenin sağlıksız koşullarda taşınmasından kaynaklı insanlık dramlarının oluşmasına neden olmuştur. Sosyal Ağlar ve Göçmen destekli kurum ve organizasyonların yanında bir diğer göç analizinde kullanılan mikro kuram, kümülatif nedenler teorisidir. Bu yaklaşıma göç kararının alınmasında etkili olan, gelir ve toprak dağılımı, tarımsal üretimin organizasyonu, göç kültürü, insan sermayesinin bölgesel dağılımı, iş tanımından ötürü sosyal etiketlenme (Massey ve diğerleri, 1993: 451-453) gibi sosyal koşullar üzerinde durur.

Göç hareketini uluslararası ilişkiler çerçevesinde ele alan, göçü önceleyen bir ilişkiler temeline oturtan bir diğer kuram göç sistemleri kuramıdır. Göç alan ülkenin göç eden ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler, yıllar boyu süren sömürgecilik ilişkileri (Toksöz, 2006: 20) göç hareketini etkiler ve bir nevi sistem oluşturur. Bu kuram bir bölgeden ya da belli ülkelere çok sayıda göçmenin kabul edilmesini içerir (Massey ve diğerleri, 1993: 454) bu açıdan Afrika ülkelerinden Avrupa'ya yaşanan göçleri bu kuramla açıklamak mümkündür (Çağlayan, 2006: 82). Aynı zamanda Avrupa ülkelerinin

ikinci dünya savaşı işgücü ihtiyacından dolayı ucuz ve emek fazlası ülkelerle resmi düzeyde yaptıkları geçici işçi alımlarının da bu teori bazında değerlendirilebilir.

Basitçe maddi nedenlerle coğrafi olarak yapılan bir yer değiştirme ve insan hareketliliği olarak tanımlanmış göç, makro ve mikro teorilerle, temel nedeni ekonomi disiplini çerçevesinde açıklanmaya çalışılmış, zamanla basit bir yer değiştirmeden ziyade sosyal neden ve sonuçları olan sosyo-ekonomik bir olgu olduğu çeşitli teorilerce ortaya konmaya çalışılmıştır. Özellikle kapitalizmin ortaya çıkışını hızlandıran endüstrileşme göçleri sosyolojik olarak daha da görünür hale getirmiştir. Günümüzde salt ekonomik nedenlerle yapılan bir göç olgusundan bahsetmek oldukça zordur. Endüstrileşmenin artarak devam etmesiyle ortaya çıkan Küreselleşme göçleri bölgeler çapında yapılan bir hareketten, dünya çapında yaşanan bir akım haline getirmiştir. Ekonomik temelli göçler, ilk başlarda ikili işgücü piyasası gibi klasik ekonomi teorilerinde dünya ekonomisinde dengeyi sağlayacak bir kaldıraç, dünya sistemleri teorisiyle kapitalist gelişmiş ekonomilerin ek kaynağı ve zengin-fakir ekonomiler arasındaki uçurumu arttıran bir doğal seleksiyon olarak algılanmıştır. 1980 sonrası mikro teorilerin artmasıyla göç olgusu; ekonomik nedenlerin dışında bireysel kazanç amacıyla yapıldığını öne süren neo-klasik mikroekonomi, göç kararının birey dışında hane halkı ve etnik grupların etkisiyle alındığını öne süren sosyal ağlar ve sosyal sermaye kuramları, bireysel ve grupsal nedenlerin dışında sosyal koşulların da etmen olduğu sosyolojik kuramlarla analiz edilmeye çalışılmıştır. Küreselleşme, ekonomik değişme ve siyasal mücadelelerin etkisiyle içinde bulunduğumuz çağı bir göçler çağı olarak formüle eden Castles, De Haas ve Miller, göçe etki eden ve uluslararası göçü tanımlayıcı nitelikte olan altı temel sav öne sürmüşlerdir. Bunlar; Göçün küreselleşmesi, geçmişte hâkim olan göç rotasının değişmesi ve hızlanması, sadece emek-işçi göçü yerine farklı yeni göçlerin ortaya çıkması, göç geçişinin yayılması, iş odaklı göçün kadınsılaşması ve göçün artan siyasallaşması olarak kısaca belirtilebilir (Castles, De Haas ve Miller, 2013: 16). Göçün küreselleşmesi, artık sadece gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere belli gelişmiş ülkelere olan göçü değil, global olarak ülkeler arasında artan bir hareketlilik, gelişmiş ülkelerdeki bireylerin de göç eylemine katılımını da içermektedir. Bu bağlamda geleneksel göç rotalarının çeşitlenmesi, bir zamanın göç veren ülkelerinin göç alan ülke konumuna gelmesi de söz konusu olmaya başlamıştır. İşgücü ve ekonomik göçün yanında eğitim, politik sığınma, bireysel nedenlerin de göç kararına eklendiği yeni göç türlerine evrilmiştir. Demografik olarak ağırlıklı olan hane içinden erkeklerin göçüne giderek artan

sayıda kadın göçünün artan bireyselleşme ile ilişkisi ile birlikte hem tek tek ülkeler hem de uluslararası bağlamda göçün politikleşmesi göç tanımının genişletmiştir. Bu temel savlar altında göç artık küreselleşme ile dinamikleşen; işçi göçlerinden politik sığınmacılara; gönüllü bireysel göçlerden savaş, doğal afet gibi zorunlu ve büyük grupların göçlerine uzanan geniş bir yelpazeye bürünmüştür.

2.2. GÖÇMEN UYUMU: ENTEGRASYON

Bir ülkeden başka bir ülkeye ekonomik nedenlerle yapılan dış göçün literatürde ele alınışının bir diğer önemli boyutu göç politikaları üzerinedir. Bu politikalar göç alan ülkedeki göçmenlerin entegrasyonu ve yasal düzenlemeler alanında ağırlık göstermekle birlikte sınır güvenliği ve genel olarak “güvenlik” vurgusunu da içermektedir. Castles, De Haas ve Miller (2013)’in literatüre kazandırdığı bir terim olan “Göç Çağı” yani küreselleşen modern dünyada artan insan hareketliliği hâkim olan ulus-devlet anlayışını zedeleyeceği fikrini doğurmuş, bu da göç politikalarının oluşmasına neden olmuştur. Her ülkenin “egemenlik” anlayışı açısından kilit önem taşıyan sınırlar üzerinde kontrolün bu artan insan hareketliliği karşısında nasıl sağlanacağı; hızlı ve yoğun göçün toplumda oluşturduğu dönüşümlerle nasıl başa çıkılacağı göç politikalarının temel iki sorusu niteliğindedir (Unutulmaz, 2012: 137).

Fransızca “intégration” kelimesinden Türkçeye geçen entegrasyon kelimesi, Türk Dil Kurumu sözlüğünde⁴ “bütünleşme, uyum” şeklinde tanımlanmıştır. Göç yazınında bu terimin yanı sıra diğer alternatif kavramlar da göçmen kimliği ve uyum çerçevesinde kullanılmıştır. Kültürleşme; köyden kente göç eden bireylerin yöresine özgü öğeler ile kent kültüründeki öğeleri birleştirmesi olarak aynı toplum yapısındaki uyumu tanımlarken, uluslararası göçte Kültürleşme(Acculturation) kavramı farklı iki toplumun kültür öğelerinin birbirinden etkilenmesi olarak dış göçte katılan göçmenlerin uyum sürecinde kullanılan bir kavram olmuştur (Berry, 1997). Bu kavramların yanında adaptasyon, eklenme/katılma/ kaynaşma, asimilasyon ve çokkültürcülük (Unutulmaz,

⁴http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b8abc516e5e31.13166916 (Erişim Tarihi:1 Eylül 2018)

2012) kullanılan diğer kavramlar olsa da gerek sosyolojik gerekse politik nedenlerden ötürü entegrasyon kavramının kullanımı literatür ve politik söylemlerde hakim olmaya başlamıştır. Entegrasyonun araştırmadaki önemi ise Türk göçmenleri Polonya'daki kültür ile ne derece uyum sağladıklarını anlama, göç sürecinde yaşadıkları zorlukları betimlemesi ve bu zorluklarla başa çıkış stratejilerini içermesidir.

Özellikle Avrupa ülkelerine yaşanan göçler, Avrupa ülkelerinin karşı karşıya oldukları düşük doğum ve ölüm oranlarını içeren demografik risk ve göçmen nüfusun Almanya, Fransa gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde nüfusun % 20'lik bir dilimini oluşturması göç alan ülkelerde kimlik kaygılarına ve entegrasyon talebine yol açmıştır (Unutulmaz, 2012). Göç olgusu aynı zamanda göçmen kimliğini oluşturmuş, göç ettiği kültürün yanı sıra göç edilen yerdeki hayat mücadelesi ve alışkanlıklar, kişinin geldiği kültürel kimliği geliştirmiş veya dönüştürmüştür. Göçmen kimliği üzerinde göç edilen ülkedeki uyum stratejileri kadar, göç alan ülkenin entegrasyon politikaları da etkili olmuş, kişi farklı bir kimlik kazanarak ya asimile olmuş ya da olan kimliğine yeni bir kimlik katmıştır. Göçmen entegrasyonu kavramı göç literatürüne göç alan ülkelerdeki göçmenlerin uyumu tartışmaları sonucu girmiş ve giderek uluslararası göç politikalarında önemli bir konu haline gelmiştir. Entegrasyon kavramı sadece göç alan ülke için değil göç veren ülkeler içinde asimilasyon kavramına bir karşıt olarak kullanılmaktadır (Unutulmaz, 2012: 135). Dış göç belli bir zamanda olup biten bir olgu olmadığı gibi, değişen ve dönüşen dinamizmi, entegrasyon kavramına yüklenen anlam da kontekst içerisinde sürekli değişmiştir. Siyasi içerikli politikalarda entegrasyon, eski göçmenleri uyum sağlamış olarak değerlendirip yeni göçmenler için bir örnek model olarak pozitif, özellikle Avrupa'da 2015 yılı itibarıyla gündeme gelen göç ve göçmen krizinin çeşitli toplumlarda göçmen karşıtı aşırı sağ partilerin seçmen kitlesinin artmasında kullanılan negatif bir argüman olmuştur.

Uyum politikalarının etkin kullanılamamasıyla birlikte göçmen grupların uyumu kendi kültürünü bırakmak olarak değerlendirilip bir direniş ile karşılaşılması asimilasyon; göçmenin kimliğini koruyarak yaşadığı ülkenin dilini ve geleneklerini öğrenmesi ve iki kültürü de taşımasıyla çokkültürcülük kavramları alan yazına girmiştir. Asimilasyon kavramı, göçmenin göç gönderen ülkeye ilişkin aidiyeti ve kimliklerini geride bırakacağını ve göç alan sosyo-kültürel bağlama tamamiyle entegre olacağını öngörürken (Öner, 2012: 19), Çokkültürcülük kavramı ise tek başına farklılık veya kimlik yerine

kültürle kaynaşmış ve ondan beslenen farklılık ve kimliklerle, dünya görüşleri, inançlar ve uygulamalar bütünü (Parekh, 2002), yani bir ayrışmadan çok kaynaşmış ve çeşitli kültür öğeleri; göçmen ve toplumun ayrışması ve ötekileştirmenin bir karşıtı olarak kültürel farklılıkların kabulü ve toplumsal eşitlik (Vasta, 2007: 7’den aktaran Unutulmaz, 2012: 142) olarak değerlendirilmiştir. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerindeki ırk temelinde yapılan göçmenlerin ötekileşmesi, bu grupların kültürel değerlerini yitirmeleri sonucu entegrasyon söylemi özellikle İkinci Dünya savaşı sonrası asimilasyon tanımıyla karıştırılmıştır. Yine Unutulmaz (2012: 152)’a göre; “Beyaz ve beyaz olmayan” arasındaki ayrım Britanya ve Amerika Birleşik devletlerinde politik söyleme dönüşürken, Avrupa’nın diğer ülkelerinde entegrasyon pratikleri ırk söylemi yerine etnik gruplar üzerinden olmuştur. 1970’li yıllarla birlikte artan göçmen çeşitliliği, ırkçı söylemlerden ziyade Çokkültürcülük kavramsallaştırması politik söylemlerde yerini almaya başlamıştır. Parekh (2002)’e göre çokkültürcü teriminin daha çok toplum içinde kendi kültürel yapısını koruyan ve örgütlenmiş toplulukları niteleyen bir kavram olarak kullanılmaktadır. Göç alan ülkelerdeki artan çeşitlilik; kültürel farklılıkların yok sayılması yerine saygı duyulması, yerel halk ile göçmen gruplar arasında olumlu ilişkilerin geliştirilmesine dayalı, çoğulcu ve bütünleştirici entegrasyon politikalarına dönüşmüştür.

Her ne kadar çokkültürcü politikalarla göç alan Batı toplumları giderek çeşitli bir toplum yapısına bürünse de bu çeşitliliğin ve farklı kültürel grupların giderek ayrıştığı; yerleşim yeri, eğitim, istihdam gibi kamusal alanlarda yaşanan kutuplaşma ile birbirleri ile iletişim ve etkileşimini engellediği görüşüne dönüşmüştür. Artan siyasal pratikler ile batı toplumlarında yaşanan terör olayları, farklılıkların tehlikeli olduğu algısını ortaya çıkarmıştır. Bu algı, küreselleşen dünyanın düzensiz göç hareketlerine ve dünyanın çeşitli yerlerinde terör bazında yaşanan çatışmalar nedeniyle yaşanan insani göçe karşı güvenlik üzerine yapılan vurgunun artmasına neden olmuştur. Ayrıca 11 Eylül sonrası göçmenlere karşı artan güvensizliğin ve politikacıların söylemlerinde sınır güvenliği ve sınır tehdidini kullanarak göçmenlere karşı ulusal birlik ve beraberlik vurgusunun arttığı da görülmektedir (Akçapar, 2012; Öner, 2012). Göçmenlere duyulan kuşku yerini Müslüman göçmenlere duyulan güvensizliğe bırakmış, Avrupa başta olmak üzere yapılan göç tartışmaları güvenlik meselesine dönüşmüştür (Unutulmaz, 2012: 138). ‘Müslüman göçmenlerde şiddete eğiliminin fazla olduğu’na dair bir algının oluşması, tarihin en eski kavgalarından din ve mezhep çatışmalarını yeniden siyasi düzleme taşımış, yerleşik göçmen ile aktif göçmen algısını değiştirmiştir.

Güvenlik söylemi, ulus-devlet anlayışının temel öğelerinden biri, hatta devletlerin meşruiyeti sağlayan bir olgudur. Akçapar (2012: 564) güvenlik kavramının; ulus-devletten-birey ve gruplara yönelik ‘aşağı doğru’, devlet-ötesi ve devlet-üstü sistemlere yönelik ‘yukarı doğru’, askeri güvenliğe yönelik ‘yatay’, sorumluluğun ulus-devletten Avrupa Birliği gibi uluslararası kurum, kamuoyu ve sivil toplum örgütlerine geçmesiyle ‘dışa doğru’ olarak 4 farklı şekilde değerlendirildiğini belirtmiştir. Herhangi bir göç olgusundan bahsetmeden dahi güvenlik, ülkelerin vatandaşlarına sunmakla yükümlü oldukları, vatandaşların da insan hakları gereği güvenlik talep etmede hiçbir sınırlamanın olmadığı bir olgudur. Temel ihtiyaçlardan biri olarak değerlendirilebilecek bu istemin sadece fiziki korunma olarak değil, ekonomi, hukuk ve sosyal hak ve imkânlar gibi diğer kurumlarda da yerini alan bir olgudur. Birleşmiş Milletler İnsani gelişme raporuna (UNDP-HDR 1994, 1994: 3-4) göre güvenliğin tanımı insani güvenlik olarak ele alınıp, iş güvenliği, gelir güvenliği, sağlık güvenliği, çevre güvenliği, suç ve fiziksel şiddete karşı güvenlik gibi çeşitli alt temalarda değerlendirilmiştir. En son hazırlanan 2016 raporunda ise; şiddet ve savaş kaynaklı insan güvenliğinin yanı sıra politik, etnik ve toplumsal cinsiyet temelinde yaşanan ayrımcılığa karşı güvenliğin vurgusu hem gelişmiş ve gelişmekte hem de gelişmemiş ülkelerin nezdinde yapılan ortak bir vurgu olmuştur. Bu açıdan insani gelişme insani güvenlikle birlikte, 1994 raporundaki temaları daha geniş bir kapsamda insani özgürlüğün genişletilmesi hedefi olarak çizer (UNDP- HDR 2016, 2017). Güvenliğin olmayışı, başta fiziki zarar ve yaşamı tehdit eden savaş, afet dışında ekonomik ve siyasi istikrarsızlık da güvenlik algısını zedeleyen faktörlerdir. İşte bu noktada göç olgusu ile bağlantı kurulursa; göç ve güvenlik arasındaki temel ilişki, göçmenin kendi ülkesine ya da ülkesinin koşullarına duyduğu güvensizliğin göçe sebep olduğudur. Lakin güvenlik algısı göçe neden olduğu kadar, göç esnasında ve sonrasında, hatta göç edilen toplumda ortaya çıkan sosyal çatışma ortamında, ‘biz ve öteki(ler)’ ikiliğinin tam ortasında yer alan bir sosyal olguya dönüşür (Ağır, 2014: 458). Bu sosyal olgu ‘göçü bir suç, göçmeni ise suçlu’ (Gök, 2016: 66-67) konumuna kadar itebilir. Göç ve güvenlik arasındaki bu ilişki yeni olmamakla birlikte küresel konjonktürde güvenlik üzerinden yapılan göç politikalarını giderek artırmaktadır. Uluslararası göç hareketlerinde güvenlik kavramının etkisi düzensiz göçmenler üzerinde görülmektedir. Ekonomik ve siyasi kriz zamanlarında popüler medyada mültecilerin ve sığınmacıların ulusal birlik ve bütünlüğü tehdit ettiği, ekonomik göçmenlerin ülke vatandaşlarının işlerini ellerinden alacağı, düzensiz göçmen ve mültecilerin terörist oldukları, sınırları

yasa dışı geçmeleriyle devletin güvenliğini tehlikeye attıkları öne sürülmektedir (Akçapar, 2012: 565- 566). 1990'lı yıllarda Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden gelişmiş Batı ülkelerine başlayan ve 2000'li yıllarda da giderek artan küresel göç dalgaları, göçün, uluslararası ilişkiler ve uluslararası sistem içinde 'ulusal güvenlik' söylemi altında ele alınmasına neden olmuştur. Samuel Huntington (1993: 32) Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal güvenliğine yönelik en büyük tehdidin göç dalgalarına karşı sınırlarını kontrol edememesi olduğunu, aynı şekilde Kuzey Afrika'daki artan nüfus artışı sonucu Batı Avrupa'ya olan göçün Avrupa'da ırkçılığı arttıracaklarını belirtmiştir. 11 Eylül sonrası Avrupa'da yaşanan bazı terör olaylarına ülkede yerleşik göçmenlerin karışması, sadece düzensiz göçmenlere değil yerleşik göçmenlere duyulan şüphe ve güvensizlik, göçmenlerin suç oranlarını arttırdığı ve çalışmayarak aldıkları işsizlik sigortası gibi sosyal refah devletinin olanaklarını kötüye kullandıkları hatta Müslüman göçmenlerin uyum gösteremediği öne sürülmüştür (Akçapar, 2012: 567). Var olan şüphenin giderek güvensizlik, güvensizlikten dolayı artan 'biz' ve 'öteki(ler)' karşıtlığı (Huntington, 1993), ayırımdan doğan 1990'larda Almanya'daki dönerci cinayetleri (Akçapar, 2012; Huntington, 1993) gibi şiddet olayları ile 2001'den bu yana devam eden Ortadoğu'daki çekişmeler ile artan Arap-Müslüman mülteci göçü bu durumu daha da derinleştirmektedir. 2015 yılında Avrupa'da bir sosyal krize dönüşen Suriyeli mültecilerin durumu ve göçü, bazı Avrupa Birliği ülkelerinin dış politikada göçmen ve sığınmacılara sert tavır almasına neden olmuştur. AB ülkelerinin düzensiz göç ile mücadelede ortak tavır ortaya koyamaması, AB içinde de sorunlara ve görüş ayrılıklarına neden olmuş (Akçapar, 2012: 568), hatta Brexit için ana neden olmamakla birlikte politik temel hazırladığı belirtilmiştir (Bocato, 2016).

Entegrasyon söylemi, sadece göçmen ile yerel halkın iletişim ve etkileşim içerisinde olması olarak algılanmamalıdır. Farklılıklara saygı duyularak oluşturulacak ortak bir vizyon ve değerlerin oluşmasıyla ancak tam bir entegrasyondan bahsedilebilir. Amerika Birleşik devletleri, göçle kurulmuş bir ülke özelliğinin yanı sıra pek çok etnik ve dini grubu barındırmasına rağmen "Amerikan vatandaşı olma" ortak paydasında tüm bu farklılıkları birleştiren bir örnek teşkil etmektedir. Unutulmaz (2012: 156)'ın da belirttiği gibi, göç hareketi dursa bile yerel halk ile göçmen arasındaki etkileşimin ve ortak değerlerin oluşturulması ile entegrasyon ortak bir kimlik ve aidiyet duygusunun oluşturulabilme gerekliliğidir. Her ne kadar güvenlik söyleminin arttığı 21. yüzyılda

göçmenler üzerine negatif bir söylem olsa da, göç etme davranışı olduğu sürece, göçmen, göçmen kimliği ve entegrasyon tartışmaları olacaktır.

Entegrasyon tartışmaları, göç yazınından ayrı tutulamayacak, göç sürecinde iç içe, göçmenin hem uyumunu hem de göç ettiği ülkedeki politikaları içeren geniş bir konudur. Bu çalışmada entegrasyon, göçmenlerin göç sürecinde bireysel olarak Polonya toplumundan nasıl etkilendikleri, uyum problemi yaşıyıp yaşamadıkları, buna karşın geliştirdikleri stratejileri, göçmenlik ilişkilerini nasıl şekillendirdiği üzerinde anket ve görüşmelerde önemli bir konu olarak düşünülmüştür. Polonya'nın göçmen politikalarına yer verilmemiş olmakla birlikte ülke düzeyinde AB Göç Kanunlarının uygulandığı, lakin kamu sisteminde ve evraklarda işlemlerin diğer ülkelere göre yavaş olduğu deneyimlerden ve alınan cevaplardan ulaşılan bir sonuç niteliğinde değerlendirilmiştir.

Polonya'nın göçmen politikası izleyen şekliyle ülke yararına istihdam açığını kapatma odaklı olarak ekonomik olarak değerlendirilmektedir. Sığınma politikaları, işgücü karşılama amacından farklı tutulmaktadır. Ekonomik ilerleme kadar Bilimsel araştırmalara da önem veren politikalar, fizik, kimya gibi alanlarda araştırmalarda bulunacak bilim insanlarının kalıcı oturumlarında pozitif ilerleyen bir prosedür uygulanmaktadır. Bu açıdan ülkeden 2000'li yıllara kadar gerçekleşmiş işçi ve beyin göçü ile oluşan açığı kapatma isteği, bilimsel araştırma yapmak amacıyla gelen yabancı bilim insanlarına verilen burslar da Polonya'nın kaybettiği beyinleri tekrar kazanma çabasıdır. Beyin göçü eğitilmiş bireylerin göçünde önemli bir mevzudur. Bu konu beyin göçü bölümünde ele alınmıştır.

2.3. GENEL BAKIŞ: BEYİN GÖÇÜ

Beyin göçü, eğitilmiş ve nitelikli nüfusun vatandaşı oldukları ülkeyi yaşadıkları sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı temelde çalışma amacıyla terk etmesi olarak tanımlanabilecek sosyal bir olgudur. Kaya (2003)'ya göre beyin göçü, iyi eğitim görmüş, düşünen, üreten, kalifiye/nitelikli/seçkin/profesyonel işgücünün araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla en verimli oldukları dönemde bir başka ülkeye gidip geri dönmemeleridir.

Tansel ve Güngör (2003: 52)'e göre beyin göçü olgusu, gerek akademisyenler gerekse devlet politikasına yön veren (politikacılar, entelektüeller, kamu kesimlerinde yetkili olan karar mercileri ile danışmanlar, akademisyenler vb.) kesimlerce 1960'lı yılların ortalarından bu yana araştırılan bir olgudur. Gelişmekte olan ülkeler açısından nitelikli iş gücü göçü ekonomik kalkınmaya karşı bir tehdit olarak algılanmıştır. Uluslararası tartışmalar, nitelikli kişilerin(bilim insanları ve profesyonel çalışanlar) eğitimlerini tamamladıktan sonra gittikleri ülkelerde kalma eğilimi gösterdiği ve bu eğitimden yararlanması beklenen beyin göçü veren ülkelerin ekonomik olarak zayıfladığı üzerinedir (Schaeffer,2005; Brock ve Blake,2015: 2). Yine Tansel ve Güngör(2003) beyin göçünü yüksek nitelikli kişilerin, bazen de işçilerin daha iyi bir yaşam tarzı ve fırsatlar için başka ülkelere hareketi olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası göç başlarda ekonomik nedenlerle gerçekleşmiştir. İstihdam olanaklarının az olduğu gelişmekte olan ülkelerdeki işçi göçleri ile başlayan ama dönme umudu taşıyan bu göçler de temel unsur maddi olanaklar ve birikim sağlama odaklı olmuştur. Kısmi olarak yaşanan eğitim amaçlı göçler, öğrencilerin eğitim gördükleri ülkenin sosyal ve ekonomik hayatına alışmaları ile kalıcı niteliğe bürünmüştür. Bakırtaş ve Kandemir (2010: 962)'e göre uluslararası göç, pek çok az gelişmiş ülke için küreselleşme ve ekonomik gelişmenin bir ögesidir. Sosyal ve politik etkenlerin de ekonomik etkenler kadar önemli olduğu, son yıllarda uluslararası göçmenlerin sayısının sosyo-politik nedenlerden dolayı da arttığı düşünülmektedir. Beyin göçüne etki eden diğer temel nedenler ise şunlardır: akademik problemler, eğitimsel problemler, yaşam şartları, çalışma koşulları ve kişisel motivasyon (Kaya, 2003).

Beyin göçü üzerine yapılan tartışmalar çoğunlukla makro-ekonomik boyutta değerlendirilmiştir. İlk araştırmalar iktisatçılar tarafından çeşitli formülasyon ve hesaplamalarla ekonominin belirleyici ögeleri ile göç davranışının makro analizi şeklindedir. Kişisel maliyet ve kazanç değişkenlerinin de eklendiği Neo-Klasik görüşün açıkladığı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaların özünde nitelikli göçmenlerin fakir ülkelere değil, orta sınıf gelişmekte olan ülkelere geldikleri yönündedir (Süoğlu, 2012: 66). Nitelikli iş gücü göçü, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere ve bu ülkelere de daha çok gelişmiş ülkelere doğru gittikçe artan bir hızla kaymaktadır. Beyin göçü denen bu olayın özellikle gelişmekte olan toplumlar için büyük önem taşıdığı açıktır (Başaran, 1972: 133). Gelişmiş ülkeler açısından bu durum avantajlı, gelişmekte

olan ülkeler açısından da dezavantajlı olarak nitelendirilmektedir. Bu olumsuz durum çoğunlukla yetişmiş iş gücüne yapılmış desteğin boşa gitmesi olarak nitelendirilebilecek insan sermayesinin kaybıdır. 21. yüzyılda teknoloji odaklı gelişme ön planda iken, bu teknolojiyi sağlayacak nitelikli insan sermayesi büyük önem taşımaktadır. Beyin göçü bu açıdan gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı temel problemlerden biridir.

Uluslararası beyin göçüne neden olan temel nedenleri itici ve çekici nedenler olarak ikiye ayırmakta fayda vardır.

2.3.1. Beyin Göçünün İtici ve Çekici Nedenleri

Göç veren ülkelerin baskıcı özellikleri itici faktör olurken, çekici faktörlerin başında ise göç alan ülkelerin imkân ve fırsatları gelir. (Kaya,2003) İtici ve çekici faktörler, politik, ekonomik, sosyal boyutlarda ele alınabilir. İtici faktörler arasında, göç veren ülkenin siyasal istikrarsızlığı, insan hakları, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi temel hakların yok sayılması, hukuki bağımsızlığın giderek azalması, yolsuzluk ve torpilin artması politik nedenleri oluştururken; artan enflasyon, çalışma şartlarının ağır ve işçi haklarından yoksun olması, artan vergiler oranında artmayan maaşlar ise ekonomik nedenleri oluşturmaktadır. Bunlar temel itici güçler iken sosyal faktörler unutulmamalıdır. Uluslararası göçün belki de en temel nedeni bireylerin insanca yaşama isteğidir. Değişen ve giderek içine kapanan toplum yapısı nitelikli bireylerin yaşam alanını daraltan sosyo-psikolojik bir etkidir. Gelişmekte olan ülkelere yaşanan aşırı dindar grupların faaliyetleri, kişisel özgürlüklerin kısıtlanması, toplumsal tabuların artması, artan mahalle baskısı ile önyargılar gençlerin çözümü başka ülkelere aramalarına sebep olan sosyal boyuttaki itici nedenlerdir. Kişinin kendini gerçekleştirme hissi, alınan eğitimin dünyanın diğer pek çok okuluyla karşılaştırıldığında itibar sağlamaması, keşfetme içgüdüsünün toplumca ket vurulması psikolojik nedenler arasında sayılabilir.

Göç alan ülkelerin çekici özellikleri genel olarak olanakları olarak adlandırılabilir. Yetişmiş işgücünün potansiyelini ortaya çıkarabilecek bu olanaklar sosyal ve ekonomik hayatta kendini gösterir. Sosyal hayatta bağımsız toplum yapısı, baskıcı olmayan ve gelişmekte olan ülkeye oranla sosyal ortamın daha rahat ve stressiz olması cazip faktörlerdir. Ekonomik olarak, hak ve imkânların gelişmekte olan ülkeye oranla daha iyi

olması, çalışma koşulları, saatleri, kariyer ilerlemesi, senelik izin ve sosyal sigorta koşullarının yanında iş tatminin, mesleki eğitimin olması çalışan niteli işgücünün aradığı koşullardır. Çalışma ortamında stres özelliklerinin azalması, kazanılan maaşın göç veren ülkenin üstünde olması da göç alan ülkenin çekici koşulları arasındadır.

Beyin göçü alan ve veren ülkelerin tartışmaları, literatürde beyin göçü (brain drain) ve beyin kazanma (brain gain) şeklinde iki farklı açıdan ele alınmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu imkanların yetersiz olması, eğitilmiş bireyler için olanakların sınırlı olması nitelikli bireylerin ülkeden olanakların kendi ülkelerine göre görece iyi olan yerlere gitmesi açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin seviyesine gelmede en çok ihtiyacı olan yetişmiş işgücünün ülke dışına gitmesinin ekonomik ve bilimsel gelişmelerde geri kalınması sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanında gelişmiş ülkeler, küreselleşen dünyada hem ekonomik hem teknolojik üstünlüklerini sürdürmek için eğitilmiş bireylerin ülkelerine gelmesini teşvik edici burs programları, resmi izinlerin alınmasında kolaylık, proje ve araştırma imkanları gibi beyin kazanmaya yönelik politikalar izlemektedir. Kanada'nın başvurularda meslek ve deneyim tabanlı puan soruşturma sistemi (Skeldon, 2007), mühendislik, teknoloji, fen bilimleri gibi alanlarda başvuran kişilere puan sonuçlarına göre nitelikli göçmen vizesi almada ön sıralara koymaları bunun bir göstergesidir. Puan sistemi eğitilmiş ve ülkeye fayda sağlayabilecek kişilerin seçiminde kullanılması, gelişmiş ülkelerin yetişmiş bireyler ile sadece ekonomik nedenlerle göç eden kas gücüne dayalı göçmenlerden ayırt edici bir göçmen politikasının örneğidir. AB bünyesinde uygulanan “mavi kart” sistemi de alanında deneyimli profesyonellerin yıl bazında ve eğitim seviyesini içermekte, pozitif sonuçlarda göçmenlik işlemlerini kolaylaştıran, aynı zamanda gelişmişlik yarışında en iyi oyunculara yer vermenin ne derece önemli olduğunu da göstermektedir. Mavi kart uygulamasında Polonya bir AB üyesi olarak uygulasa da, başvuru sürecinin uzun ve detaylıdır. Lakin pozitif sonuçların alınması ile sadece Polonya’da değil, AB sınırları içerisinde istihdam, dolaşım ve yerleşim de tek tek ülkelere alının oturum ve çalışma izinlerinden daha hızlı ve işlevsel olması beyin kazanma çabalarının iyi eğitilmiş göçmen açısından faydasını da göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin insan sermayesinde olumsuz etkisi olan beyin göçü, Türkiye açısından değerlendirildiğinde, ülkenin hem ekonomik hem de bilimsel açıdan

ilerlemesini sektöre uğratacağı yönündedir. Ülkenin politik dinamiklerinin, insani özgürlüklerin sınırlandırılması ve mesleki ilerlemenin yetenek ve eğitimden kaynaklı olmayan, torpil tabanında gerçekleşmesi beyin göçünü ilerleyen yıllarda arttıracaktır. , eğitilmiş genç nüfusunun ülkeyi terk etmesi ve/veya terk etmeyi düşünmesi de bunun görünen belirtileridir.⁵

Türkiye başlarda atıl olan işgücü nüfusunun yurtdışına göçünü, hem işsizlik oranını düşürmek hem de giden işçilerin yurda getirdikleri dövizler ile ekonomide iyileşme tabanlı desteklemiştir. Bunun ilk başta döviz olarak getirisi olsa da uzun vadede toplumda göçün sadece iş ve maddi imkanların dışında eğitim ve sosyal imkanların göç edilen ülkede daha iyi olduğu algısı giderek genç nüfusun, sonrasında da eğitilmiş genç nüfusun yurtdışına göçünü, son yıllarda artan eğitilmiş nüfusun gitmesiyle beyin göçü olgusu gibi negatif geri dönüşleri olmaya başlamıştır. Ayrıca ilk giden göçmenlerin belli bir kısmı nitelikli göçmen olarak değerlendirilmiştir. Abadan-Unat'a (1972: 188) göre, yurtdışına gönderilen iş gücünün 1965'te % 34, 8'i, 1966'da % 31,2'si, 1967'de & 32,8'i, 1968'de & 26,4'ü, 1969'da %28,2'si nitelikli işgücüdür. Yani, dış göçün başladığı 1960'lı yıllarda Türkiye fazla işgücünün yanında nitelikli işgücünün göçüne destek vermiş, artan beyin göçü tartışmalarının 2010'lu yıllarda başlamadığını, ilk giden misafir işçiler arasında da eğitilmiş ve nitelikli kişilerin olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan Türk dış göçü ile ilgili tarihsel bir analizi gereklidir.

2.4. TÜRKİYE'NİN DIŞ GÖÇÜNE TARİHSEL BİR BAKIŞ

Türk vatandaşlarının yurtdışına olan göçü, sömürgecilik yazınıyla ilişkilendirilen dış göç dalgasından farklı olarak iki yolla gerçekleşmiştir. Türkiye'den başta Avrupa ülkeleri olmak üzere yurtdışına yaşanan göç ilk olarak misafir işçilerin gitmesiyle başlamıştır. Türkiye'nin bilinen göç gönderme süreci 1960'ların başından itibaren başlamış ve özellikle 1970'lerde önemli sayıda göçmen Avrupa ülkelerine özellikle de Batı Almanya'ya göç etmiştir (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 964). Yaşanan bu göç sadece mavi yakalı olarak tanımlanan niteliksiz işgücünün Batı Almanya'nın işçi gereksinimini karşılamak içindir. Bu gereksinim 31 Ekim 1961 yılında misafir işçiler (Gastarbeiter)

⁵ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41331921> (Erişim Tarihi: Mayıs 2018)

olarak Batı Almanya ile Türkiye arasında yapılan anlaşma ile başlamıştır (Faas, 2007: 575; Tüsiad, 2006: 62). Bunu sırasıyla 1964 yılında Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa, 1967'de İsveç takip etmiştir (Canatan, 1990: 14). Temel sebep yüksek maaş yani ekonomik faktör ile ilişkili olmasıdır. Bir diğer motivasyon kaynağı is tasarruf yapabilme olanağı ile mesleki eğitim/ yüksek öğrenim yapabilme imkanındır (Abadan-Unat, 1972: 192). Kütük (2015: 612)'e göre, Türkiye'den ilk işçi gönderimi işçilerin mesleki bilgilerini arttırma çerçevesinde staj için çağrılmaları(misafir işçilik, süresi belli çalışma) ve İstanbul Deutsche Verbindungsstelle (Akgündüz, 1993) gibi özel aracılardan işçi alımı yoluyla iki şekilde gerçekleşmiştir. 1957'de sadece 12 Sanat Okulu öğrencisi ile başlayan, mesleki beceri odaklı işçi eğitimleri, Türkiye ile Almanya'daki Esnaf ve Sanatkarlar odalarının anlaşmalarıyla kurumsal olarak sistematikleşmiştir. 1961-1975 yılları arasında temel olarak işçi arz-talep ilişkisindeki dalgalanmalar olmakla beraber, 1964 yılında Tüsiad (2006: 63)'e göre yıllık 66 bine ulaşan işçi göçü söz konusu olmuştur. Resmi rakamlara göre 1961-1974 yılları arasında 800 bin işçi, işçi bulma kurumları aracılığıyla Avrupa'ya göç etmiştir (Tüsiad, 2006: 63). Misafir işçiliğin yanı sıra, yaz tatilinde yurda dönen işçilerin sergiledikleri davranışlar ve Türkiye'deki konumlarına göre görece daha iyi ekonomik imkânlarla sahip olmaları, Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın yeni fırsatlar sunduğu algısı yaratmıştır. Dış göçü işsizliğin çaresi olarak gören ya da yurtdışı özentisi olan kitlelerin kayıt dışı yollardan göç çabalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Abadan-Unat'a göre, 1973-1974 yılları arasında yaşanan küresel ekonomik kriz, artan petrol fiyatları ve maliyetlerden dolayı göç alan ülkelerin istihdam sınırlamaları Türkiye'den bu ülkelere olan illegal göçü arttırmıştır. 1980 darbesiyle birlikte politik sığınma talebi de, göç eden Türklerin bir diğer göç etme yolunu oluşturmaktadır(Kunuroğlu ve diğerleri,2011: 6). Bir diğer önemli göç dalgası da ilk kuşak göçmenlerin Türkiye'de kalan ailelerini de sosyal yaşamın ve olanakların daha iyi olduğunu düşündüğü ülkelere getirme çabasıdır. 1970'lerde işçi göçünün yanında aile birleşimi ile olan göç de başlamıştır. Yaşanan işçi göçü, illegal göç ve aile birleşimi sunucunda Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşlarının toplam sayısı Tüsiad (2006: 62)'in verileriyle 1985 yılında yaklaşık 2 milyona, 1995 yılında yaklaşık 2,9 milyona ulaşmıştır. Akgündüz (1993: 153) yaşanan dış göçü iki öbekte gruplandırmış; ilk grup gidenleri salt emek göçü olarak, ikinci öbeği ise aile birleşimi, politik sığınma talebi, kayıt dışı emek göçü ve yasal olarak gerçekleşen öğretmen ve imam gibi belli alanlarda uzmanlaşmış kişilerin göçü olarak sınıflandırmıştır. Dönemsel olarak işçi göçünün ve konu ile ilgili

Çalışmaların aşamaları, Abadan-Unat (2006) tarafından şu şekilde yapılmıştır. 1950’li yılları stajyer işçi gönderimi; 1960’lı yılları ikili anlaşmalar ve kurumsal konuk işçi alımı; 1970’li yılları petrol krizleri nedeniyle işçi alımlarının durdurulması ve illegal gler; 1980’li yılları aile birleşimi ile kalıcı yerleşme, eēitim talepleri, politik sığınmalar; 1990’lı yılları yabancılar yasası ve yabancı dřmanlıēı; son olarak da 2000’li yılları yeni g biçimleri ve okkltrclk tartışmaları şeklinde gruplandırmıştır.

İşçi glerinin özellikle ikinci dünya savaşından sonra küresel boyutta artmasının çeşitli nedenleri vardır. İkinci dünya savaşı sonrası, başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa, ekonomik yeniden atak hamlesi olarak sanayi, alt-yapı gibi alanlarda çalışmalar başlatmış, azalan nüfus gereēi gerekli olan işgücü ihtiyaını karşılamak üzere gözünü Türkiye’nin de içinde bulunduēu Avrupa’nın güneyi ülkelere dikmiştir (Kütük, 2015: 611). Türkiye’nin de içinde bulunduēu Güney Avrupa lkelerinin temel rotası Batı Almanya, Hollanda ve Fransa olmuştur. Türkiye’de 1960-74 yılları arasında işçi maaşları görece artıyor olsa da Abadan-Unat (1974: 365; 1976: 5)’ın da altını izdiēi hızlı nüfus artışı, istihdamın artmaması nedeniyle görece emek fazlası nüfusun doēmasına neden olmuştur. Devlet eliyle artan kapitalist çabalar, tarımda makinalaşma kırsal alanda artan bir emek fazlasına ve bu kişilerin kentlere gne neden olmuştur. Akgündüz (1993: 168)’e göre 1960-74 yılları arasında Türk ekonomisinin kalifiye eleman ihtiyaının işçi fazlası kalifiye olmayan nüfusa göre daha fazla olduēunu belirtmektedir. Görece kalifiye olmayan bu iş gücü fazlası, savaştan nüfusun büyük oēunluēunu kaybetmiş Batı Avrupa’nın ihtiyaı olan kas gücünü talebine cevap olmuştur. Ayrıca işçi sınıfı olmak istemeyen lakin işsiz kalan küçük burjuva, görece gelişmiş Avrupa lkelerinin işçi alımı politikalarından etkilenmiştir.

Gelen işçilerin profilleri, Türkler de dâhil olmak üzere, kendi dillerini konuşmaları, kalifiye olmamaları, kendi ülkelerinde alt sınıf olarak deēerlendirildikleri ortak tabanında betimlenmiştir (Akgündüz, 1993: 171).Ek olarak Abadan-Unat (1976: 6), zellikle Batı Almanya’nın Türk işçileri, askeri nitelikler olarak görülen disiplin, mütevazılık, isteklilik gibi karakter özellikleri ile zdeřleřtirdiēini ve bir diēer göçmen grup olan İtalyan işçilere oranla tercih edilen grup olduklarını belirtmiştir. Neuloh (1976: 57)’a göre Türk göçmenler kentleşmenin fazla olduēu Batı Anadolu’dan ziyade, Orta ve Doēu Anadolu’nun kırsal alanlarının okuma-yazma oranı düşük olan sosyal kesimlerinden gelmektedirler. Lakin Türk okur-yazar göçmen oranının diēer yabancı

uyruklu göçmenlere yüksek olarak değerlendirilmiştir (Paine, 1974: 79'dan aktaran Akgündüz, 1993: 177). Türk hükümetinin niteliksiz işgücünü çıkarma ve işsizliği azaltma çabaları 1961, 74 Avrupa olmak üzere 1982 yılları arasında imzalanan işçi alım anlaşmaları (Akgündüz, 1993: 155), yurtdışına giden bu kesime Türkiye'deki ortalama maaşın üstünde bir maaş kazandırmış, gelen nüfusun altıda biri Alman kriterlerine göre nitelikli olarak değerlendirilmiştir (Paine, 1974'ten aktaran Escobar ve diğerleri, 2006: 716). Mobilyacı, madenci, su tesisatçısı, duvarcı, elektrikçi vb. mesleklerde altın bileziği olan bu kesim Türkiye'dekinden üç veya dört kat daha fazla kazanmıştır. Almanya'da ve Hollanda'da çalışan Türk göçmenlerin yüzde 40'ı ağır sanayi (demir-çelik, yol yapım, kimya, üretim, maden vb.), yaklaşık yüzde 20'lik kesim ise hafif sanayi (tekstil, gıda, seramik vb.) sektöründe işe alınmıştır (Akgündüz, 1993: 181).

İlk göç edenler, yaşadıkları ülkelerdeki hemşerilik ağları ile yeni gelen göçmenlerin iş bulmalarında rol oynamışlardır. Ayrıca işgücü talebinde bulunan ülkelerdeki işçiler memleketlerinde bulunan ve Avrupa hayali ya da para kazanma gibi beklentileri olan akraba ve arkadaşları için referans olmuşlardır. Belçika'da yaşayan ve Türk göçmenlerin çoğunu oluşturan Afyon ilinin Emirdağ ilçesinden gelen göçmenler bunun en bilinen örneklerindendir.

Legal ve illegal göç, aile birleşiminin yanında 1980'li yıllardan itibaren Avrupa'ya sığınmacı olarak giden pek çok Türk vatandaşı bulunmaktadır. Tüsiad (2006: 67)'in verilerine göre 1980-1995 yılları arasında Türkiye'den Batı Avrupa'ya 350 000 dolaylarında sığınmacı gitmiştir. Buna göre artan sığınma göçü üreten Türkiye'den göç eden beş kişiden ikisi sığınmacıdır. Avrupa'da yaşayan Türk göçmen toplulukları, akraba ve hemşerilik ağları, göç edilecek ülke tercihlerini etkilemektedir.

2.4.1. Misafir/Geçici İşçilikten Kalıcı Vatandaşlığa

Başlangıçta sadece işgücü alan ve veren ülkeler değil, göçmenlerin bizzat kendileri de göç olayını “geçici” bir olay olarak görmüş, amaçları birkaç yıl yurtdışında çalışarak küçük bir sermaye oluşturma ve geri dönme olmuştur (Canatan, 1990: 17). Göçe katılanlar ile göç alan ülke otoriteleri bu tutumlarını uzun bir süre korumalarına rağmen 1970'li yıllarda işçilerin ailelerini misafir işçi olarak geldikleri ülkelere getirmeleri göç olgusuna yeni bir boyut kazandırmıştır.

Her ne kadar ekonomik durgunluk nedeniyle Batı Avrupa ülkelerinin toplu işçi alımını durdurması, belli alanlarda kalifiye işçi alımı ile sınırlandırması, 1970li yıllarda aile birleşimi yoluyla göçmen sayısı artmış, başta dil olmak üzere işçilerin çocuklarının eğitim sorunu, konut, sosyal haklar dolayısıyla yabancılar yasası, konuk işçi terimi yerine yurttaş tartışmaları başlamıştır (Abadan-Unat, 2006: 82). Evli olan Türk işçiler ailelerini getirmiş, Türkiye’de yaptıkları evlilikler ile memleketlerinden yeni göçmenler getirmeye de başlamışlardır. Gurbetçiyle evlenme, göçmen aileler açısından memleket kültürünü unutmamak, Türkiye’de olanlar için de yabancı ülkenin sosyal yasalarından faydalanma ve iyi yaşam garantisi olarak değerlendirilmiştir. İkinci kuşak ve sonrası eğitim-öğretime başta Batı Almanya olmak üzere Belçika, Hollanda ve Fransa gibi daha “popüler” göç rotalarında başlamışlardır. Eğitim olanaklarının Türkiye’den farklı olması, özellikle ilk kuşak göçmen ve ailelerinin dil ve iletişim konusunda yaşadıkları sıkıntılar göçmenlerin yaşadığı temel sorunların başında yer almıştır. Göç alan ülkeler, işçi alışverişini sadece ekonomik açıdan düşünmüş(Tezcan,2000) sorun sadece okul eğitimi olarak algılanmış, özellikle ‘eğitim imkânlarını engellemiyoruz’ söylemleri uyum odaklı pek bir şey yapmamışlardır. Bu durum dil bilmeyen çocukların okul başarılarını etkilemiş, toplumsal ve kültürel uyum sorunlarına neden olmuştur. Kaynaştırıcı eğitim politikalarının olmayışı (Gitmez, 1979: 204’ten aktaran Kütük, 2015: 628) ya da yanlış uygulandığı Almanya, Fransa gibi gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde örneklerinin görüldüğü, etnik köken tabanlı yabancı düşmanlığına zemin hazırlamıştır. Evde Türkçe konuşan ve memleketlerindeki yaşam tarzını sürdüren, dışarda yabancı bir dil ve kültür içinde olan göçmen çocukların arada kalmışlık ve dışlanma gibi sosyal sorunlarla karşılaşmalarına ortam hazırlamıştır. Bu zorluklara karşı göçmenler bir takım stratejiler geliştirmiş, şehrin çeşitli semtlerinde hemşerilik ilişkileri ile yeni topluma uyum sağlamaya çalışmışlardır. Hemşerilik ilişkileri yeni gelen göçmenlere iş bulma konusunda günümüzde de hala yerini koruyan bir öneme sahiptir. Son dönemlerde okuma amaçlı gelen öğrencilerin yarı-zamanlı çalışma imkânlarında bu hemşerilik ilişkilerinin hala hatırı sayılır bir değeri bulunmaktadır.

Canatan (1990: 18)’a göre; 1970 ve 1980 yılları arasındaki aile birleşimlerinin yoğunlaşmasında Türkiye’deki ideolojik ve politik çalkantıların da önemli bir itici rolü olmuştur. Eş ve çocukların göçmen baba ile birlikte bir aile olarak yaşamasını amacını güden aile birleşimi, göçmenlerin 1970 ve 1980 yıllarındaki politik olaylardan ötürü uzak akrabalarını da aile üyesi olarak göstermelerine ve politik amaçlı göçmenlerin de aile birleşimi, evlilik vb. gibi nedenlerle yurtdışına göçüne de zemin hazırlamıştır.

Geçici gelen işçilerin ailelerini de çalıştıkları ülkelere getirmeleriyle gündeme kimlik sorunu gelmiştir. Geçici çalışma vizeleri bulunduran işçilerin ailelerini getirebilmeleri için yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri olan Almanya’da, ikinci ve üçüncü kuşak yabancıların eşlerini getirebilmeleri için sekiz yıldır Almanya’da yaşamış olmaları ve yetişkin olmaları gerekmektedir. Yeni gelen eş ise beş yıl geçtikten sonra kalıcı oturma ve çalışma hakkına sahip olabilmektedir (Kütük, 2015: 632) . Çalışma izninin sadece önceden gelen işçide olması, özellikle kadınların çalışma hayatına katılmasında engel olmuş, ülkenin dilinin aile içinde konuşulmaması ilk giden kuşakların eşlerde hem ekonomik hem de sosyal problemler yaratmıştır (Abadan-Unat,2006).

Türk vatandaşlarının yurtdışına göçü, ilk olarak Avrupa yönünde gerçekleşmiştir. Hala Almanya, Belçika, Fransa gibi gelişmiş Batı ülkelerine olan göç algısı olsa da Demir Perde’nin kalkmasıyla Polonya’nın hem istihdam olanakları ve artan işgücü ihtiyacı bu zaten Avrupa’ya olan rotayı batıdan doğuya kaymasına yol açmıştır. Ekonomik olarak Polonya’nın artan işgücü ihtiyacı ve özellikle Ukraynalı göçmenlerin alınmasındaki olumlu yaklaşımı, 1960-70li yılların Batı Almanya’sı ve Türk göçmenlere benzer nitelik göstermektedir. Polonya’nın eğitim masraflarının görece ucuz ve hayat şartlarının uygun olması hali hazırda Avrupa’ya göç eden Türk vatandaşlarının ilgisini çekmiştir. Bu açıdan bu tarihselliğin ışında yeni pratiklerin ne olduğu bu araştırmada ortaya konulmaya çalışılmıştır. Polonya’nın bir zamanlar Avrupa’nın en çok göç veren ülkesi konumundayken günümüzde göç alan konuma gelmesi, göç olgusunun hem göç alan hem de göç veren ülkeler açısından önemini gözler önüne serer.

2.4.2. Göç Alan ve Göç Veren Ülkeler Açısından Dışgöç

Dışgöç, göçe konu olan göçmenlerin yanı sıra göç çeken ülkeler açısından da önemli bir olgudur. Avrupa’nın çoğu ülkesi II. Dünya Savaşı sonrası hem ülkelerin kendini politik olarak inşa etme sürecine hem de ekonomik olarak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Türk göçmenlerin yoğun olduğu günümüz Almanya’sı, Nazi yönetiminin yıkılışı ve savaş sonrası Doğu ve Batı Almanya olarak ikiye ayrılmış, Batı Almanya dış dünya ile etkileşimini sürdürürken Doğu Almanya aralarında Polonya, Çekoslovakya gibi Sovyetler Birliği kontrolündeki Doğu Bloğu ile ekonomik işbirliğine

başlamıştır. Başta Batı Almanya, Belçika, Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri, savaş sonrası azalan nüfus ve dünya konjonktüründe ekonomik faaliyetlerde yer almak ile savaştan toparlanmak için çeşitli strateji ve çözüm arayışlarına girmişlerdir. Avrupalı ülkeler ekonomik büyümenin sonucu olarak işgücü açığı sorunu ile karşılaştıklarında önlerindeki iki seçenek; işyerlerinde bilimsel ve teknik ağırlıklı üretim modernizasyonu ve ağır koşullarda çalışabilecek hazır ve ucuz işgücü bulmak olmuştur. Avrupa hükümetleri ve sermaye sahipleri pahalı teknoloji yerine ucuz iş gücünü tercih etmişlerdir (Canatan, 1990: 22). Yabancı iş gücü; hem yerli halkın çalışmadığı, ağır ve sağlıksız koşullarda yerli işgücüne oranla daha düşük ücrete çalışarak maliyetlerin düşmesini sağlamış, hem de yetişmiş işgücü eğitimi, sosyal yardım gibi ülke vatandaşlarının sahip olması gereken hakları talep etmediğinden işveren için fazladan bir masraf oluşturmamıştır. Politik anlaşmalar ile ilk olarak Batı Almanya'nın misafir işçilere yeşil ışık yakmasıyla çoğu Avrupa ekonomisi savaşın yıkımından ve iş gücü azlığından kaybettiği ekonomik değerini tekrar kazanmaya başlamıştır. Avrupa'daki yabancı işçiler sadece Türkiye'den gitmemiş, diğer görece az gelişmiş olarak değerlendirilen diğer Akdeniz ülkelerinden de konuk işçiler bu ekonomik değer yaratımında istihdam edilen işçilerden olmuşlardır. Canatan (1990)'a göre, Misafir ya da konuk işçiler, adı üstünde geçici konumlarından ötürü, ülkenin işçilere sağladığı sosyal haklardan, sağlık, eğitim ve sosyal yardım olanaklarından da yeterince faydalanamamış, ilk gidenler ailelerini de ülkelerinde bıraktıklarından aile hizmetlerinden de yararlanamamışlardır.

Her ne kadar sosyal haklardan yararlanamamışlar da, misafir işçilerin aldıkları maaşlar Türkiye gibi göç veren ülke koşullarına göre daha fazla olması, hem çalıştıkları ülke hem de geldikleri ülkelerin ekonomileri için de bir artı değer sağlamıştır. Yabancı işçilerin günlük minimum harcamaları, üretimin dışında tüketim açısından da ekonomik değer potansiyeli sağlamıştır.

Misafir işçilerin dışgöçü, göç veren ülkeleri de etkilemiştir. Batı Almanya olmak üzere pek çok Batı Avrupa ülkesine işçi gönderen Türkiye dışgöçü, birçok toplumsal sorunun (Canatan, 1990: 24), özellikle yüksek doğum oranı dolayısıyla artan işsizlik (Abadan-Unat, 1976) ile mücadelede bir çözüm olarak görmüştür. Dış göç istihdamı ile işsizliğin önüne geçileceği inancı bir ideal olarak kalmakla birlikte, özellikle Türkiye'nin kırsal alanlarından Avrupa'nın kentlerine giden misafir işçiler, gittikleri ülkelerin Batılı yaşam biçimini öğrenecek ve geri geldiklerinde yenileşmenin ve modernleşmenin ajanları

(Canatan, 1990) olarak ülke kalkınmasında önemli bir rol oynayacaklardır. Lakin başlardaki bu hesap, kitabına uymamış, giden işçiler yurtdışı ve kentsel yaşamın yarattığı kültür şoku ile kendi öz değerlerini daha da sahiplenmiş, hemşerilik ve dindarlık değerlerini olduğundan daha baskın bir şekilde devam ettirmiştir. Toplumsal kalkınmanın birer elçisi olarak düşünülen planlar bir hayalden öteye geçememiş, kısa dönemli ekonomik gelişmelerde işçi dövizlerinin katkısı olsa da giden işçilerin gittikleri ülkede kalıcı hale gelmeleri, ülke için sadece yaz aylarında bir döviz artışı sağlamaktan öteye gidememiştir. Kaldı ki hala nüfusun istihdamla ters orantılı olarak artışı, başlangıçta işsizlik sorununu giderme amacına da hizmet etmemiştir. Özellikle yurtdışına giden işçilerde nitelikli ve teknik beceriye sahip olanların öncelik verildiği göz önüne alınırsa Türkiye’den Batı’ya yetişmiş iş gücünün kaynak transferi olmuş (Canatan, 1990: 25), göç alan ülkenin ekonomik büyümesine, Türkiye’nin ise planlandığının aksine büyüme yarışında geride kalmasına neden olmuştur. Bu durumu merkez-çevre kuramı açısından değerlendirilecek olursa, her ne kadar Avrupa ülkelerinin eskiden sömürgesi olmayan Türkiye işçi göçleri ile hem işsizliği azaltmak hem de Batı’da deneyim kazanan vatandaşları aracılığıyla planlanan modernleşme hedefine ulaşamamış, merkez ucuz işgücünü sömürürken, çevre ile arasındaki gelişmişlik uçurumu giderek artmıştır.

2.4.3. Yeni Göçmenlik

Dış göçün ilk aktörleri olan kalifiye olmayan kişilerin kabaca ekmek kavgası olarak nitelendirilebilecek maddi nedenlerle yurtdışına olan göç eğilimi, giderek kalifiye bireylerin dış göçe katılmasına ve uluslararası göçe katılan bireylerin niteliklerinde değişmelere yol açmıştır. 1970’lerden sonra gelişmiş ülkelere yönelen göç akımları, vasıfsız işçilerin göçünden ziyade yetenekli, eğitilmiş kişilerin özellikle de araştırmacı ya da üniversite öğrencilerinin göçü şeklinde gerçekleşmiştir (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 968). Tarım ve el becerisinin yanı sıra, fabrika işçisi olan Türk göçmenlerin yanında ilköğretim öğretmenleri, ofis çalışanları ve üniversite öğrencileri nitelikli endüstriyel işlerde çalışmaya başlamışlardır. Kol gücünün yerine eğitilmiş kişilerin özellikle öğretmenlerin devlet kanalıyla Türk göçmen ailelere Türkçe öğretme amacıyla başlayan hareketini üniversite eğitimi için yurtdışına giden genç kitleler takip etmiştir. Eğitim amacıyla giden öğrenciler, alıştıkları ülkenin düzenli sosyal ve ekonomik şartları kalma sürelerini

uzatmakta, uzayan süre Türkiye'ye dönmeme eğilimini arttırmaktadır (Tansel ve Güngör, 2004).

Türk vatandaşlarının tarihi 50 yıl öncesine uzanan göç etme davranışlarının temelinde daha çok finansal sebepler belirleyici olmuştur. İlk göçmenler ile kayıt-dışı göçmenlerin yüksek gelirler elde etme motivasyonu, Türkiye'ye döndüklerinde işsiz genç nüfusu teşvik edici nitelik göstermiştir. Bu durum gençlerin daha iyi bir hayat için illegal göçünün yanı sıra, çeşitli Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerine okuma amacıyla gitme isteğini de perçinlemiştir. Yaşın göç etme eğiliminde etkisi olduğu, gençlerin göç etme olasılığının 40 yaş üstü kişilere göre daha yüksek olduğu bilinmektedir. Gençler gittikleri ülkelerde daha az sürede uyum sağlamakta, göç için yaptıkları yatırım olan eğitim ise çalışma olasılıklarını yükselmektedir (Tüsiad, 2006: 113). Gelişmiş ülkeler için de bunun olumlu bir yönü vardır. 1960'lı yıllar fordizmin etkisi ile kas gücü tabanlı üretim için önemli iken, 21. yüzyıl küresel dünyasında en iyi beyinlere sahip olmak, teknoloji ve bilgi üretimi yarışında önemli bir konuma gelmek önemli hale gelmiştir. Endüstrileşmiş ülkeler, yetenekli gençlere kucak açmakta, sadece eğitim alanında değil sonrasında iş imkânları sağlayarak küresel yarışta söz sahibi olmayı amaçlamaktadır. Üniversitelerin de küresel dünyada uluslararası ününü arttırmayı hedeflediği göz önünde bulundurulduğunda öğrenciler, ülkenin nitelikli iş gücünün bir alt kümesi olarak değerlendirilmektedir. Öğrenci hareketliliği ve uluslararası öğrenci kapasitesinin bir kalite göstergesi olarak algılandığı Avrupa ülkelerinde öğrenci nüfusunun kalıcı göçmenliğe dönme ihtimali de artmaktadır.

Dil ve lisans eğitimi için başta İngiltere ve Amerika birleşik devletleri olmak üzere başlayan öğrenci hareketliliği, Avrupa'daki hali hazırda bulunan Türk işçilerin çocuklarının aldıkları eğitim hakkında yurtçinde çizilen imaj sayesinde Avrupa ülkeleri eğitimin yeni rotası olmaya başlamıştır. Mühendislik eğitimi alanında Atatürk dönemi devlet eliyle gönderilen öğrenciler ve 1960larda başlayan işçi göçleri sayesinde Almanya öğrenci hareketliliğinde bilinen bir öneme sahiptir. TÜBİTAK ve YÖK kanalıyla akademisyen yetiştirme amacıyla devlet kanalıyla yurtdışına öğrenci gönderimi hala devam etmekte, lakin bu durum yasal yükümlülükler nedeniyle geçici göç olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Almanya'da, Sezer ve Dağlar' ın 2009 yılında yaptıkları araştırmaya göre sayıları 45 000 ile 70 000 arasında olan Türk akademisyen ve öğrenciler bulunmaktadır (Süoğlu, 2012: 73). 1990'larda itibaren başlayan yurtdışı eğitim modası,

eğitim acenteleri aracılığıyla başta Amerika Birleşik devletleri ve İngiltere, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine öğrenci gönderimleri başlamıştır. Yabancı dil öğretiminde yaz okulu ve dönemlik kurslar için giden öğrenci sayıları 2012 yılında %53 arttığı görülmüştür.⁶ Dil öğrenimi sonrası yurtdışında okuma eğitiminin de bir o kadar arttığı düşünülmektedir. Üniversite eğitimi için giden öğrencilerin 2002 yılına göre sayısı 19.209 olarak tespit edilmiş, Bu sayının %80lik dilimini lisans eğitimi almak için gelenler oluşturmaktadır.⁷ Eğitim, dışgöçün yeni motivasyon kaynağı olmuştur.

Eğitim almanın daha iyi işlerde çalışma olasılığını arttırdığı, çoğu insan tarafından benimsenmiş bir görüştür. İyi bir gelecek kaygısı, eğitim yarışında yurtdışı eğitimin orta gelirli ailelerin çocukları tarafından düşünülmesine yol açmıştır. İnsana yapılan yatırımın geri dönüşünün iyi bir iş, hatta yurtdışı iş deneyimi olarak Türk işgücü piyasasında artan önemi, gençlerin artan muhafazakârlık ve yeni açılmış üniversiteler yerine Avrupa’da eğitim almanın gelecekteki kazancının fazla olduğu inancına, maddi durumu yeten aileleri de yurtdışı eğitimi düşünmeye itmektedir. Amaç, eğitim ve gelecek iken eğitim görülen ülkede kalma, orada iş bulunup bulunamayacağı ile ilgilidir.

Eğitim alıp gitmenin haricinde son on yıldır Türkiye’de iyi eğitim almış ve çalışan, ya da yurtdışı eğitimi almış veya bir dönem değişim öğrencisi olarak bulunmuş kişiler de yurtdışı iş imkânlarına başvurarak kalifiye ve standartlar bazında göç etme eğilimi içindedir. Kalifiye olma yani hem ilgili eğitim hem de deneyime sahip olma, ülkede hak ettiğinin karşılığını alamayan eğitilmiş gençlerin göçü anlamındadır. Standartlar ise artık bireylerin belli bir yaşam kalitesine sahip olma isteği ve arayışı anlamındadır. Bu durum sadece Türkiye’de yaşanan bir durum değildir. Günümüz küresel dünyasında deneyimli kalifiye elemanların hareketliliği azımsanmayacak derecede bir öneme sahiptir. Göçe konu olan özneler kendilerini geliştirmek, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak, özgürlük ve toplum baskısı yaşamamak ya da hayatlarında bir değişim yapmak gibi kişisel nedenlerle bu davranışı sergiledikleri düşünülmektedir.

⁶<http://egitim.milliyet.com.tr/her-yil-50-binturkogrenciyurtdisinagidiyor/egitimyurtdisi/haberdetay/16.07.2012/1567586/default.htm> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018)

⁷ <http://arsiv.ntv.com.tr/news/194406.asp>. (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018).

Politik değişiklikler, insanların kendilerini Türkiye'ye ait hissetmemeleri, toplumun giderek muhafazakârlaşması özellikle genç kitlenin Türkiye'yi terk etmesinde bir neden olduğu, özellikle 2014 yılı sonrası artan sosyal medya içerikli ifade özgürlüğü suçlamaları nedeniyle Türkiye'den başka ülkelere giden yeni göçmen tayfa söz konusudur. 1980'lerin politik sığınmacılarından ziyade, 10 yıl öncesine kadar özgür yaşama umudu olan bireyler, artık birer birer Türkiye'yi terk etmektedir.

Artık 1960-1970'li yılların ihtiyaç duyulan imalat sektöründeki işgücü ve buna bağlı olan göçler artık yeni bir boyuta bürünmüştür. Yurtdışında eğitim alma kendini yetiştirip ülkeye insan sermayesi olarak geri dönme eğiliminden basitçe yurtdışına göç etme de kullanılan bir metot haline gelmiştir. Eğitimli ve deneyimli bireyler, uluslararası firmaların dikkatini çekerken, lisans derecesine sahip olan kişiler yüksek lisans ve dil eğitimi gibi öğrencilik yollarıyla çeşitli ülkelere gelmekte, öğrencilik vasfından çalışma izni ile geçici öğrencilik statüsünden yerleşik göçmen statüsüne geçmektedir. Bu açıdan başta gelen eğitim masrafları yüksek olan gelişmiş ülkelerin dışında, AB üyesi olan, görece istihdam olanakları artan ve eğitim masrafları ve hayat şartları anlamında Polonya düşünülen ülkeler arasındadır. Ülkenin konum olarak Türkiye'ye yakın olması da göçmene anavatana yakınlık olarak avantaj sağlarken, AB üyesi ülkede olmanın verdiği serbest dolaşım hakkının yanı sıra, uluslararası dış kaynak ofislerinin sağladığı istihdam olanakları, rekabetin daha yüksek olduğu Almanya gibi Batı Avrupa ülkelerine göre yıldızını parlatmaktadır. Var olan küçük çaplı Türk gruplarının ve hemşerilik ilişkileri, Almanya'nın komşu olması, Almanya ile iş-ticaret yapma olanakları gibi olanaklar da neden Polonya sorusunu yanıtlayabilecek bazı cevaplardır. Türk vatandaşlarının yeni göç rotası olarak Polonya'yı neden seçtikleri, Polonya ile olan tarihsel bağlar, ekonomik ilişkiler ve artan ekonomik büyüme ile eğitim başlıkları altında verilmiştir.

2.5. NEDEN POLONYA?

Avrupa'nın koyu-Katolik ülkesi olarak bilinen Polonya; tarih boyunca komşu ülkeleriyle egemenlik yarışına giren, Türklerin tarih sahnesinde II. Viyana hezimetıyla tanıdığı, Batı'nın ise ucuz ve çalışkan işgücü olarak değerlendirdiğı bir toplum olarak hafızalarda yer edinmiştir. 1918 yılında ulus-devlet olarak bağımsızlığı kazanan lakin, Nazi işgali ve zulmünün yanında yaklaşık 50 yıllık Sovyet boyunduruğındaki Doğu

bloğu ülkesi olarak Polonya sosyo-politik yapısı ve toplumsal dinamikleri ile Türkiye’den hem çok farklı hem de bazı yönleriyle benzeşen bir sosyal yapıya sahiptir. İki ülke arasında geçmişten günümüze tarihi, politik, ekonomik ve sosyal ilişkiler bulunmaktadır. Leh halkı için günümüzde Türkiye hala egzotik bir toplum olarak algılanmaktadır. 2000’li yıllarda başlayan Türkiye’nin dizi ihracatında hedef ülkelerden biri olan Polonya’da, Türkiye’ye olan ilgi ve merak artmaktadır. Doğu bloğunun ve Sovyetlerin dağılmasıyla dünya ekonomisine entegrasyonun başladığı ve ekonomik yatırımların odak noktası haline gelen Polonya’da, son yıllarda başta Ukrayna gibi ucuz işgücünün olduğu çeşitli ülkelerden işçi göçü almaya da başlamıştır. Avrupa Birliği üye ülkelerinin yanında Asya, Amerika ve Afrika’nın çeşitli ülkelerinden de öğrencilerin kısa süreli değişim programlarının yanı sıra tam süreli eğitim için ülkenin iki büyük şehri olan başkent Varşova ve Krakov’u tercih ettikleri de gözlemlenmektedir. Türk gençler arasında artan Polonya ilgisinde, ekonomik nedenlerin yanı sıra ülkenin AB üyesi olması da önemli bir etken faktör olarak düşünülmektedir. Ülkenin konum olarak Türkiye’ye yakınlığı göçmenliğin ilk yıllarında destek alınabilecek, aile ziyaretlerinde olumlu bir özelliktir. Ayrıca Türk nüfusunun çoğunlukta olduğu Almanya ile komşu olması, işletme sahibi olan olmayan Türk göçmenlerin Almanya’daki göçmenlerle iletişim halinde olmaları, ortak sorunlarını paylaşmalarında yardımcı olan bir diğer konudur. Türk nüfusun fazla olması ve dolayısıyla rekabetin de fazla olduğu Almanya’ya oranla Polonya’nın sunduğu imkânlar Almanya kadar cazip olmasa da ülkede azınlıkta olan Türk nüfusu ve iş olanakları açısından fırsatlar sunması, maliyetlerin Euro üzerinden fazla olması nedeniyle Polonya’ya gelen sermayenin beraberinde istihdam açığı oluşturması, Polonya’nın önceki yıllarda verdiği göç yüzünden ihtiyaç duyulan işgücünü karşılayamaması Türk nüfusun Polonya’ya gelme nedenleri arasındadır. İki ülke arasındaki dostluk, Ağustos ayında Cumhurbaşkanı Duda tarafından imzalan emeklilik ve sosyal güvenlik taşıma anlaşmasının yapılması⁸, iki ülke arasında hali hazırda olan ithalat-ihracat ilişkilerinin de olumlu etkisi vardır. Bu bölümde Polonya’nın göç veren ülke konumundan nasıl göç alan ülke konumuna geldiği, Türkiye ve Polonya arasındaki tarihsel bağların, ekonomik ve eğitim alanlarındaki karşılaştırmaların yapıldığı alt başlıklar altında geçmişten günümüze Polonya’nın değişimi açıklanmaya çalışılmıştır.

⁸ <http://www.resulkurt.com/?haber,28350> (Erişim Tarihi: Ekim 2018)

Polonya'nın göç rotası olmasında etkili olan ögeler, tarihsel dinamikler, Osmanlı'ya uzanan ilişkiler, ekonomik anlaşmalar ve eğitim sistemi alt başlıkları altında incelenmiştir.

2.5.1. Göç Veren Polonya'dan Göç Alan Polonya'ya

Polonya, Orta ve Doğu Avrupa'nın yüzyıllarca en büyük göç veren toplumlarından biri olarak görülmüş, Sovyet üstünlüğünün hâkimiyetinden önce kaçak, sonrasında da ekonomik temelli gerçekleşen bir dış göçe konu olmuştur. Blok ülkesi iken, Sovyet baskısından başta Amerika Birleşik Devletlerine göç eden leh vatandaşları, 2005 sonrası AB üyeliği ile birlikte başta İngiltere, Almanya ve Norveç olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde etnik çeşitliliğin bir parçası konumundadırlar.

Tarihsel olarak Alman ve Rusların boyunduruğu altında kalan Leh toplumu, Orta ve Doğu Avrupa'nın en çok göç veren ülkesi (Robila, 2012) konumunda değerlendirilmektedir. 1800'lü yıllarda göç vermeye başlamış, göçün rotası komşu Osmanlı İmparatorluğundan, dönemin Avrupa toplumları nezdinde popüler olan Amerika'ya kadar gerçekleşmiştir. 1918 bağımsızlık öncesi 1800-1860 yıllarında Polonya'nın kırsal kesimden Amerika'ya yoğun bir göçü olmuştur. 1860-1914 yılları arasında sayıları 2 milyonu bulan leh göçmenlerin bir kısmı bağımsızlık sonrası Amerika'dan Polonya'ya dönse de çoğu Amerika'ya kalıcı yerleşmişlerdir (Robila, 2012: 19). Özellikle İkinci dünya savaşı sonrası mülteci olarak tekrar Amerika'ya giden Leh göçmenlerin kendilerinden önceki göçmen grubuna göre eğitim seviyesinin yüksek olduğu, komünist dönem olarak adlandırılan Sovyetler etkisindeki Polonya'dan özellikle 1971-1985 yılları arasında 79,790 Leh'in Amerika Birleşik Devletlerine politik sığınma ile geldikleri (Robila, 2012: 35) belirtilmektedir. Sovyet bloğunun çökmesi ile ekonomin Batı'ya uyum sağlama sürecinde 1990'lı yıllarda yaşanan yüksek enflasyon⁹, özellikle 1992'de bu oranın %46,5'e ulaşması Polonya'yı en çok göç veren ülke sıralamasına üst sıralara çıkarmıştır (Robila, 2012: 37; Iglicka ve Ziolk-Skrzypczak, 2010). Ayrıca AB üyeliği sonrası 2008 yılının sonlarında %9,5, 2009 yılında %11,9 oranında olan işsizlik;

⁹ <https://tradingeconomics.com/poland/inflation-cpi> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2018)

çoğu yetişmiş Leh vatandaşının AB sınırları içinde başta Birleşik Krallık ve İrlanda olmak üzere göçüne sahne olmuştur(Iglicka ve Ziolk-Skrzypczak, 2010). 1990'lı yıllarda etkili olan enflasyonla birlikte işsizlik oranının fazla, yaşam kalitesinin ise beklenenin altında olması Polonyalı kalifiye kişileri göç etmeye zorlamıştır. Tam üyelik sonrası serbest dolaşım ile pek çok Polonyalı aile, çalışmak için Norveç ve İngiltere'ye gitmiş, çocukları ise aile büyüklerinin yanında kalarak eğitimlerine devam etmiş ya da lise ve üniversite eğitiminde çalışmak için anne ve babalarının yanına gitmişlerdir.

Her ne kadar bir zamanların başta gelen göç veren ülkelerinden biri olan Polonya, 2000'li yıllarda artan işgücü gereksinimi, tarihi-kültürel yakınlık açısından Ukraynalı nüfus başta olmak üzere, Asya'dan ve AB serbest dolaşımı gereği diğer Avrupa ülkelerinden göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Özellikle AB üyeliği ile yatırımcıların gözünde parlayan Polonya'nın büyük şehirleri uluslararası firmaların yatırım merkezi haline gelmeye başlamıştır. Sovyet baskısındaki rejim ve sonrasında yaşanan enflasyon ile birlikte ülkeden göç eden Leh nüfusun yerini göçmen nüfus almaya başlamıştır. Artan yatırımlar ve yapılaşma sonucu inşaat sektöründe Ukraynalı göçmen nüfusun ağır bastığı bilinmektedir. İnşaat dışında temizlik, garsonluk, kasiyerlik, çocuk bakıcılığı, yaşlı bakımı (Chmielewska ve diğerleri, 2017) gibi işlerde leh üniversite öğrencileriyle birlikte en çok işe alınan göçmen nüfus da Ukrayna vatandaşlarıdır. Temizlik, inşaat gibi alanlarda Ukraynalı göçmenlerin ağırlığı görülürken, Arap ve Türk nüfus kebab, fast-food restoran ve nargile sektöründe çalışmaktadır. Ukrayna vatandaşlarının göç nedenleri işsizlik, politik sorunlar-savaş, yaşam kalitesi memnuniyetsizliği ve yapılan işin tam karşılığını alamama (Chmielewska ve diğerleri, 2017) gibi nedenlerle 2013 yılından itibaren eğitim ve çalışma için Polonya'ya göç etmeye başlamışlardır. Eğitim için gelen ve soy kökeninde Polonya vatandaşı olanların dışında, Kırım'da ve doğu Ukrayna'da yaşanan askeri ve siyasi anlaşmazlıkla birlikte 2015 sonrası artan bir göç(Sputnik,2017) söz konusudur. Polonya vatandaşlarının artık temizlik, tarım gibi kas gücü gerektiren ve "pis iş" olarak değerlendirdikleri sektörlerde çalışmak istememesi nedeniyle ortaya çıkan hizmet sektöründeki işsizlik, Ukraynalı göçmen ve bazı mülteciler ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Chmielewska ve diğerlerine göre (2017) Polonya istihdamında göçmenlerin %51'i self-employed (serbest çalışan), %18,3'ü ise ev işlerinde, %35,3'ü ise inşaat sektöründe çalışmaktadır. Yaz ve hasat zamanı mevsimlik işçi olarak Ukraynalı göçmenlerin yanı sıra Bangladeşli mevsimlik işçiler de tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Sovyetler sonrası ekonomik olarak belli bir seviyeye gelen leh vatandaşları

yerine Ukraynalı göçmenler ile kapatılan açık, Ukraynalı işgücünün ekonomik kaygılardan dolayı Almanya ve İsviçre gibi diğer gelişmiş Avrupa ülkelerine kayması ile yatırımcılar yeni bir iş gücü arayışına girmişlerdir. Türk vatandaşlarının da özellikle 2010 sonrası Polonya'ya artan ilgisinin ülkenin ekonomik büyüme potansiyeli, nitelikli eğitim sistemi, yatırımlar sonucu artan işgücü ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Türk ve Ukraynalı göçmenlerin haricinde Hintli profesyoneller, Doğu Bloğu döneminin Vietnamlı göçmenlerinin sayısı Ukraynalı göçmenlere göre az olsa da Krakov şehrinde yerleşen göçmenler arasında yer almaktadır. Avrupa Birliği'nin Suriyeli mülteci ortak politikasına karşıt bir tavır sergileyen Polonya hükümeti, ortak mülteci politikası gereği Ukraynalı mültecilere Suriyeli mültecilerden daha ılımlı yaklaşmaktadır. Polonya'da Almanya, Fransa ve İtalya'nın aksine Suriyeli mülteci sayısı azdır.

Demir-perde ve Sovyet baskısının hakim olduğu, ekonomik olarak kendine yetemeyen bir ülkeden, AB uyum anlaşmaları ve sonrasında gelen tam üyelikle, yatırımcıların odağındaki Polonya, Sovyet baskısından kaçan, aynı zamanda ırkçı nedenlerle 60'lı yıllarda Yahudi kökenli Polonyalıların ülkeden gitmesi ile artan yabancı sermayenin ihtiyacını karşılamak için işgücü alımına Ukraynalı göçmenlerle başlayan Polonya, Türk, Hintli, Vietnamlı, Ukraynalı, Mısırlı ve diğer AB üye ülkelerinin vatandaşlarının çalıştığı artan çokuluslu şehir ve toplum yapısına bürünmeye başlamıştır.

2.5.2. Osmanlı'dan Günümüze Türkiye-Polonya İlişkileri

Tarihsel açıdan Türkiye-Polonya ilişkilerinin geçmişini 1400'lü yıllara¹⁰, Osmanlı-Lehistan Krallığı ilişkilerine kadar götürmek mümkündür (Szalanska, 2011, Ayhan ve diğerleri, 2014). Türkiye-Polonya arasındaki ilk diplomatik temas 1414 yılında Polonya Kralı Jagiello'nun Sultan I. Mehmed'e gönderdiği elçi ile başlamıştır (Eren, 1965: 363). İlk ilişkiler Osmanlıların Avrupa fetih politikalarına bir tepki niteliği gösterse de, Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan, Lehistan'ın ve Litvanya Krallığının birleşmesi sonucunda komşu konumuna gelmiştir. Bu nedenle elçilik yoluyla başlayan ilişkiler, barışı koruma amacına bürünmüş; her ne kadar savaşlarda Polonyalılar Macarları

¹⁰ <http://www.polonezkoy.biz/tarih-boyunca-turkiye-polonya-iliskileri.html> (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2018)

desteklese de bu ilişkiler devam etmiştir (Duman, 2013: 90). 1490 yılında Osmanlı Devleti-Lehistan arasında imzalanan anlaşma ile iki taraf arasında ilişkiler resmi bir çerçeveye bürünmüş, zaman zaman bu anlaşma yenilenmiş, Kanuni döneminde yapılan 1552 Name-i Hümayun ile Polonya'ya dostluk teminatı verilmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 480'den aktaran Duman, 2013: 90). Polonya'dan Türkiye'ye tahıl ürünleri, Türkiye'den de silah, eyer takımı, kıyafet, halı ve kilim (Zajaczkowski, 1961: 236, Reyhman, 1964: 757) tütün ve portakal getirilmesi gibi ticari faaliyetler de gerçekleşmiştir (Latka, 2003: 11'den aktaran Duman, 2013: 91). 18. Yüzyılla birlikte Balkanlardan karayolu ile ya da Karadeniz üzerinden denizyoluyla kumaş, şal, meyve, şekerleme, koku ve merhem, oymalı malların ticareti söz konusu olmuştur (Reyhman, 1964: 758). Asilzadeler ise koleksiyonlarına elyazması, minyatür çaydanlık, cezve gibi oymacılık ürünlerini eklemişlerdir. Bu eserler Wilanow Sarayı müzesinde, askeri koşum takımı ve topuz örnekleri de Krakov Ordu müzesinde hala sergilenmektedir. İki ülke arasında yaşanan temelde Boğdan Beyliğinin vergi vermesi, tatarlardan korunması, Ukrayna topraklarının İmparatorluk toprakları içinde olması gibi siyasal anlaşmalar da mevcuttur. Leh Kral III. Jan Sobieski'nin Osmanlılar ile yaptığı savaşlar ve II. Viyana kuşatmasındaki zaferi bugün leh halkı tarafından bilinen önemli tarihi bir olaydır (Wojcik, 1980: 659; Varvounis, 2012).

Güç dengelerinin sıklıkla değiştiği bir coğrafyada olan Polonya ile Osmanlı Devleti arasında ilki Kanuni Sultan Süleyman ile başlayan Name-i Hümayun dostluk anlaşmaları, dönem dönem yenilenmiştir. Özellikle Sultan II. Mustafa ile Polonya Kralı II. Auguste arasında yapılan anlaşmada Polonya'nın toprak bütünlüğüne vurgu yapılmış (Alaçam-Deriş, 1945: 10'dan aktaran Duman, 2013: 91), ülkeler kendilerine yapılan savaşlarda tarafsız kalmışlardır. Jagiellonian hanedanının sonlanmasıyla birlikte 1572 yılından itibaren yaklaşık 200 yıl seçkin halk kesimleri tarafından seçilen kralların yönetiminde olan Polonya, iktidarsızlıklar, harcamalar ve ordunun zayıflaması nedeniyle 3 kuvvetli komşusu Rusya, Prusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından 123 yıl süren bir işgal (Chimielowska, 2002: 137) ile Avrupa haritasından silinmiştir.¹¹ Üç kuvvet arasında 1772 yılından 1795 kadar gerçekleşen 3 paylaşım (Topaktaş, 2015:

¹¹<https://www.britannica.com/place/Republic-of-Cracow#ref278503>

ve

<https://www.britannica.com/topic/history-of-Europe/Russia#ref310855> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

212) sonucu Polonya Krallığı haritadan silinmiş, Osmanlı Devleti tarafından tanınmamıştır. İşgal altındaki 1815-1846 yılları arasında Polonya şehri Krakov 31 yıl çevresindeki devletlerden bağımsız olarak varlığını sürdürmüştür. Polonyalılar bağımsızlıklarını tekrar alabilmek için çeşitli yıllarda isyan etmişler lakin başarılı olamamışlardır. 1918 yılında bağımsızlıklarını kazanıp, Polonya Cumhuriyeti kurulana kadar Türkiye Polonyalı siyasi mültecilerin sığınağı haline gelmiştir. Osmanlı Devletinde Tanzimat devri zamanına denk gelen, Batılılaşma, Avrupalılaşma fikirlerinin hâkim olduğu ortamda önemli rolleri olmuştur. Polonya Kolonisi Prens Adam Czartoryski öncülüğünde İstanbul'da kurulmuştur. 1842 yılında Lazaryen rahipler tarafından İstanbul yakınlarında Adampol adında çiftlik olarak kurmuşlar, bu alan Cumhuriyetten sonra Polonezköy olarak adlandırılmıştır.¹² 2007 verilerine göre Polonezköy 'de yaşayan Polonya kökenli 85 kişi bulunmaktadır (Sarkady, 2007: 38). Günümüzde bu rakamın 70 civarı olduğu tahmin edilmektedir. 2016 Nüfus kayıtlarına göre toplam nüfus 377¹³, iken Sarkady'e göre bu nüfusun 900 civarı olduğu belirtilmiştir.¹⁴

1918 yılında bağımsızlığını kazanan Polonya Devleti, ülke dışında temsilcilikler açmaya, buralarda bulunan Polonyalıların misyonunu temsil etme, gözlemlerde bulunma ve bilgi toplamaya başlamıştır. Yarı resmi ilişkilerin ilk olarak delegasyon ziyaretleri ile başladığı, bunlardan ilkinin 1919 yılında İstanbul Hükümetine yapıldığı bilinmektedir. Türkiye-Polonya arasındaki diplomatik ilişkiler 1923'te imzalanan dostluk anlaşması (Eren, 1965: 363) sonrası Ankara hükümetini tanıyan Polonya delegasyonun Ankara'ya olan ilk ziyareti ise 1924 yılında gerçekleşmiştir. Delegasyonların misyonu bilgi alışverişi niteliğinde olmuş, resmi olarak Polonya büyükelçiliği 1930 yılında faaliyete geçmiştir (Chimielowska, 2006: 2246-47). Bu tarihten itibaren ticari anlaşmalar ile ekonomik girişimlerin önü açılmıştır. Diplomatik olarak da iki ülke birlikte toplantılara katılmaya başlamışlardır.

Siyasi ve ticari ilişkilerin yanında Türk ve Polonya halkları arasında kültür alışverişi de olmuştur. Leh dilinde Türkçe kökenli kelimelerin varlığı da sosyal etkileşimin gerçekleştiğinin bir göstergesidir. Askeri terimlerin ağırlıkta olduğu bu kelimeler dışında XVI. yüzyıldan itibaren Lehçe-Osmanlıca tercümelerin yapan Leh

¹² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Polonezköy> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

¹³ <http://www.nufusune.com/191717-istanbul-beykoz-polonezkoy-mahallesi-nufusu> (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2018)

¹⁴ Sarkady, A. N.'in Polonezköy hakkındaki "'Założenie Adampola i historia do czasów Republiki Tureckiej" (Adampol'un kuruluşu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar olan tarihi) sunumundan alınmıştır.

uzmanlar yetişmiştir, 1918 sonrası Kowalski, Zajaczkowski, Reychman, Zimnitski, Ambramowicz gibi değerli Türkologların çalışmaları da bu alanda ilerleme kat etmiştir (Kunat, 1966: 440). Batı yolu ile Polonya'ya gelip Lehçe'ye çevrilen kitaplar Türkiye hakkında bilgiler üzerine olmuş, Polonyalı seyyahlar Türkiye hakkında yazdıkları seyahat yazı ve kitapları ile ilk Türk dili ve tarihi ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Reychman, 1964). Polonya'da Türkoloji araştırmalarının öncüsü kabul edilen Prof. Kowalski tarafından 1919 yılında Krakov Jagiellonian Üniversitesi'nde Doğu Dilleri Bölümü bünyesinde kurulan Türkoloji kürsü bunun bilinen ilk örneğidir.¹⁵ Bunu sırasıyla Varşova Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsü'nde 1932'de kurulan Türkoloji kürsüsü ve Poznan Adam Mickiewicz Üniversitesi'nde 2002 yılında kurulan Türkoloji kürsüsü takip eder (Akyol, 2010: 204-205). Kültürel ilişkiler din boyutunda da gerçekleşmiştir. Polonya'nın kendi Müslüman halkı olan Leh Tatarlar ile Osmanlı Türkleri arasında dini-edebi değiş tokuş, 1600'lü yıllardaki dostluk değişimiyle gelen Tatarların Osmanlı İmparatorluğundan öğrendikleri askeri eğitim ve stratejilerle birleşerek iki ülke arasında siyasi-askeri yönden ilişkiler etnik gruplar aracılığıyla başlamıştır (Dziekan, 2011; Danecki, 2011). 18.yüzyılın ortalarında dönemde Osmanlı ordusunda leh asıllı subaylar da yer almış, hatta Kırım Savaşı sırasında oluşturulan "Kazak Alayları" birçok Leh asıllı askerden oluşturulmuştur (Topaktaş, 2015: 213). Katolik Lehlerin öncülüğünde aynı yüzyıl içinde Edirne'de Polonya Azınlık Okulu misyonerlik çerçevesinde kurulmuştur (Türk, 2009). Polonya'daki İdil-Ural Türkleri bir diğer adıyla Lipka Tatarları hakkında Polonya müftüsü Dr. Jakopski'nin 1936 yılından Türk İçişleri bakanlığına Varşova'da yapılacak cami hakkında yazdığı mektup kayıtlardadır (Duman, 2013: 96).

1414 yılı itibariyle elçilikle başlayan Türk-Leh ilişkileri dönem dönem farklılık göstermiş, 18. yüzyıla kadar Polonyalıların savaş desteği vermemesi nedeniyle dostça gelişmemiştir. 18 yüzyıldan sonra ülkenin 3 farklı kuvvet arasında paylaşılması ve güç dengelerinin değişmesini Osmanlı Devleti tanımamış ve Polonyalı sığınmacıları kabul etmiş, lakin 1795'teki üçüncü paylaşımından 1918 yılına kadar resmi ilişkiler askıya alınmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler, I. Dünya savaşı sonrası 1923 yılında kurulan dostluk ile resmen başlamış ve karşılıklı ticari anlaşmalarla desteklenmiş lakin II. Dünya savaşının başlamasıyla bir kez daha sekteye uğramıştır. Her ne kadar işgal altında da olsa

¹⁵http://www2.filg.uj.edu.pl/ifo/turkologia/Turkce/katedra_tr.html (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

1936-1945 yılları arasında Polonya'nın Ankara büyükelçisi Sokolnicki anılarında, Polonyalı mültecilere ve diplomatik temsilcilere Türk yetkililerin yardımından bahsetmiştir (Kołodziejczyk,2014: 41). 1939 yılında hem Nazi Almanyası'nın hem de Sovyet Rusya'nın işgaline uğrayan Polonya, II. Dünya savaşı boyunca milyonlarca kayıp vermiştir. Sovyetler Birliği'nin İngiliz, Fransız ve Amerikan güçlerle birleşerek II. Dünya savaşının bitirmesinden sonra, sürgündeki Polonya hükümeti iş başına gelmiş lakin 1947 seçimleriyle beraber komünist parti hükümetinin kurulmasıyla Polonya Sovyetler Birliğinin etkisi altına girmiştir.

Lehistan doğumlu Hürrem Sultan'ın da Osmanlı-Leh diplomatik ve ticari ilişkilerinde payı olduğu, ayrıca 2014 sonrası Türk Televizyon dizilerinin Polonya'da gösterilmesi ile Türkiye sempatisinin arttığı düşünülmektedir.¹⁶ Türk dizilerinin Polonya televizyonlarında gösterilmesi ile artan Türkiye merakı, yerleşik çalışan Türk vatandaşları ile Türk öğrencilerinin sayılarının her geçen gün artması göçmenlik sürecini olumlu etkileyen etmenlerdir. Kültürel etmenlerin mikro düzeyde etkili olduğu Türk göçünün birincil nedenlerinden istihdam ve ekonomik gelişmenin etkisi azımsanmamalıdır. İki ülkenin ekonomik karşılaştırması ile Polonya'nın artan cazibesinin ekonomik yönü bir sonraki bölümde ele alınmıştır.

2.5.3. Ekonomik Yaşam bakımından Türkiye-Polonya Karşılaştırması

1918 yılında bağımsızlığına kavuşan Polonya Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkiler, 1923 yılında imzalanan dostluk anlaşmasıyla İş bankasının yürüttüğü girişimler sonucunda iki ülke arasında ticaret ile başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında başlayan lakin iki ülkenin de siyasi konjonktürde geçirmiş oldukları savaşlar sonucu sekteye uğrayan ekonomik girişimler yeniden başlamış, 1931 ve 1932 yıllarında iki ülke arasında ticaret ve denizcilik ile alakalı anlaşmalar yapılmış ve 1937 yılına kadar devam etmiştir. İthalat ve ihracat temelli bu anlaşmalar neticesinde 1937 yılında Türkiye-Polonya ticaret hacmi, 12 milyon zloty olmuştur. Aynı yıl Polonya'nın Türkiye'den ithalatı 10,7 milyon zloty, ihracatı ise 1,7 milyon zloty şeklindedir. Polonya'nın ithalatı tütün ağırlıklı iken, Türkiye Polonya'dan demir-çelik ve

¹⁶ <http://weekend.gazeta.pl/weekend/1,152121,21817515,wspaniale-stulecie-bylo-w-czolowce-popularnych-seriali.html> (Erişim Tarihi:17 Kasım 2018)

iplik satın almıştır (Latka, 2003: 12’den aktaran Duman, 2013: 94). Atatürk döneminde kurulan bu ilişkiler Polonya’nın Nazi Almanya’sı ve Sovyetler tarafından işgali, İkinci Dünya savaşı ile kesilmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası Türkiye, Sovyetler Birliği’nin tesirindeki Doğu Bloğu mensubu Polonya ile Ticaret Anlaşması(1974), Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması(1980) ve Konsolosluk Anlaşması(1987) (Szymanski,2014: 130) başta olmak üzere sınırlı ilişkiler sürdürülmüştür.

İkinci Dünya savaşının ardından iktidara gelen Sovyet Rusya’nın kontrolündeki Polonya komünist hükümeti, özel mülkiyetleri kaldırmış, endüstrileri kamulaştırmıştır. Eğitim sistemi de üretimle aynı şekilde millileştirilmiş, kamulaşan üretim büyük oranda azalmıştır. İsyanların tarihsel olarak çok görüldüğü bir ülke olan Polonya’da üretimin azlığı ve kıtlık, 1965 yılında Poznan ’da ilk karşı çıkışlara sebebiyet vermiştir. 1970 yılında yaşanan isyanın temel nedeni vergi yükümlülüklerinin ve fiyatların %30 oranında artmış olmasındandır. Stalinci hükümetin ağır bir şekilde isyanı bastırmasından sonra 1980 yılında %60 oranında artan et fiyatlarıyla birlikte Varşova’da başlayan isyan Gdansk şehrindeki traktör ve otomotiv fabrika işçilerinin sistematik olarak yaptıkları işçi grevleri ile devam etmiştir. 17 Eylül 1980 yılında Lech Wałęsa önderliğinde Lenin Tersanelerinde örgütlenen “Solidarność” hareketi anti-bürokratik sosyal harekete dönüşmüştür. Ülke içinde çeşitli endüstrilerde yaşanan grevler Sovyet etkisi altındaki komünist yönetimi sert ve baskıcı sıkıyönetim uygulamasına itmiştir (Barrow, 2004). 1985 seçimlerinde Jaruzelski ile birlikte Batı ile ilişkiler başlamış, Solidarność hareketine karşı yumuşayan bir politika izlenmiştir.

Komünist dönem boyunca gerçekleşen ekonomik faaliyetler, 1955 yılında Polonya’nın da içinde bulunduğu 8 Avrupa ülkesinin temelde askeri ve siyasi olarak imzaladıkları Varşova Paktı bünyesinde gerçekleşmiştir. Başlarda Pakt, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile Çekoslovakya (1943) ve Polonya (1945) arasında ikili olan anlaşma iken; Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Doğu Almanya ve Arnavutluk’un katılmalarıyla genişleyen ve 20 yıl süreli bir anlaşmaya dönüştürülmüştür.¹⁷ Taraflar ekonomik ilişkiler içerisinde olmuşlar, 1949-1991 yılları arasında yapılan “Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON)” ile Polonya, Doğu Bloğu ve SSCB ile

¹⁷ <https://www.britannica.com/event/Warsaw-Pact> (Erişim Tarihi:28 Mayıs 2018).

ticari ilişkiler içerisine girmiş, lakin üretilen mallar temelde SSCB yönetimindeki komisyonun elinde olmuştur.¹⁸

İkinci dünya savaşının ardından artan Sovyet etkisi ile uzun yıllar otoriter komünist sistemin hâkim olduğu Polonya'da Sovyet sempatisanı rejimin 1990'lı yıllarda terk edilmesi, Avrupa Konseyi'nden alınan ekonomik yardımlarla liberal rejimin benimsenmesine ve ülkenin temel değerleri ve yönünü Avrupa'ya çevirmesine yol açmıştır. Otoriter rejimden kalıcı demokratik rejime geçişteki uyum yasaları, temelde ekonomik değişikliklerle başlamış, kamu yönetimi ve siyasi alanlardaki değişikliklerle devam etmiştir. Yapılan bu reformlar yıllarca Polonya kamu yönetiminde hâkim olan parti bürokrasisi ve kontrolüne dayalı personel sistemine sahip hiyerarşik devlet idaresinden; açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik ve etkililik gibi (Uğur ve Doğan, 2017: 31) ilkelerin öncülüğünde bir kamu yönetimi anlayışına, akabinde Avrupa Birliği (AB) bütünleşme sürecine yönelmiştir. 1990 yılında Polonya'nın ve Macaristan AB üyelik talebinde bulunmaları ile birlikte ilk olarak ekonomik uyum başlamış, süreç demokratikleşme ve sosyal haklar alanında reformların gerçekleşmesi ile 2004 yılına kadar devam etmiştir.

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile Doğu bloğu ülkelerin sosyalist hükümetler merkezi ekonomiden piyasa odaklı liberal ekonomiye geçmeye başlamışlardır. Bu geçiş ekonomileri Polonya'da da diğer doğu bloğu ülkelerde olduğu gibi yeni bir dönemin başlangıcı niteliğinde olmuştur. Geçiş Ekonomisi terimi, 1990'larda Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin merkezi planlı ekonomiden vazgeçmeleri ile gündeme gelmiştir. Merkezi planlı ekonomi, bu ülkelerin yeri geldiğinde bağımsız, yeri geldiğinde Sovyetler Birliği'nin politik istekleri doğrultusunda yürütülmüştür. Duvar yıkılmadan önce Alman Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti isteyen Doğu Almanya vatandaşlarına blok ülkelerine geçiş izni vermiştir. Sovyetler Birliği dağılmadan Batı Avrupa ülkeleri, Polonya ve Macaristan ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmiş, PHARE (Polonya ve Macaristan Ekonomi Yapılanma Yardımı)¹⁹ programı Avrupa Konseyi döneminde yürürlüğe girmiş, serbest piyasa ekonomisi, dolaşım ve girişimciliği arttırma ve özelleştirme temelli maddi bir fon görevi görmüştür (Çatalbaş ve

¹⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Comecon#cite_note-1 (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2018)

¹⁹ http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/33a1_en.htm (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Yıldırım,2008: 135). 1989 yılından sonra izlenen “Balcerowitz Planı” ile başlayan piyasa ekonomisine geçişte ilk anda işsizlik ve enflasyon artmış lakin 2002 yılından itibaren hızla ekonomide iyileşme başlamıştır (Polonya Pazar Araştırması Raporu, 2014: 3). Yapılandırma ve Kamu İktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, küçük ve orta ölçekli özel sektör teşviki, yatırım indirimleri, turizm teşvikleri, finans sisteminin modernleştirilmesi, gelişmiş sosyal güvenlik sistemi ve politik reformlar PHARE programının 1991 yılındaki temel hedeflerini oluşturmaktadır. Aynı yıl yapılan maddi yardımların %15 i altyapı yatırımlarında kullanılmıştır. Aynı zamanda program; tarım, enerji ve ulaştırma sektörlerinin gelişiminin finansmanı da olmuştur (Brown, Deardorff ve Djankov, 1995). Devletin sahip olduğu küçük ve orta ölçekli işletmelerin özelleştirilmesi, yabancı yatırımların ve firmaların kurulması, liberal ekonomi ile birlikte parlamenter sistemin kabulü ve yasalarla özel sektör teşvikleri ekonomik gelişmeyi arttırmıştır. Komünist rejim dönemi tüketimin karneye bağlı olduğu ve refah seviyesinin düşük olduğu bir Polonya yerine artan refah seviyesinin ve tüketimin olduğu bir Polonya’dan bahsedilir olmuştur. Artan tüketim ve özelleştirme kısa sürede refah sağlamış olsa da ülke yolsuzlukla birlikte artan bütçe açıkları sağlık ve emeklilik sistemi gibi sosyal reformların planlanmasında ve yürütülmesinde yaşanan aksaklıklar bu sürecin hala devam ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Böylece Polonya, Komünizm sonrasında Batılı kurumsal yapılara, 1991’de Avrupa Konseyi’ne, 1996’da OECD’ye, 1999’da NATO’ya dahil olmuştur (Góralczyk, 2014: 92). Ekonomik uyum programları başlayan ve yönetim sisteminin değişimiyle birlikte Polonya 2004 yılının Mayıs ayında Avrupa Birliğine yeni genişleme programı dâhilinde, Macaristan, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Kıbrıs, Malta ve Baltık ülkeleri ile birlikte üyeliğe kabul edilmiştir.²⁰ Avrupa Birliği (AB) üyeliğinden sonra ülke hızlı bir değişim sürecine girmiş, ilk ekonomik alanda başlayan gelişmeler sosyal, kültürel ve kamusal alanlarda devam etmiştir. Soğuk Savaş dönemi dikta rejimi ve ekonomik dar boğazdan çıkan Polonya üyelikle birlikte temel gıda ürünlerinin arzında artış yaşamış, karne ile alınan tüketim malzemeleri ve sınırlılıklar döneminden bolluk ve tüketim temelli bir sosyo-ekonomik yaşam başlamıştır.

²⁰ https://europa.eu/european-union/about-eu/history/2000-2009/2004_en (Erişim Tarihi:27 Mayıs 2018)

Komünizmin terk edilmesi, uluslararası üyelikler ve AB üyeliği Polonya'yı birçok yönden dinamik yükselen bir pazar konumuna getirmiştir. Türkiye her ne kadar AB üyesi olmasa da 1963 yılında imzalanan Ankara antlaşması ile üyelik sürecine girmiş, tam üyeliğe giden yolda geçiş dönemi ve ortak pazar anlayışı gereği AB üyeleri ile Gümrük birliği yapmıştır. Ayrıca 16'sı yürürlükte olan toplam 27 adet malların serbest ticaretini içeren anlaşmalar yapmıştır.²¹ Mayıs 2004 itibarıyla AB üyesi olan Polonya ile Ticaret de Gümrük Birliği kapsamında başlamıştır. 2001 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren 4 Polonya firması varken bu rakam 2011'de 78 firmaya ulaşmıştır. Aynı yılın verilerine göre tekstil(English Home), gıda (Eti), elektronik ve elektrikli cihazlar(Beko), inşaat ve otomotiv sektöründe faaliyet gösteren 22 Türk şirketi Polonya'da iş yapmaktadır. (Szalanska, 2011). Bu firmalar arasında CESAŞ İnşaat, YENİGÜN İnşaat, GÜLERMAK Ağır Sanayi İnşaat, BORUSAN Boru Sanayi bulunmaktadır. İnşaat sektörü alanında Avrupa Birliği'nde hatırı sayılır bir yeri olan Türkiye'nin yatırımları Polonya'da görmek mümkündür. Varşova Metrosu 2.Etap İnşaatı ve Krakov Hızlı Tramvay Projesi gibi büyük bedelli Projeler de Türk firmalar tarafından gerçekleştirilmiştir (Polonya Pazar Araştırması Raporu, 2014: 28).

Gemi yapımı, tekstil, kimya, orman ürünleri, demir çelik ve alüminyum alanlarında üretim, maden sanayii içinde kömür, çinko, kurşun ve bakır madeni Sovyet etkisindeki Polonya'nın başlıca ticari değerlerini oluşturmaktadır. Kömür madeni çıkarımında hala Polonya Batı Almanya ve İngiltere'den sonra Avrupa'nın en büyük kömür üretici ülkesi konumundadır. Enerji tüketimi temelde kömüre dayalı demir çelik endüstrisi de Sovyetler zamanında kurulmuş hatta Krakov'daki Lenin Demir-Çelik fabrikası buna bir örnektir. 1990'lı yıllarda başlayan yapılanma ile komünist rejim zamanından kalma eski teknoloji ve devlet destekli madencilik, demir-çelik, gemi inşaa gibi ağır sanayi işletmeleri giderek kapanmış veya özelleştirilmiştir. Yabancı sermaye destekli Otomotiv, elektronik (AB'nin en büyük LCD ekran üreticisi ve ikinci büyük elektrikli ev aletleri üreticisi konumundadır; Bu yüzden Dell, LG, Sharp, Funai, Toshiba, Elektrolux, Bosch gibi markalar üretimlerini Polonya'ya kaydırmıştır.) dayanıklı tüketim malzemeleri ve gıda sanayii gibi ihracat odaklı hafif sanayiye dönüştürülmüştür (Polonya Pazar Araştırması Raporu, 2014: 6). Modernize edilen Kömür ve Demir-Çelik endüstrisi hala günümüzde de Polonya ekonomisinde önemini korumaktadır. AB üyeliği ile birlikte

²¹ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birligi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

Komünist hükümetin kamulaştırdığı çoğu kamu iktisadi teşebbüsü özelleştirilmiş, AB uyum sürecinde 1990'lar dâhil Polonya ekonomisinde önemli bir yeri olan gemi yapımı tersaneleri her ne kadar yapılandırılrsa da yeni pazarın ihtiyaçlarını karşılayamadığı için birer birer özelleştirilmiş ya da kapanmıştır. Almanya gemi yapımı alanında Avrupa'da birinci konumundadır. Polonya'nın muhafazakâr halkı tarihsel olarak Almanya ile yaşanan ilişkilerden dolayı gemi yapımı endüstrisinin kaybı üzerine AB'nin gizli komplosu olduğuna yönelik değerlendirmeler yapmaktadır. Tarım ürünleri açısından patates, şekerpancarı, tütün, arpa, buğday üretimi önde gelmektedir. Hayvancılık alanında Sığır üretimi alanında 2005-2014 yıllarında yıllık artış oranı Polonya'da ve Türkiye'de aynı olmakla birlikte piyasa satış fiyatları 2014 yılından bu yana Polonya'da benzer bir seyir izlemektedir (Report, 2017: 263-264). Endüstriyel üretim oranları da 2015 rakamlarına göre Polonya ve Türkiye açısından birbirine yakın olmakla birlikte, Polonya %3 daha fazla endüstriyel ürün üretimi yapmıştır (Report, 2017: 297). Finans alanında küçük ve orta ölçekli girişimlerin mali sonuçları 2005-2016 yılları arasında artan bir trend eğilimindedir (Report, 2017: 339). Böylece 2014 verilerine göre Polonya, AB 'nin 9. ve dünyanın da en büyük ekonomileri arasında 23. sırada yer almıştır (Góralczyk, 2014: 92).

Ekonomik faaliyetler ve sektörlerin dağılımını kabaca coğrafi olarak yapmak mümkündür. Ülkenin batısında endüstriyel üretimin, doğusunda tarımsal üretimin hakim olduğu, lakin şehirleşmeler ile birlikte endüstri faaliyetlerinin batı yönlü olduğu görülmektedir. Sanayi ve ticaretin ülkenin batı kesimlerinin doğu kesimlerine oranla fazla olması Türkiye'de aynı şekildedir. İki ülke arasında birbirine yakın oranlarda ekonomik üretime katılım görülse de işsizlik oranı açısından büyük bir fark vardır. Polonya'nın aktif üretime katılımı 2016 yılı verilerine göre % 56 oranında iken Türkiye'nin % 52 oranındadır. 2016 yılı itibarıyla faaliyet gösteren sektörlerin çalışanların oranları şu şekildedir: Polonya'da; Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık faaliyetlerinde % 10, Endüstri ve İnşaat sektöründe % 30, hizmet sektöründe % 55 ve % 6,2 işsizlik oranı mevcuttur. Buna karşın Türkiye'de; Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık faaliyetlerinde %18, Endüstri ve İnşaat sektöründe % 23, Hizmet sektöründe % 47 ve % 10,9 işsizlik oranı mevcuttur (Report, 2017: 120-122).

Polonya'nın özellikle son yıllarda ekonomik olarak büyüdüğü bilinmektedir. Türkiye'nin büyüme hızı özellikle 2018 yılında ortalama % 5,2 oranında büyümesine rağmen 2016 yılındaki % 7,3 oranındaki yükselen büyümenin yanında oransal olarak

azalmış bir büyüme oranına sahiptir.²² Bu açıdan Polonya'nın büyüme raporuyla kıyaslandığında Polonya bir önce yıla oranla artan bir büyüme grafiği çizmektedir. Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte büyüme artan bir ivme kazanmıştır. Özellikle tam üyelik öncesi kişi başına ortalama GSYİH 'nın % 49'una sahip olan Polonya bu oranı %56'ya çıkarmıştır. Polonya bölgesel gelişimini AB kurucu ülkelerinin seviyesine getirmek için 2007-2013 yıllarında ise AB yapısal fonlarından 67 Milyar Euro kaynak sağlamıştır (Polonya Pazar Araştırması Raporu, 2014: 5). 2008 küresel krizi sonrasında 2009-2013 yılları arasında % 15'lik Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) ile AB içinde en hızlı büyüyen ekonomi olmuştur (Góralczyk, 2014: 93). 2012-2017 yıllarındaki toplam GSYİH oranına göre Polonya % 2.95 ile Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde büyümüştür. Aynı zamanda bu oran; Birleşik Krallık, İspanya, İsveç, Almanya, Belçika, Danimarka gibi refah seviyesi yüksek AB üyesi ülkelerin 5 yıllık Gayri Safi yurtiçi hâsıla oranlarından da fazladır. Polonya'daki ekonomik oran 2012- 2013 yıllarında % 1,4 oranından 2017 yılında % 4,6 oranına çıkmıştır. Türkiye ise 2009 yılında % -4.7 reel hâsıla büyümesinden sonra 2011 de % 11.1 bir artış oranına ulaşmış, 2012-2016 yıllarında ortalama % 5.56 reel gayri safi yurtiçi büyüme oranına ulaşmıştır. Lakin 2016'da % 3,2'lik 2009 yılındaki eksi büyümeden sonraki en düşük büyüme oranına ulaşmıştır (Eurostat, 2016). 2017 verilerine göre Türkiye'nin GSYİH 849 milyar ABD dolarına ulaşmış, kişi başına düşen GSYİH ise 10,512 ABD doları olarak kaydedilmiştir (IMF, 2018: 5). Her ne kadar GSYİH artsa da, nüfus yoğunluğunu nedeniyle kişi başına düşen GSYİH, Polonya'nın 2015 yılındaki 23.400 ABD dolarının (Polonya Pazar Araştırması Raporu, 2014: 2) yarısından azdır. 2018 yılı IMF tahminlerine göre kişi başına düşen GSYİH Polonya'da 16.180 ABD doları olarak beklenmektedir.²³ Birleşmiş Milletler tarafından yapılan analize göre 2017'deki büyümenin iç ve dış talep tarafından desteklendiği lakin yıllık büyümenin sabit büyüme oranına sahip ekonomilerde % 3 olması gerekirken, Türkiye'nin 2018 yılında % 2,1 oranına gerileyeceği yönündedir.²⁴ Fakirlik sınırı konusunda iki ülkenin analizleri de şu şekildedir: Polonya 2015 yılında %21 civarında fakirlik riski söz konusu iken bu durum 2016 yılında % 17 oranına gerilemiştir. Avrupa birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında 2015 yılının en yüksek fakirlik

²² <https://tradingeconomics.com/turkey/gdp-growth-annual> (Erişim Tarihi: Kasım 2018)

²³ <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Polonya> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

²⁴ <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-january-2018-briefing-no-110/> (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2018)

riski %27 ile Türkiye ait iken bu oran % 23 e gerileyerek Romanya'dan sonra ikinci en yüksek fakirlik riskinde olan ülkeler arasındadır (Report, 2017: 170).

Polonya'nın ihracatında önemli payı olan ilk üç ürün; kara taşıt parçaları, otomobil, steysin vagonlar ile televizyon alıcısı, monitör ve projektörleri başta gelmektedir. İthalattaki ilk üç önemli kalem ise; ham petrol, otomobil ve taşıt parçalarıdır (Polonya Pazar Araştırması Raporu, 2014: 10-11).Türkiye'nin ise en çok ihraç ettiği ilk üç fasıl; motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet ve bunların aksesuarları; kazanlar, makinalar, mekanik cihaz ve parçaları; demir ve çelik şeklindedir. Mineral yakıtlar, yağlar; kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ile nükleer reaktörler ve demir-çelik ilk üç önemli ithalat kalemi iken dördüncü büyük kalem elektrikli makine ve ses kayıt ile televizyon şeklindedir.²⁵ İki ülke arasındaki ticaret 2004'te 2 milyar ABD doları iken 2012'de 5,3 milyar ABD dolarına çıkan artan bir hacme sahiptir. Polonya'dan Türkiye'ye ihraç edilen mallar çoğunlukla elektronik, araba, hazır gıda ve kimyasal maddelerdir (Kujawa, 2014: 116).

Avrupa'nın en büyük işletme-dış kaynak sahalarından biri olarak ki son on yılda ülkeye 40 milyar Euro'nun üzerinde doğrudan yabancı yatırım yapılması (Góralczyk, 2014), bu yatırımların yaklaşık % 92'sinin AB menşeli yabancı firmalar, AB dışında en fazla yatırımın ABD firmaları tarafından yapılması (Polonya Pazar Araştırması Raporu, 2014: 15),Polonya'nın yabancı yatırımcılar gözünde önemini gözler önüne sermektedir.

Sosyolojik ve ekonomik konjonktürde gelişmenin lokomotifleri olarak ele alınan ekonomik büyümenin sosyal değişim ve kalkınma ile desteklenmesi gerekmektedir. Kalkınma hedefleri ve sosyal devlet anlayışı gereği arttırılan vergi oranları, sağlık sisteminin gelişmesi ile paralel olmadığı, gelişse de AB yardımlarının gerekli görülen alanlarda yeterli olarak yapılmadığı yönünde sosyal bir dinamizm söz konusudur. Nüfus artışının %2 nin altında olduğu Polonya'da nüfus artışı teşvik edici "500+" yasası 2016 yılının Nisan ayında yürürlüğe girmiş, çocuklu ailelere maddi yardımı içeren paket temelde ülke nüfusunu arttırmaya yönelik planlanmıştır. Yasaya göre valilik ve benzeri yerel yönetimlere kayıt yaptıran aileler ikinci çocuk ve üzeri için çocuk başına 500 Zloty

²⁵<https://risk.gtb.gov.tr/data/5a536e56ddee7d1fa8b6c100/2018%20yılı%20nisan%20ay%20veri%20bülteni.pdf> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

maddi destek almaktadır. Ekonomik olarak yasa için gerekli ödeneğin ülkede toplanan vergiler ve AB fonlarından sağlandığı düşünülmektedir.

Artarak büyüyen Polonya ekonomisi, döviz kurlarındaki dalgalanmaların yıl içerisinde Türkiye'ye oranla neredeyse stabil denebilecek şekilde kalması, yeni istihdam olanaklarının eğitilmiş işsiz olan Türk vatandaşları için cazip gelmesi, ülkenin AB üyesi ülke olmasının verdiği AB hukukunu içeren yasal ve ekonomik düzenlemeler ve hayat masraflarının uygunluğu yerleşen Türk nüfusu etkileyen özelliklerdir. Araştırmada çalışan nüfusun sıklıkla belirttiği ekonomik konularla ilgili olarak eğitim masraflarının Euro bölgesindeki diğer ülkelere oranla karşılanabilir olması ve kalitesi, eğitim alt başlığı altında farklılıkları ve benzerlikleri ile detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

2.5.4. Benzerlikleri ve Farklılıklarıyla Polonya Eğitim sistemi

Eğitim, toplumları muasır medeniyetler seviyesine ulaştıracak araçlardan biri olarak değerlendirilmiş, Ulus-devlet olma aşamasında eğitim sistemleri üzerinde durulmuştur. Tarihsel olarak Latin harflerinin kabulü ile başlayan ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişmenin eğitim sayesinde olacağı bilinen bir gerçektir. Eğitimin işlevi, çağın gereklerine uygun niteliklerde bireyler yetiştirmektir. Ülkeler eğitimin bu işlevini gerçekleştirecek kendi sosyal dinamiklerine uygun eğitim sistemleri düzenlemektedir. Gelişme ve kalkınma, ülkede uygulanan eğitim yapısı ve sisteminin verimliliği ile yakından ilişkilidir. Küreselleşen dünyada ülkeler, gelişme ve kalkınma sıralamalarını arttırmak için diğer ülkelerin eğitim sistemlerini gözlemleyip, pedagojik programların incelerler. Bu işbirliğine, lise ve üniversite öğrencilerinin anlaşmalı ülkeler ile eğitim ve kültür değişimi, Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarınca yapılan eğitim gözlemleri ve hazırlanan raporlar örnek olarak gösterilebilir.

Ülke vatandaşlarının devlet okullarında ücretsiz olarak okuma hakkı çoğu ülkede olduğu gibi Polonya ve Türkiye'de de aynıdır. Türkiye'deki 12 yıllık 4+4+4 zorunlu kademeli eğitim sistemi, Polonya'da 6+3+3 zorunlu kademeli sistemi şeklindedir. 6 yaşındaki çocuklar 0. sınıf olan ilköğretime hazırlık eğitimini almaları zorunludur. Anaokullarında Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde 2015 yılından itibaren zorunlu İngilizce yabancı dil eğitimi verilmeye başlanmıştır. Ortaokul eğitiminde

İngilizce zorunlu yabancı dilin yanı sıra Almanca, Fransızca ve Rusça seçmeli dil dersleri bulunmakta, En çok tercih edilen ikinci yabancı dil ise Almancadır (Report, 2017: 205).

Polonya’da okul sistemi 1999 yılında çıkarılan yasa ile 6+3+3 (6 yıllık ilköğretim okulları, 3 yıllık ortaöğretim 1. kademe (Gymnasium) okulları ve 3 yıllık genel liseler) şeklinde yapılandırılmıştır. Liseler ise, dört yıllık teknik liseler ya da 3 yıllık meslek lisesi, 2 yıllık tamamlama liseleri, 3 yıllık tamamlama meslek okulları ve orta öğretim sonrası okulları olarak ayrılır (Balcı, 2011’den aktaran Parmaksız ve Yavuz, 2016: 64). İlk ve ortaöğretim sonrası sınava giren Leh öğrenciler, basit meslek okulları, özel meslek okulları, lise, teknik lise ve güzel sanatlar lisesi arasında tercih yaparlar. Bu kademedен sonra ister yükseköğretim ile üniversite ve düzeyi okullara ya da ortaöğretim sonrası okullara devam ederler Bu okulların bağlı olduğu birimler yerel yönetimler altındadır. Merkezi yönetimin bağlı olduğu okulların oranı yerel yönetimlere göre daha azdır (Report, 2017: 198-204). Polonya’da yeni hükümetini kuran Hukuk ve Adalet Partisi (PiS)’nin yeni eğitim reformu ile 2017/2018 yılı itibariyle alınan karara göre eğitimde Türkiye’de 2012 yılı öncesi uygulanan 8 yıllık ilköğretim sistemine geçilecektir. Buna göre sistem 6+3+3 şeklinde 3 kademeli değil, 1999 yılı öncesinde uygulanan 8+4 şeklinde olması planlanmış ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye’deki 2012 yılı öncesindeki sistem ile bu açıdan benzerlik göstereceği tahmin edilmektedir.

Polonya’da eğitimin kalitesinin doğu bloğunun çökmesiyle artan bir ivme kazandığı görülmektedir. 1989 öncesi Polonya’daki komünist rejimin okul sistemi işe yerleştirme odaklıdır. Az başarılı sayılan öğrencilerin yüzde 50’si mesleki eğitime yönlendirilmiştir. 1990’ların sonunda başlatılan uzun vadeli eğitim reformu sayesinde Polonya’da ortaöğretimin niteliğinin arttığı bilinmektedir. 2000 yılı PISA sınavlarında OECD ortalamasının altında olan Polonya, 2009 yılında başarılı ilk 15 OECD ülkesi arasında yer almayı başarmıştır (Karakelle, 2014). Pearson/Ekonomist (Coughlan, 2014)’in yaptığı araştırmaya göre 20 en iyi eğitim sistemi dünya sıralamasında 10. ve Avrupa ülkelerine göre 5. sırada olması, 2006 yılında bu yana fen, matematik ve okuma alanlarında OECD ülkeleri ortalamasının üstünde sonuçlar alınması bunun bir göstergesidir.²⁶ 2017 PISA sonuçlarına göre Polonya, matematik alanında dünya sıralamasında 17., Avrupa sıralamasında 7.; fen alanında dünya sıralamasında 22.

²⁶ <http://www.compareyourcountry.org/pisa/country/pol?lg=en> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018)

Avrupa sıralamasında 10. sıradadır. Aynı sonuçlar Türkiye için matematik alanında dünya sıralamasında 50., Avrupa sıralamasında 29.; fen alanında dünya sıralamasında 54., Avrupa sıralamasında 32. sıradadır.²⁷ PISA'nın ayrıntılanmış 2015 raporuna göre 2012-2015 yılları arasında ortalama fen başarısı artışı Leh öğrencilerin 2,9 iken Türk öğrencilerin 1,5 şeklindedir.²⁸

Türkiye’de lise eğitimi bitiminde Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) olmak üzere 2 sınav yapılmaktadır. Polonya’da ise Yüksek Öğrenime Geçiş Sınavı’nın adı “Matura sınavı” olarak düzenlenmektedir. Bu sınav alanlar bazında yapılmakta, girmek istenilen bölüm ve üniversitelere göre istenen alanlardan yazılı sınav uygulanmaktadır. Sınavlar, her yıl Mayıs ayı boyunca gerçekleşmektedir. Türkiye’dekinin aksine “Matura” sonuçları ömür boyu geçerlidir.

Türkiye’de üniversiteler kendi içinde alt bölümlere, fakülte ve yüksekokullara ayrılırken, Polonya’da yükseköğretim; geleneksel devlet ve özel üniversiteler, teknik üniversiteler, öğretmen okulları, akademiler ve üniversitelerden bağımsız yüksek meslek okulları şeklinde çeşitli eğitim kurumlarına ayrılmaktadır. Yükseköğretim sistemi; lisans (3 yıl, teknik üniversitelerde 3,5 yıl), yüksek lisans (2 yıl) ve doktora (3-4 yıl) olarak üçe ayrılmıştır. Yükseköğretimde seçilen branşlar arasında ilk üçü İşletme ve Yönetim, Sosyal ve davranış bilimleri ile Mühendislik oluşturmaktadır. Yabancı öğrenci sayısı ise 2005’te 10092 iken 2016/ 2017 akademik yılında 65793 öğrenciye ulaşmış, bu rakamın 7675 kişininin Leh kökenden geldiği belirtilmiştir (Report, 2017: 212-213).

Parmaksız ve Yavuz (2016: 66) Polonya’da yükseköğretim için gelen yabancı öğrenci sayısının son yıllarda artma eğilimi içinde olduğunu, bunun nedenini Avrupa birliği üyeliğinden sonra hâlihazırda yüksek olan eğitimin kalitesinin yükselmesi ve diplomaların tüm dünyada tanınırlığının artması olarak değerlendirmişlerdir.

Polonya’da eğitimi avantajlı kılan bir diğer neden ise öğrenim maliyetlerinin ve öğrenci yaşamının diğer Avrupa ülkelerine göre görece ekonomik olmasıdır. Birçok devlet üniversitesinde İngilizce lisans ve yüksek lisans maliyetleri yıllık 4000-13000 €

²⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Programme_for_International_Student_Assessment (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018)

²⁸ <http://www.oecd.org/pisa/data/> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018)

arasında değişirken,²⁹ lehçe hazırlık okuyup lisans eğitimine devam edenlerde bu fiyat görece daha azdır. Nadir de olsa Türkiye’de devlet üniversitesinde okuyan lakin Erasmus değişimi sonrası lisans eğitimini Polonya’nın devlet üniversitelerine kaydıran gençler de bulunmaktadır. Bu kişiler aldıkları diplomaların hem AB ülkelerinde tanınması, Polonya yetkili mercilerince iş bulmada kolaylık sağlaması hem de YÖK tarafından denkliğinin verilmesi nedeniyle Polonya’da öğrenci olarak kalmayı cazip bulmaktadırlar.

2.5.5. Rakamlarla Polonya’daki Türk Nüfusu

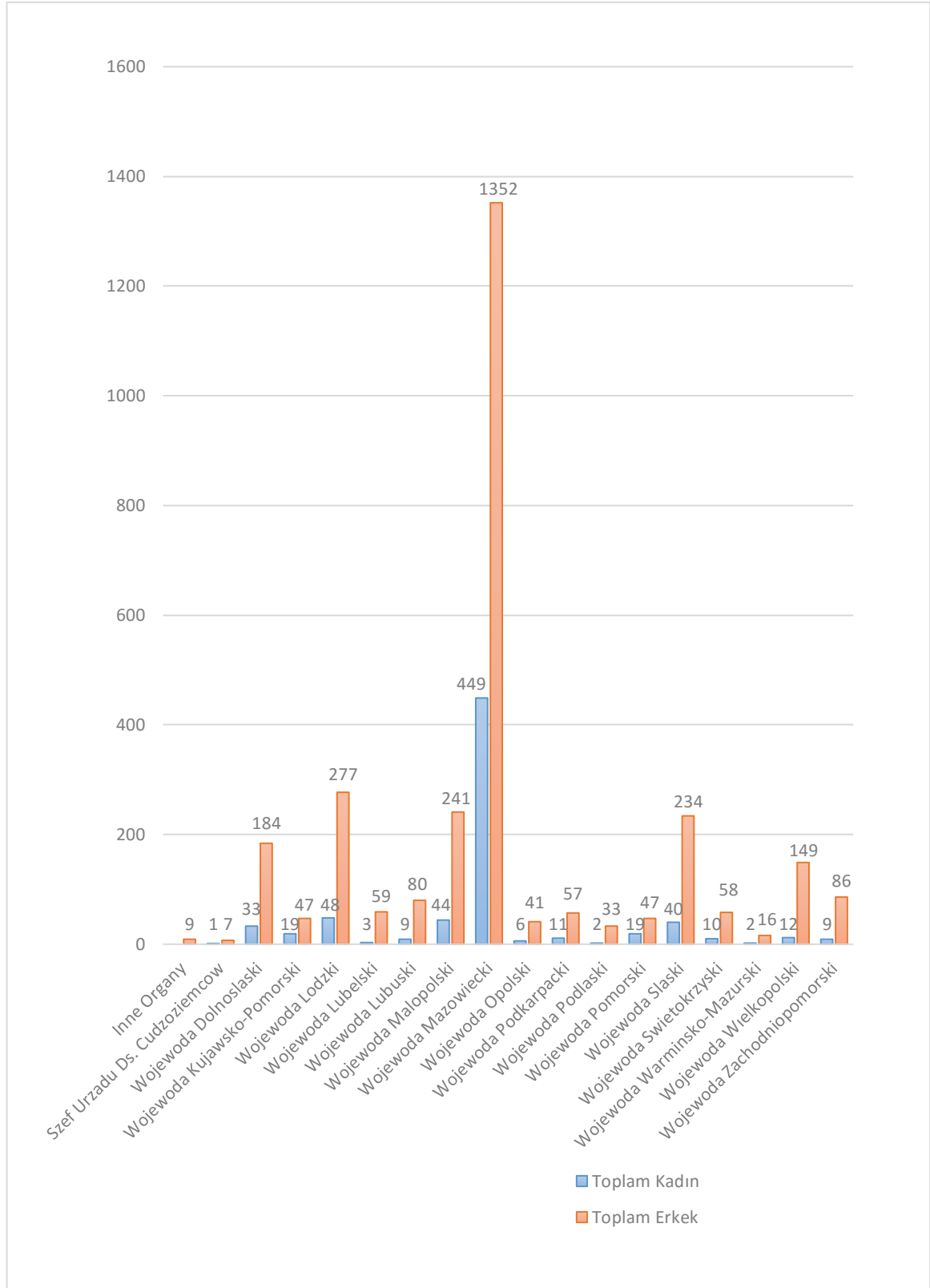
Polonya, yerel yönetimler bakımından 16 Voyvoda(Valilik) ve 1 merkezi şeflik olarak 17 bölgeye ayrılmıştır. Polonya yetkililerinin 2017 verilerine göre Polonya’da bu 17 bölge ve 1 yerel yönetim-dışı ofise kayıtlı 3740 Türk vatandaşı bulunmaktadır.³⁰ Türkiye Varşova Büyükelçiliğinden alınan bilgiye göre, kayıtlı Türk vatandaşı sayısı 10.137, adres beyanı alınmış olanların sayısı ise 4975’tir. Şehirlere ya da bölgelere göre istatistiki bir bilgi bulunmaması nedeniyle bu sayının çoğunluğunun Varşova’da ikamet ettiği, tezin kapsamında ise Krakov’da yaşayan tahmini Türk vatandaşı sayısının 1000 olduğu bilgisi alınmıştır.³¹ Polonya yetkililerine göre oturum iznine sahip kayıtlı Türk vatandaşlarının en yoğun yaşadığı bölge, 1803 kişinin kayıtlı olduğu başkent Varşova’nın da içinde bulunduğu Mazowiecki bölgesidir. Polonya yetkililerince tanımlı olan bu 3740 tam olarak Polonya’da yaşayan Türk sayısını belirtmemektedir. Her yıl Polonya’ya gelen ve sayıları 1000’in üzerindeki Erasmus öğrencileri bu rakamın dışında bırakıldığında, tam zamanlı okumaya gelen ve okul kayıt belgeleriyle Türkiye’den 1 yıllık D tipi vize ile yaşayan öğrenciler bulunmaktadır. 2017 yılı sonrası oturum iznine başvuran ya da yenileme sürecine giren en 2 yıl üzeri oturma izni olanların aktif oturum kayıtları bu rakama dâhil değildir. 1 yıllık öğrenci vizesi ile öğrenimine devam eden öğrencilerin

²⁹https://www.mastersportal.com/search/#q=ci20|lv-master,preparation|tcEUR&start=0&order=relevance?utm_source=article&utm_medium=email#q=ci-33,2,12,23,20,41,29%7C|v-master,preparation%7CtcEUR&start=0&order=relevance (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018)

³⁰<https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2017/kraj/TR/?x=0.3889&y=1.0295&level=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

³¹ Verilen rakamlar en son 28 Ağustos-10 Eylül 2018 tarihlerinde Türkiye Varşova Büyükelçiliği ile yapılan resmi yazışmalar doğrultusunda Büyükelçilik tarafından iletilen verilere dayanmaktadır.

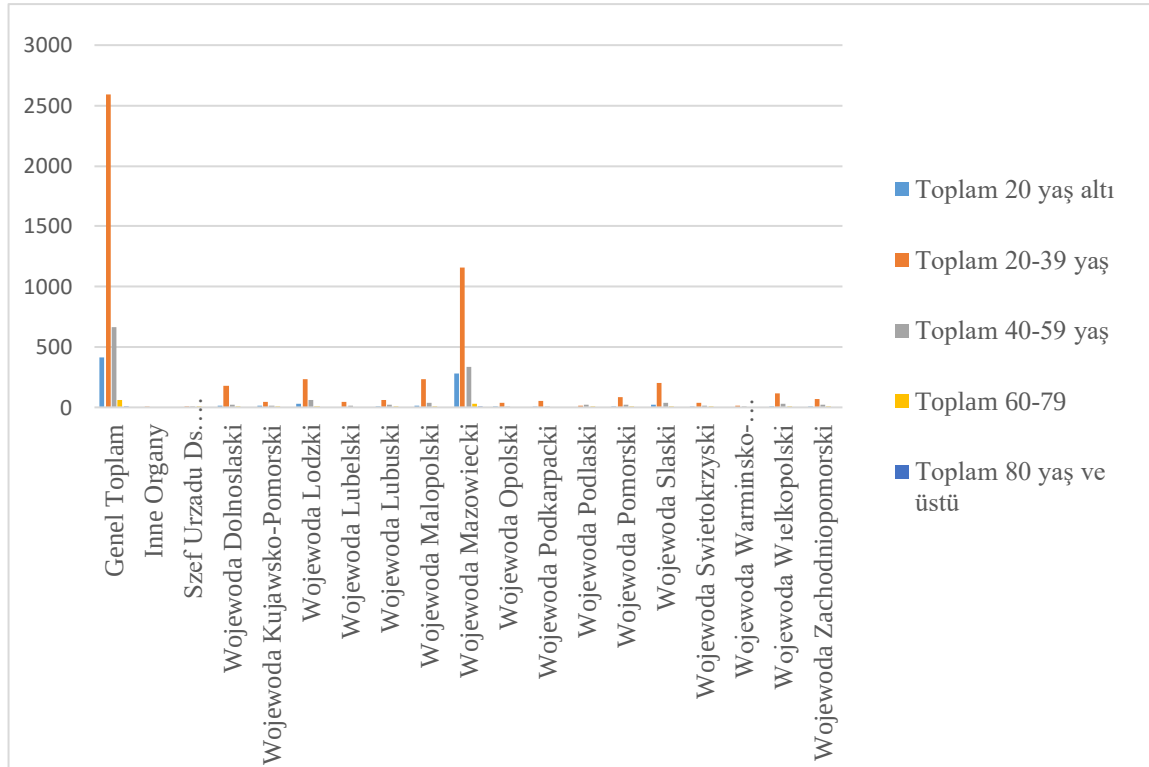
dışında, 1 yıllık iş sözleşmesi ile Çalışma Vizesine sahip olanlarda bu rakamın dışında tutulmaktadır. Aynı zamanda Polonya vatandaşı ile evli olup çifte vatandaşlığa sahip olanlar da kayıtlara dâhil edilmemiştir. Kayıtlarda yer alan Türk vatandaşlarının demografik özellikleri bakımından kadın/erkek oranı ve yaşlara göre dağılımına ulaşmak mümkündür. 2017 yılı Polonya yerel yönetimlerince kaydı olan bu 3740 kişinin % 79,59'u erkek, % 20.41'i kadındır. Yerel yönetimlerce oturma hakkı alan kayıtlı 717 kadının % 62,6'sı başkent Varşova'nın içinde bulunduğu Mazowiecki bölgesinde bulunmaktadır. Türk kadın göçmenlerin çoğunlukta olduğu ikinci bölge % 6.7 ile Lodz şehrinin bulunduğu Lodzki, üçüncü bölge ise %6,1 oranı ile Krakov şehrinin bulunduğu Malopolski bölgesidir. Erkek göçmenlerin dağılımının yüksek olduğu ilk üç bölge ise şu şekildedir; Mazowiecki bölgesinde % 45,4, Lodzki bölgesinde % 9,3 son olarak Malopolski bölgesinde % 8,1 oranındadır. Kadın ve erkek göçmenlerin en az olduğu ilk üç bölge ise Cudzoziemcow Merkez Ofisi, Podlaski ve Warminsko-Mazurski bölgeleridir. Bu 3740 kişinin bölgelere göre cinsiyet dağılımı Şekil: 1'de gösterilmiştir.

Şekil: 1. 2017 Voyvodalara(Valilik) göre Kadın-Erkek kayıtlı nüfus dağılımı³²

³²<https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2017/kraj/TR/?x=0.3889&y=1.0295&level=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

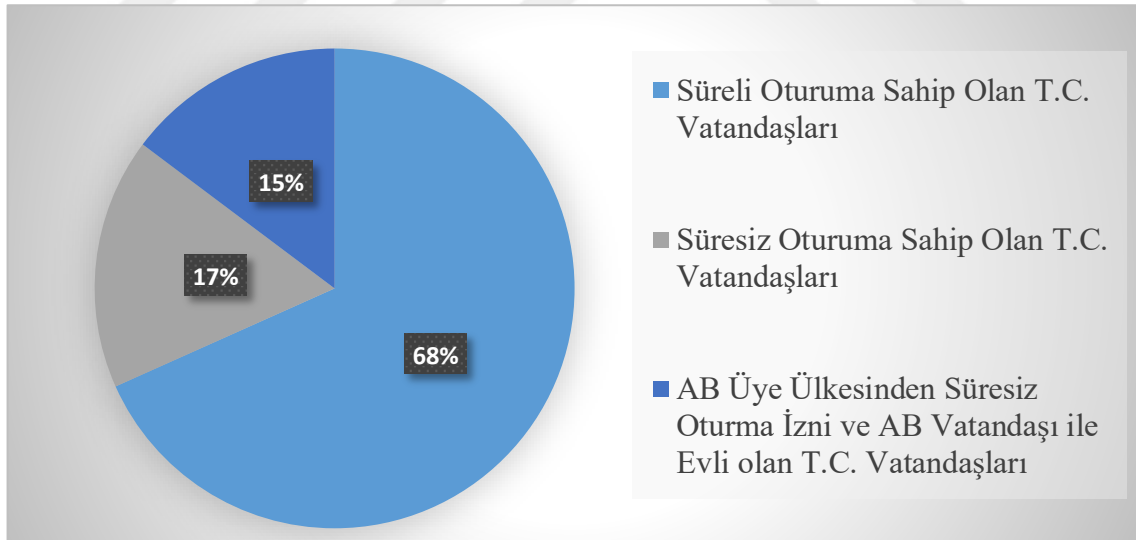
Bir diğer demografik gösterge olan kayıtlı Türk göçmenlerin yaş gruplarına göre dağılımı şekil:2’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Nüfus yoğunluğunun ağırlıkta olduğu yaş grubu % 69,3’ lük oranla 20-39 yaş arası kesim oluşturmaktadır. Bunu takip eden 40-49 yaş grubu % 17,8 oranına sahiptir. 20 yaş altı grubu % 11,12’lik oranla üçüncü yoğun gruptur. 80 yaş ve üstü gruptan sadece kayıtlı Mazowiecki bölgesinden 1 kişi bulunmaktadır.

Şekil:2. 2017 Polonya’da kayıtlı Türk vatandaşlarının yaş gruplarına göre dağılımı³³

³³<https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2017/kraj/TR/?x=0.3889&y=1.0295&level=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

Polonya’da pek çok AB üyesi ülkede olduğu gibi yükseköğrenim, çalışma, evlilik gibi nedenlerden ötürü 3 aydan uzun kalınması gerekiyorsa bu iki şekilde sağlanabilir. İlk yol olarak eğer göçmen iş-okul-staj amacıyla geçici bir süre için geliyorsa, gerekli evraklar ile Polonya dışındaki temsilciliklerden, 1 yıllık D tipi ülke vizesi ile ülke içindeki yasal konumunu edinir. Bunun dışında pek çok Türk vatandaşının yaptığı yaygın olarak seçilen diğer yol ise oturma iznine başvurulmasıdır. İlk gelen göçmenler ve öğrenciler, iş kurmak amacıyla gelenler ve çalışanlar süreli oturma iznine başvurmak zorundadır. Süreç, başvurudan itibaren ortalama 1-6 ay arasında sürmektedir. 2015 öncesi gelen Türk vatandaşlarının ifadelerine göre belgeleri tam olan kişiler en fazla 1 aylık bir süre içinde oturma kartlarını alırken, 2015 sonrası yeni gelen hükümetle birlikte değişen yasalar; 2016 Kasım sonrası özellikle Ukrayna’dan Polonya’ya yaşanan yoğun göç nedeniyle başvuru ve süreç uzamaya başlamıştır. Yasal olarak alınabilecek diğer bir izin ise Süresiz oturma iznidir. Her ne kadar adı süresiz olsa da 10 yıllık periyodik olarak düzenlenen ve genelde Leh vatandaşı ile evli olan kişilerin çoğunlukla başvurduğu bir izindir. Süresiz Oturma İznini almak için en az 3 yıllık evlilik, Leh vatandaşı çocuk ve aile birleşimi en az 5 yıllık kesintisiz olarak ülke sınırları içinde kalınmış olması gibi koşullar vardır.

Şekil:3. 2017 Polonya’da Oturma izinlerine göre Türk vatandaşlarının dağılımı³⁴

³⁴<https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2017/kraj/TR/?x=0.3889&y=1.0295&level=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

Sürelî oturum için Şubat 2018 itibariyle B1 seviye Lehçe bilgisinin belgelendirilmesi düzenlemesi eklenmiştir. Polonya'daki yasal oturum için herhangi başka bir AB ülkesinden alınmış süresiz oturum kartına sahip olan Türk vatandaşları da eğer kalacakları süre 6 aydan uzunsa yetkililere bunu bildirip, Polonya'da geçerli olacak izne de başvurmaları gerekmektedir. 2017 kayıtlı verilerine göre Polonya'da sürelî oturma izni, süresiz oturma izni, AB ülkesinden süresiz oturma izni ve AB vatandaşı ile evli olarak oturma izni şeklinde 4 kategoride yasal durumunu belirten Türk vatandaşlarının oranları Şekil: 3'te gösterilmiştir. Sürelî ve süresiz oturum izinlerine sahip Türk vatandaşlarının toplam oranı %85,24 ile çoğunluğu oluşturmaktadır.

Polonya'nın iki büyük şehri Varşova ve Krakov'da 2017 yılı itibariyle kayıtlı olan nüfusun değerleri Tablo:1 ve Tablo:2'de ayrıntılı olarak verilmiştir. Mazowiecki bölgesi Türk nüfusunun en yoğun olduğu bölgedir. Bu durumun başlıca nedeni başkent Varşova'nın bu bölgede yer almasıdır. Varşova'nın başkent olması, yerli ve yabancı firmaların yer alması, Türkiye Büyükelçiliği'nin ve elçilik çalışanlarının burada olması, Varşova Üniversitesi ve Varşova Ekonomi Üniversitesi gibi eğitim kurumlarının burada bulunması, finans sektörünün Varşova'da olması, Türk vatandaşlarının Varşova'da yoğun olmasının nedenleri arasında gösterilebilir.

Oturma İzni Türü				Cinsiyet		Yaş				
Sürelî Oturma İzni	Süresiz Oturma İzni	AB Ülkesinden Süresiz Oturma İzni	AB Vatandaşı ile Evlilikten doğan Oturma İzni	Kadın	Erkek	20<	20-39	40-59	60-79	80>
Toplam										
1291	234	267	9	449	1352	277	1158	337	30	1

Tablo:1. 2017 yılı Mazowiecki Bölge Göçmen Ofisinde Kayıtlı Türk Göçmenler³⁵

³⁵<https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2017/kraj/TR/?x=0.3889&y=1.0295&level=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

Polonya’da Varşova şehrinden sonra öğrenci şehri olarak bilinen ve son yıllarda yabancı uyruklu çalışanların(Expat) akınına uğrayan bir diğer şehir Krakov’dur. Şehrin Polonya’nın sayılı üniversitelerine sahip oluşu, tarihi özellikleri ve canlı-sosyal yaşamı, uluslararası pek çok tanınmış firmanın Avrupa ve Polonya ofislerinin yanı sıra Türkiye operasyonlarının yürütüldüğü birimlerinin burada olması gibi nedenler hem Türk hem diğer yabancı uyruklu kişilerin Krakov’a geliş nedenlerinden bazılarıdır. Krakov şehrinin içinde bulunduğu Malopolski bölgesinde toplam süreli ve süresiz oturma iznine sahip 285 Türk vatandaşı bulunmaktadır. Bu 285 kişinin 231 kişisi 20-39 yaş aralığındadır. Bu da yaklaşık %81’inin gençlerden oluştuğunun göstergesidir. Cinsiyet dağılımına göre Malopolski bölgesinde 241 Erkek, 44 Kadın Türk vatandaşı kayıtlıdır. Bu kişilerin çoğunun üniversite ve uluslararası firmalar nedeniyle Krakov’da ikamet ettiği çıkarılabilecek en belirgin sonuçtur. Krakov şehrinin içinde bulunduğu Malopolski Bölgesinin kayıtlı verileri şu şekildedir:

Oturma İzni Türü				Cinsiyet		Yaş				
Süreli Oturma İzni	Süresiz Oturma İzni	AB Ülkesinden Süresiz Oturma İzni	AB Vatandaşı ile Evlilikten doğan Oturma İzni	Kadın	Erkek	20<	20-39	40-59	60-79	80 >
Toplam										
214	40	28	3	44	241	16	231	36	2	0

Tablo:2. 2017 yılı Malopolski Bölge Göçmen Ofisinde Kayıtlı Türk Göçmenler³⁶

³⁶<https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2017/kraj/TR/?x=0.3889&y=1.0295&level=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

3. YÖNTEM

Araştırma da hem nitel hem de nicel yöntemden faydalanılmıştır. Neuman'ın (2014: 222) yöntem nirengisi olarak tanımladığı nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılması çalışmanın daha kapsamlı olmasını sağlamıştır. Verilerin elde edilmesi için araştırma iki aşamaya bölünmüştür. İlk aşamada Polonya'nın neden Avrupa ülkeleri içinde çalışma ve okuma konusunda cazip hale geldiğini anlamak ve derinlemesine görüşmelerde değişkenlerin ilişkilerini detaylı incelemek amacıyla Krakov ve Varşova'da bulunan yabancı uyruklu çalışanlara ve öğrencilere internet üzerinden çevrimiçi anket uygulanmıştır. Araştırmanın problemlerine cevap bulmak için, temel olarak seçilen yöntem nitel araştırmadır. Nicel araştırma verileri ışığında elde edilen değişkenler ile çalışmaya katılan Türk öğrenci ve çalışanların görüşleri için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Büyükelçilik verilerine göre evreni oluşturan 1000 kişinin 400'ü evren olarak düşünülmüştür. Lakin Malopolski Göçmen Bürosu kayıtlarına göre kayıtlı olan 285 kişi nihai evren olarak kabul edilmiş bunların içerisinde en az 3 yıl olanlar hedeflenmiştir. Hazırlanan anket formuna toplamda 51 kişiden geçerli yanıt alınmıştır. Bu 51 kişinin 5'i öğrenci, 46'sı çalışanlardan oluşmaktadır. Araştırmanın soruları detaylı olarak cevaplayabilmek ve anket verilerine ek olarak 10 katılımcıyla da ortalama 1 saat süren derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Araştırmada kullanılan nicel veriler, Ek-1'de bulunan anket formundan, ayrıntılı nitel veriler Ek-2'de bulunan yarı-yapılandırılmış soru formu çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilmiştir.

Sosyoloji, Psikoloji gibi sosyal bilimlerde neden ve nasıl sorusunun en detaylı yanıtı kuşkusuz nitel araştırma yöntemleri olan gözlem, görüşme gibi yollarla sağlanabilir. Buna bağlı olarak Sosyoloji nasıl sorusuna da cevap bulmaya çalışır. Bu görüşmelerin planlanmasında, sorulacak soruların hazırlanmasında belirli değişkenlerin bulunması önemlidir. Bu değişkenler nicel bir yöntem olan anket aracılığıyla sağlanmıştır. Nicel veriler rakamsal değerlerin alınıp araştırmada genel resmin betimlenmesinde ve genelleme yapılmasını kolaylaştıran bilimsel bir yöntem iken, nitel veriler yapılan genellemelerin birey bazında detaylı analizini sunması açısından önemlidir. Bu iki yöntemin birlikte kullanıldığı araştırmalar karma yöntem olarak adlandırılırken, bu çalışmada iki yöntem karşılaştırma amacıyla birlikte kullanılmıştır. Karma yöntemin birlikte kullanılması ile araştırma amacı olan Polonya'daki Türk göçmen nüfus betimlenmeye çalışılmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırmada hem nicel hem de nitel yöntemden yararlanılmıştır. Araştırmanın modeli betimleyici araştırmadır. Çalışmanın ana modelinde ilişkisi araştırılan değişkenlere yan model olarak değerlendirilebilecek anket(genel tarama) yoluyla ulaşılmıştır. Araştırmada Polonya’da yaşayan yabancı uyruklu öğrenci ve çalışanlara uygulanan genel tarama modeli ile Polonya’nın çekici ve itici faktörlerine ulaşılmış, Krakov şehrinde yaşayan Türk kökenli öğrenci ve çalışanlar özelinde bu faktörler ile ilişkileri incelenmiş bu yönde görüşmeyi kabul eden 10 kişi ile yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemi uygulanmıştır.

Araştırma, 2018 yılının Nisan ve Ağustos ayları arasında Krakov’da şehirde yaşayan Türklere gönderilen anket ve Eylül ayına kadar devam eden yüz yüze yarı yapılandırılmış mülakat teknikleri ile gerçekleştirilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Polonya’nın Krakov şehrinde yaşayan Türk vatandaşları oluşturmaktadır. Araştırma öncesi Krakov’da yaşayan 400 Türk vatandaşı olduğu tahmin edilmiş, Türkiye’nin Varşova Büyükelçiliğinden edinilen bilgiye göre Polonya’da kayıtlı 10.137 Türk vatandaşı bulunduğu, şehirlere ya da bölgelere göre istatistiki bir bilgi bulunmaması nedeniyle Krakov’da yaşayan tahmini Türk vatandaşı sayısının 1000 olduğu bilgisi alınmıştır. Bu sayının içinde Erasmus programıyla geçici olarak 1 dönem ya da 1 yıllık gelen öğrencilerin sayısı olduğu için Krakov bazında 400 kişi olduğu tahmin edilmiştir. 2017 yılı rakamlarının 2018 Mart- Nisan aylarında açıklanmasıyla Polonya yetkililerince tutulan kayıtlarda 285 Türk vatandaşının kayıtlı olduğu bilgisine ulaşılmıştır.³⁷ 2017 yılında Malopolski bölgesinde kayıtlı 285 Türk vatandaşı araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini bu şehirde yaşayan Türk kökenli öğrenci ve çalışanlar oluşturmaktadır. Internet üzerinden hazırlanan

³⁷<https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2017/kraj/TR/?x=0.3889&y=1.0295&level=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

anketlere, en az 2010-2018 yılları arasında gelmiş, Krakov’da yaşayan Türk öğrenci ve çalışanlar seçilmesine özen gösterilmiştir. Polonya’nın göç alan diğer şehirlerinde yaşayan kişilere de elektronik olarak gönderilen anketlere yapılan dönüşler sınırlı olduğundan örnekleme dahil edilmemiş, lakin bulgular kısmında karşılaştırma niteliğinde değerlendirilmiştir. Örneklem seçiminde sosyal medya hesapları, katılımlı gözlem ve katılımcıların önerdikleri kişileri içeren kartopu metodu kullanılmış, görüşmelerin sonunda olası yeni kişiler ile ilgili iletişim bilgileri istenmiş, ya da katılımcıdan anketi Krakov şehrinde tanıdığı Türk vatandaşlarına göndermesi istenmiştir. Sosyal Medyada yer alan Polonya’daki Türkler gibi sosyal medya kanallarındaki gruplar örneklem seçiminde ve anket gönderiminde kullanılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmanın ilk aşamasında genel bir çerçeve çizme amacıyla sosyal medya kanalıyla internet üzerinden yürütülen anket, Google form uygulaması aracılığıyla oluşturulmuştur. Araştırmanın ilk safhasında, Krakov şehrinde yaşayan Türk vatandaşlarına gerek sosyal medya-Facebook vb.- gerekse de görüşülen kişilerin kişisel ağlarından kartopu metoduyla ulaşılmıştır. Jagiellonian üniversitesinin Türkoloji kürsüsünde düzenlenen kültür günlerinde ve Krakov’da yerel esnaf olarak çalışan, yaşayan kişilerle yapılan katılımlı gözlem sayesinde de birebir mülakat kitlesine ulaşılmıştır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın veri toplama sürecine Nisan 2018 ayında başlanmıştır. İlk olarak Krakov ve Polonya Expat -yabancı uyruklu çalışanlar- gruplarında kısa sorularla oluşturulan anket (poll) özelliği ile Türk ve Yabancı çalışanlardan Polonya’ya geliş nedenleri sorulmuş alınan sonuç bazında araştırmanın bağımlı değişkenleri oluşturulmuştur. Polonya’nın gelişen ekonomisiyle birlikte pek çok iş sahasına sahip oluşu, hayat şartlarının (temel gıda ürünleri açısından) diğer Avrupa ülkelerine göre uygunluğu, Krakov ve Varşova şehirlerinin uluslararası firmaların yeni gözde mekânları

haline gelişi, çokuluslu sosyal grupların varlığı, Yükseköğrenim yıllık maliyetlerinin uygunluğu ve Polonya'nın Euro bölgelerine göre ucuz olması bu sosyal medya anketinden elde edilen bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır. Yapılan kısa taramalardan sonra internet üzerinden oluşturulan anket formu Türk sosyal paylaşım grubunda yayınlanmış, ayrıca Krakov'da yaşayan kişilere tek tek yollanmıştır. Anketlerde isim yazma zorunluluğunun olmayışı ile katılımcıların özgürce açık uçlu soruları cevaplaması hedeflenmiştir. Araştırmada anketi yanıtlayanlar arasından seçilen 10 kişi ile yarı-yapılandırılmış mülakat yapılarak iki ülkenin toplumsal, ekonomik yöndeki değerlendirmeleri ve karşılaştırmaları hakkında nitel veri de toplanmıştır. İnternet üzerinden yapılan ankette katılımcıların demografik verilerinin yanı sıra kısa-açık uçlu sorular sorularak ekonomik ve sosyal hayat hakkında ampirik verilere de ulaşılmıştır. Polonya ve Türkiye arasındaki tarihi, ekonomik ve sosyal ilişkiler ile göçler hakkında Jagiellonian üniversitesi Türkoloji bölümünden 2 öğretim görevlisi ile yapılan mülakatlar da bu araştırma kapsamında geniş bir nitel veri sağlamıştır. Anketler Mayıs 2018'de gönderilmeye başlanmış, Ağustos ayına kadar geri dönüşler beklenmiştir. Mülakatlardan elde edilen veriler Mayıs 2018-Eylül 2018 aylarında toplanmıştır.

3.4.1. Araştırmanın Güvenirliği

Araştırmada hem nicel hem nitel veri toplama tekniklerinin birlikte kullanılması ile yöntemden kaynaklı hataların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Hazırlanan anket formlarında sade bir dil seçilmiş, objektif yanıtların alınması için katılımcılardan kimlik bilgileri alınmamıştır. Örneklemin içinden seçilen 10 kişi ile yüz yüze görüşmelerin yapılması ile anket sorularına verdikleri yanıtların geçerliliği test edilmiş, anket sorularından kaynaklı yanlış anlaşılmalara engellenmiştir. Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış, kayıt için görüşmeciden izin alınmıştır. Böylece mülakatta ulaşılan verilerin aktarımında ses kaydı yapıldığı için nesnellik sağlanmıştır. Anket soruları 100 kişiye gönderilmeden önce 5 kişilik küçük bir grup ile ön çalışması yapılmış, gerekli ve gereksiz olduğu düşünülen sorular ve eklenmesi gereken soruların değerlendirilmesi yapılmıştır. İlk odak gruba katılan 5 kişinin 3'ü Krakov'da öğrenci 2'si çalışan olarak seçilmiş, örnekleme bulunan çalışanlarla ilgili sorular test edilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen nicel veriler istatistiksel ve grafiksel açıdan analiz edilmiş, veriler nesnel olarak

değerlendirilmiştir. Bu açıdan yetkililerden alınan veriler araştırma sonucundaki katılım oranına göre analiz edilmiştir.

3.5. VERİLERİN YORUMLANMASI

Çalışmanın amacı Türkiye’den yurtdışına gerçekleşen göçe konu olan nitelikli kişilerin neden Polonya’yı diğer ülkelere göre tercih ettikleri, göçe neden olan etkenleri ve bu etkenlerin önemlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç çerçevesinde Krakov’da en az 3 yıl ve üzeri yaşayan Türk vatandaşlarının örneklem olarak seçilmiş, katılımcıların göç nedenleri, göç süreçleri ve karşılaştıkları sorunlar betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan Krakov şehrinde yaşayan Türk vatandaşlarının net sayısı, Polonya yetkililere göre oturum kartına sahip 285’tir.³⁸ Bu 285 kişinin Krakov dışındaki diğer şehirlerde yaşadığı düşünülerek evren 200 katılımcı olarak varsayılmıştır. Ankete yapılan dönüşlerde %10 oranında dönüş beklenmiş, %25,5 oranında geri dönüş alınmıştır. Evren içinden 100 kişi tarama ve kartopu yöntemi ile seçilmiştir. Gönderilen 100 anketin içinden 61 anket sonucuna ulaşılmıştır. Cevaplanan 61 anketin 4’ü geçersiz, 57’si geçerli anket olarak sayılmıştır. 57 geçerli Anketin, 6’sı Krakov’da ikamet etmeyen lakin 3 yıldan fazladır Polonya’da yaşayan Türk vatandaşları olduğu için Krakov’da yaşadığını belirten 51 kişinin cevapladığı anketler nihai örneklem olarak kabul edilmiştir. Sonuçların yorumlanmasında bu 51 sonuç ve 10 mülakattan elde edilen veriler kullanılmıştır, lakin 6 geçerli anketin bulguları da karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Anket sonuçları nicel sonuçların elde edilmesini ve tablo analizlerini mümkün kılarken nitel veriler katılımcıların ekonomik, sosyal ve politik olarak iki ülkeyi nasıl değerlendirdiklerini betimleme olanağı sağlamıştır. Demografik olarak karşılaştırılma yapıldığında Polonya’da kayıtlı oturma iznine sahip Türk vatandaşlarının % 79,59’u erkek, % 20,41’i kadın olduğu bilinmektedir. Krakov’un içinde bulunduğu Malopolski bölgesinde ise bu oran % 84,5’e 15,5’tir.³⁹ Örneklem katılan 51 kişinin % 80,4’ü erkek, % 19,6’sı kadındır. Bu oranlar birbirine yakın olduğu için alınan sonuçlar evreni temsil edecek niteliktedir.

³⁸A.g.e

³⁹A.g.e.

4. BULGULAR

Araştırmanın örneklemini oluşturan 51 kişinin 41'i erkek 10'u kadındır. Yüzdelik olarak ifade etmek gerekirse, örneklemin % 80,4'ü erkek, % 19,6'sı kadındır. Polonya ve Krakov bölgesindeki resmi rakamlara göre olan oranlara bakıldığında bu oran güncel durumu yansıtır niteliktedir. Geçmişten günümüze göçün karakteristik demografik yapısı genelde genç-çalışabilir erkek nüfus üzerinden olduğu çeşitli göç teorisyenleri tarafından belirtilmiştir. Erkek kayıtlı nüfusun kadın nüfusa göre fazla olması da bu teorileri kısmi olarak doğrulamaktadır. Örneklemini oluşturan 51 kişinin % 76,6'sı 20- 29 yaş aralığında öğrenci ve çalışan gençlerden oluşmaktadır. Her ne kadar Malopolski bölgesinde 20 yaş altı 16 kişinin kaydı bulunsa da bu kişilere ulaşılamamıştır. Almanya'daki gibi yerleşik bir Türk göçmen aile olgusunun en azından Krakov şehri için sınırlı bir durum olduğu 16 yaş altı nüfus kaydının az olmasından yorumlanabilir. Kayıtlı olan 16 yaş altı nüfusa Leh vatandaşı ile evli olanların dahil edilmediği ebeveynlerden birinin Polonya vatandaşı olması dahilinde çocukların Leh vatandaşı sayılmasından ötürü olabilir. 16 yaş altı çocukların, çalışan Türk ailelerin çocukları oldukları ve Krakov şehrine yerleşmeleriyle kayıtlarının alındığı tahmin edilmiştir. Çalışmaya katılanların yaklaşık % 86,3'ü kendilerini bekâr olarak belirtmişlerdir. Bu oran da genç göçmenlerin Avrupa'nın diğer ülkelerinde yaygın olan evlilik yoluyla göç etme fenomeni dışında bir yolla geldiklerini göstermektedir. Evli olduklarını belirten katılımcıların hepsi erkektir. Polonya'dan önce Türkiye'de yaşanılan şehir olarak % 45,1 oranıyla İstanbul yanıtı alınmıştır. Bunu sırasıyla % 17,7 oranı ile İzmir, % 7,9 oranıyla Antalya takip etmiştir. Varşova'da ikamet eden kişilerin yanıtlarına göre İstanbul yanıtı çoğunlukta alınmıştır.

Araştırmaya katılanların eğitim düzeyleri incelendiğinde ağırlıklı olarak % 52,9'unun Lisans mezunu olduğu görülmüştür. Bunu ikinci sırada takip eden oran % 29,4 ile Yüksek Lisans mezunu kişilerdir. Katılımcıların % 13,7'lik bölümü Lise mezunu iken, % 3,9'luk kesimi iki yıllık Önlisans mezunudur. Çalışmaya katılanların demografik özellikleri Tablo: 3'de verilmiştir.

	N	(%)
Yaş		
20<	0	0
20-29	39	76,6
30-39	10	19,6
40-49	1	1,9
50>	1	1,9
Toplam	51	100
Polonya'dan Önce Türkiye'de Yaşanılan Şehir		
İstanbul	23	45,1
İzmir	9	17,7
Eskişehir	2	4,0
Antalya	4	7,9
Ankara	3	6,0
Bursa	1	1,9
Kırklareli	1	1,9
Adana	1	1,9
Gaziantep	3	6,0
Kayseri	1	1,9
Kahramanmaraş	1	1,9
Sakarya	1	1,9
Erzurum	1	1,9
Toplam	51	100
Medeni Durum		
Evli	5	9,80
Bekar	44	86,3
Dul	0	0
Boşanmış	2	3,9
Toplam	51	100
Eğitim Durumu		
Lise	7	13,7
Önlisans	2	3,9
Lisans	27	52,9
Yüksek Lisans	15	29,4
Toplam	51	100

Tablo:3. Katılımcıların Demografik Özellikleri(%)

Lisans ve Yüksek Lisans mezunu olduğunu belirten 22 katılımcı yükseköğreniminin en az bir kademesini Polonya'da bitirdiklerini belirtmişlerdir. Bu kişilerin % 68,2'si Polonya'da 3 yıllık lisans eğitimini tamamladığını, % 22,7'si

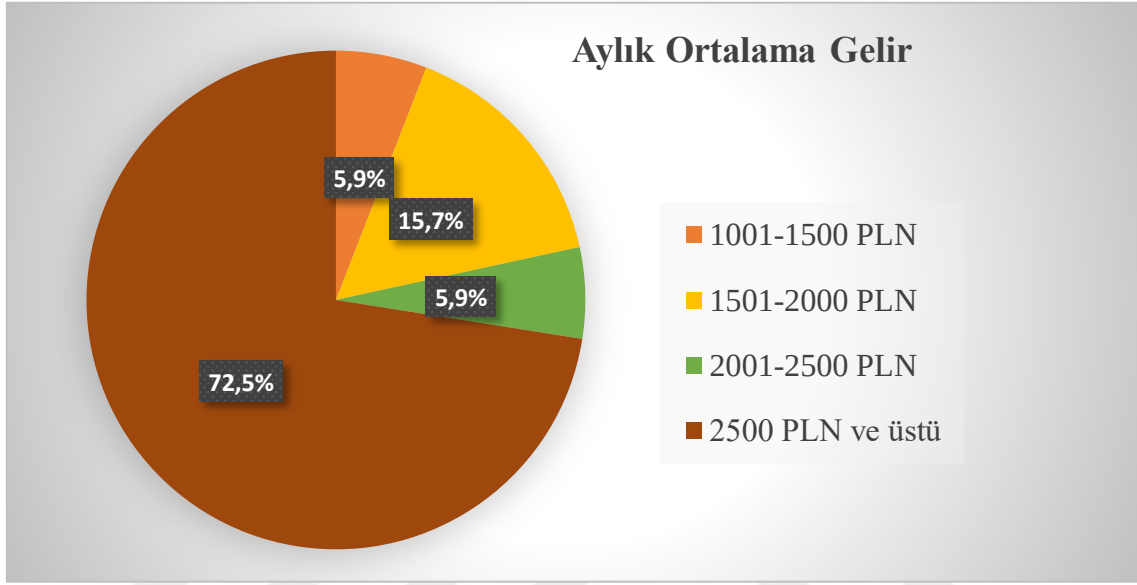
Türkiye’deki 4 yıllık eğitimden sonra Polonya’ya Yüksek Lisans eğitimi için geldiğini ve tamamladığını, % 9,1’i ise hem Lisans hem de yüksek lisans eğitimi Polonya’da tamamladığını belirtmiştir. Bu durum yükseköğrenim amacıyla yapılan kısa süreli göçlerin kalıcı bir hale büründüğü, sadece işçi göçünden ziyade eğitim amaçlı ortaya çıkan yeni göçmenlik türünün bir örneğini temsil etmektedir. Ayrıca mülakat yapılan 2 kişi yükseköğrenim amacıyla geldiğini, biri eğitim bittikten sonra işe başladığı, diğeri ise Yüksek Lisans eğitimi boyunca özel izinli olarak tam zamanlı çalıştığını belirtmiştir. Eğitim durumunun çalışma koşulları ve Polonya İş Kanununda yıl deneyimi olarak tanınması da Krakov’da yaşayan katılımcıların vurguladığı bir husus olmuştur.

Katılımcıların % 72,5’i aylık gelirinin 2501 PLN ve üzeri olduğunu belirtmiştir. En az 2 yıl deneyimi olan profesyoneller aylık gelirinin 3500 PLN üstü olduğunu, bonus ve fazla çalışma saatleri ile bunun 4000 PLN ve üstü olduğunu belirtmiştir. Polonya İş Kanununa (Polish Labour Code, 1997) göre yükseköğrenimin 8 yıllık çalışma süresiyle eş değer olması, yabancı ve yükseköğrenim mezunu çalışanların en az 3000 PLN net maaş aldığı bilgisi mülakatlardan edinilmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcıların hepsi 3000 PLN üzerinde aylık geliri olduğunu, öğrenci ve yeni işe başlayanların bu rakamın civarında maaş aldıklarına ulaşılmıştır. Ayrıca Türkçe dilinin aylık gelire 1000 PLN olarak dil tazminatı şeklinde yansıdığı da katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Yarı zamanlı işlerde çalışanların minimum 2200 PLN Brüt ücret aldığı düşünülürse, öğrenci olup yarı zamanlı çalışanların % 15,7’si 1501- 2000 PLN arasında aylık geliri olduğunu belirtmiştir. Görüşülen 2 öğrenci bölüm başarı sıralamasına göre aylık 1500 PLN burs aldıklarını da belirtmişlerdir. % 5,9’u gelirinin 2001- 2500 PLN ve işlerinin asistanlık ve dengi pozisyon olduğunu belirtirken, % 5,9’luk kesim aylık ortalama gelirini 1001-1500 PLN olarak göstermiştir. Katılımcıların aylık gelirleri Şekil:4’te verilmiştir.

Görüşme yapılan 10 kişiden biri Türkçe Satış temsilcisi olarak çalışmaktadır. Dil ve maaş arasındaki ilişkiyi şu şekilde belirtmiştir:

. “Polonya giderek dış hizmet ve servis alanında pek çok iş imkanı sunuyor. Ben yaklaşık 3 yıldır Türk piyasasında dış alım hizmeti veren X firmasında dijital pazarlama alanında çalışıyorum. Bundan önce 1.5 yıl kadar Varşova’da çalışmıştım. İlk başladığımda maaşım 3200 PLN netti. Şu anki maaşım ilk işe başladığımdan farklı, tabi ki taban maaşımız var ama sizin satış yeteneğinize bağlı olarak komisyonunuz da fazla oluyor. Sadece bizim yaptığımız işte değil pek çok

hizmet firması Türkçe bilen profesyoneller arıyor ve maaşınızın 900 ile 1200 PLN'lik kısmını dil bilmenizden alıyorsunuz. Aynı firmada Leh takımlar da var ama onlar Lehçe ve İngilizce çalıştıkları için bizim gibi dil tazminatı almıyorlar.”

Şekil:4. Katılımcıların Aylık Ortalama Geliri(%)

Araştırmaya katılanların %68,6'sı araştırmanın yapıldığı tarih itibari ile tam zamanlı bir işte çalıştığını belirtirken, %31,4'ü çalışmadığını belirtmiştir. Çalışanların %33'ü uluslararası firmalarda İngilizce konuşulan Finans/Muhasebe ve Bilgi Teknolojileri bölümlerinde, %5'i ise İnsan Kaynakları bölümünde çalışmaktadır. Lisans ve Yüksek Lisans mezunu olan kişilerin %33,4'ü Türkçe dilinin hakim olduğu Müşteri hizmetleri, Satış ve Pazarlama alanlarında çalışmaktadırlar. Araştırmaya katılanların mesleki dağılımı Tablo: 4'te verilmiştir.

	N	(%)
Polonya'ya Gelmeden Önceki Meslek		
İşsiz	2	3,9
İşçi	2	3,9
Öğrenci	22	43,1
Öğretmen	2	3,9
Uluslararası Ticaret Uzmanı	3	6,0
Finansal Danışman/Bankacı	4	7,8
HR	3	6,0
Mühendis(Bilgisayar, İnşaat, Yazılım)	8	15,6
Elektrikçi	1	1,9
Sigortacı	1	1,9
Kuaför-Cilt bakım-Kozmetik	3	6,0
Polonya'daki Meslek		
Endüstri Mühendisi	2	3,9
Kimya Mühendisi	1	1,9
Bilgisayar/Yazılım Mühendisi	7	13,7
Vergi Uzmanı	3	6,0
Muhasebeci/Muhasebe Uzmanı	3	6,0
Finans Uzmanı/Danışmanı/ Bankacı	3	6,0
Dijital Pazarlama Satış Uzmanı	5	9,8
Bölge Müdürü/Müdür	3	6,0
Satış Temsilcisi/Satın Alma Temsilcisi	4	7,8
Müşteri Hizmetleri Yetkilisi	4	7,8
İnsan Kaynakları Çalışanı	2	3,9
İngilizce Öğretmeni	2	3,9
Okutman	1	1,9
Restoran Sahibi/Esnaf	3	6,0
Restoran Çalışanı	3	6,0
Öğrenci	5	9,8
Toplam	51	100

Tablo:4. Araştırmaya Katılanların Polonya'ya Gelmeden Önce ve Sonra Yaptıkları Meslekler(%)

Görüşme yapılan kişilerin 8'i erkek 2'si kadındır. Yaş dağılımlarına göre ağırlık 25-30 arasında olmasına rağmen 23, 45 ve 57 yaşında 3 katılımcı da bulunmaktadır. Görüşmeciler 9'u medeni durumlarını bekar ve sadece 1'i boşanmış olarak belirtmiştir. Katılımcıların 8'i tam zamanlı bir işte çalıştığı, 2'sinin öğrenci olup çalışmadığı, çalışanların mesleki dağılımının hizmet sektöründe olduğu öğrenilmiştir. Mesleki dağılımlarına göre, 2 kişi Türkçe dilinin hakim olduğu satış ve pazarlama sektöründe, 2'si vergi ve alım-satım olmak üzere finans sektöründe, 1'i Türkçe dil eğitimi alanında üniversitede öğretim görevlisi, 2 esnaf ve 1 restoran sektöründe çalışmaktadır. Krakov şehrinde Türk göçmenlerin daha çok hizmet ve servis sektöründe çalıştıkları anket ve mülakatlardan alınan bir veri şeklindedir. Almanya'da hakim olan Türk-döner-restoran işletme zihniyeti, Varşova hakim olduğunu belirten katılımcı, yazın yarı zamanlı da olsa öğrencilerin döner-et dağıtımı alanında çalıştığını şu şekilde belirtmiştir:

“Krakov merkezde bilindik bir Türk dönerci yok, benim çalıştığım restoran da yaklaşık 60 km uzaklıkta, Krakov'da şaşırtıcı bir şekilde döner-kebab işi pratikte ya arapların ya da lehlerin elinde. Civar köylerde ya da küçük şehirlerde çalışan Türk dönerciler var ama Varşova'daki sayı daha baskın. Döner işi aslında iyi para kazandıran bir iş, Leh pazarında da çok talep var. Krakov merkeze gelmek, açmak isteyenler var tabi...Tam zamanlı çalışan benim bildiğim Krakov'da ben varım. Ama Mayıs-Eylül aylarında et dağıtımı yapan Türkler Türk öğrencileri kısa zamanlı da olsa çalıştırıyor. Benim maaşım 3100 Net sigorta, yol ve yemek içinde,... günde 8-9 bazen 10 saat çalıştığım da oluyor. Lehçe bilmeye gerek yok, yanı etin başında sabahtan akşama kadar olunca müşteriyle çat pat anlaşıyorsun zaten.”

Anketin 2018 yılı Mayıs-Ağustos aylarında yapıldığı düşünülürse, görüşmecinin dışında restoranda çalışan 2 kişinin yaz dönemi işe alınan öğrenciler olduğu düşünülmektedir. Polonya üniversitelerinde tam zamanlı öğrenci kaydı olan Türk vatandaşları, saat ücreti üzerinden yarı-zamanlı ya da firmanın özel izin belgesi ayarlamasıyla tam zamanlı olarak çalışma hakkına sahip oldukları araştırma sonucunda çalışma hakkı açısından ulaşılan önemli bir bulgu olmuştur.

Araştırmaya katılan kişilerin demografik bilgileri, eğitim ve çalışma durumları gibi verilerin devamında sorulan sorulara alınan yanıtlar alt başlıklar halinde detaylı olarak incelenmiştir.

4.1. Neden Polonya Sorunsalı

Katılımcılara yöneltilen ve araştırmanın önemli sorunsallarından biri, katılımcıların neden Polonya'yı bir göç güzergâhı olarak seçtikleri üzerinedir. Katılımcılara sorulan Polonya'ya geliş amacının başlangıçta ne olduğu sorusunu cevaplayanların % 51'i yükseköğrenim amacıyla geldiğini belirtmiştir. Katılımcıların % 27,5'i yurtdışında çalışma/iş kurma seçeneğini seçmiştir. % 11.8'lik kesim ise Avrupa'da yaşama isteğini işaretlemiştir. Buna karşın, dil eğitimi amacıyla gelenler % 5,9, evlilik amacıyla gelenler ise % 3,9'luk bir oranı oluşturmaktadır. Dil ve Lisans eğitiminin yurtdışında alınması Türk vatandaşları için yeni olmayan bir durumdur. İşçi göçü anlamında kurumsallaşan firmaların, 1990'larda başlayan yurtdışı eğitim firmaları gibi kanallarla dil eğitime gidenlerin dışından, özellikle Avrupa ülkelerinde dil ve lisans eğitimi veren yurtdışı eğitim danışmanlık hizmetlerinin 2010'lu yıllardan itibaren giderek artan popülerliği, Türk gençlerin ülkeden çıkış biletlerinin en yaygın yollarından biridir. Polonya'ya Erasmus eğitiminin dışında lisans eğitimi almak için gelen öğrencilerin sayısının giderek fazlaştığını danışmanlık hizmeti veren görüşmeci şu şekilde ifade etmiştir.

“Biz Varşova'ya ilk geldiğimizde 1000 Euro vermiştik danışmanlık firmasına. İşte senin okul kaydını, havaalanı karşılamayı, kalacak yerinin bir aylık kiran dahil ayarlanmasını falan yapıyorlar. Bundan 5 yıl öncesi tabi. Dil yok, İngilizce yok, seni zaten İngilizce hazırlık kursuna kaydını yapıyorlar. Öyleyken ben İsmail, Süleyman ile tanıştım. Tabi bizi cemaatin okuluna kaydettirmişler. Bilmiyorsun ilk yurtdışına çıkışımız. Neyse tabi biz bu işin piyasasını öğrenince dedik bari biz bir danışmanlık hizmeti verelim. Geçen yıl bizim aracılığımızla gelen 6 öğrenci vardı. Ne yapıyoruz? İşte Okulların listesini gönderiyoruz, seçtiği okula göre kaydını yapıyoruz, vize formu doldurması buradan alınacak kabul belgeleri falan. Toplam 500 Euro. Vizeyi kendisi başvuracak, ama baştan çıkmayabilir diye uyarıyoruz. Sonuçta çok oluyor ret alan. Eğer işte rehberlik, ucuz uçak bileti bulmada da yardımcı oluyoruz, havaalanı karşılaması isterlerse tüm paket 900 Euro. Genelde zaten hiç yurtdışına çıkmamış, İngilizcesi çat-pat bile olmayan bu yollara başvuruyor. Bilinçli, dil eğitimi olan zaten bu işlemleri kendisi yapar.”

Sanıldığıının aksine yurtdışı eğitim almak için gereken dil şartlarını, dil kursu ve ya hazırlık kursları ile sistemleştirilmesi, genç göçmenler için Polonya'yı Avrupa'ya açılan bir kapı olarak göstermektedir. Eğitimin dışında yurtdışında yaşama isteğini belirten ve kendi imkânları ile gelen kişilerden biri ise, Türkiye'deki üniversite eğitimi sırasında yaptığı Erasmus değişimi ile tam zamanlı Polonya'da okuma kararını ise şu şekilde yanıtlamıştır:

“Eğitim malum Türkiye’de, ben Yalova üniversitesinde lisans okuyordum. Bir dönemlik değişime geldim Krakov’a sonra burada okul geçişi yapabileceğimi öğrendim. Öyle firma falan değil, okulun kendisiyle görüşüp, sınava girince zaten derslerim ve İngilizce seviyem iyiydi, oldu. Jagiellonian Polonya’nın en iyi üniversitesi, sanırım dünya üniversitelerinde de sıralaması iyi, yani Bir Yalova var bir Jagiellonian var. Eğitime başlayınca zaten kalitesini anlıyorsun. Her okul böyle mi bilmem ama hep yurtdışında okuma isteğim vardı oldu.”

4.1.1. Gelmeden Önceki Nedenler

Türk vatandaşlarının yurtdışına çıkış nedenleri Türkiye’deki politik, sosyal ve ekonomik olumsuzluklar olarak düşünülmüş, bu hipotezin doğruluğunu Polonya’nın Krakov şehrine gelenlerin nedenlerini belirlemek için oluşturulan “Sizi Türkiye’de Polonya’ya gelmeden önce ne/neler rahatsız ediyordu?” sorusuyla betimlenmek istenmiştir. Cevaplayanlardan 7 farklı bağımlı değişkenden en fazla üç tanesinin işaretlenmesi istenmiştir. Unutulan ve gözden kaçırılan herhangi bir diğer değişken için katılımcılara “diğer” seçeneği sunulmuştur. Genel tabloya bakıldığında katılımcıların en çok işaretlediği şık % 51 oranıyla “Politika/Siyasi Ortam” olmuştur. Bunu takip eden diğer seçenekler ise % 29,4 ile “Ekonomik Kriz ve Maddi İmkânsızlıklar” ve % 27,5 ile “İnsan Yerinen Konmama” olmuştur. Katılımcıların % 21,6’sı verilen tüm değişkenlerin göç kararını etkilediğini belirten “bu şıkların hepsi” seçeneğini işaretlemiştir. Anketi yanıtlayanların % 19,6’sı “Mahalle Baskısı”nı % 15,7’si “işsizlik”i neden olarak göstermiştir. % 32 oranında işaretlenen “diğer” seçeneğini işaretlerinin verdikleri yanıtlar şunlardır:

“Eğitim sistemi ve Eğitimin kalitesizliği”, “Maaş farkı”, “Bilinmezlik”, “Kızların beni beğenmemesi”, “Hoşgörüsüzlük ve artan gergin ortam”, “Çalışma

şartları”, “Cehalet, kültürsüzlüğün artması”, “Adam kayırma, torpil”, “İş ve izin alma olanakları, mesai şartları”.

Bu yanıtlar diğer seçeneğini seçen katılımcıların anket formuna yazdıkları şekildedir. Tekrar eden yanıtlar bulunmamaktadır. Mülakatlarda da bahsi geçen itici nedenlerden bazıları şunlardır:

“Neoliberalizmin şehir, iş hayatı ve sosyal yaşam üzerindeki agresif ekonomik etkileri ve kötü çalışma şartları etkiledi. Yani, az tatil hakkının olması, ödenmeyen ama senden istenen fazla mesailer.” (Katılımcı S.)

“Türkiye’nin geleceğini parlak görmüyordum.” (Katılımcı Ş.) Alınan bu yanıt ise gelecek kaygısının gitme kararında etkili olduğunu göstermektedir. Katılımcı İ ise, fikir temelli ayrılıkların ortak kökeninde toplumca var olan iyi olanı kötüleme eğiliminin göç kararında etkili olduğunu söylemiştir:

“Sağcı solcu fark etmeksizin herkesin birbirini geliştirmek yerine aşağı çekmeye uğraşması, kısaca ülke halkı karakteri.” (Katılımcı İ.)

Ayrıca Türkiye’de yaşanan ve onlara göre olumsuz olan değişimden yakındıkları görülmüştür. Görüşmecilerin ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

“Bir kadın olarak hiçbir zaman rahat değilsin, sürekli tetiktesin. Şunu giydim, bunu giydim ya da mini etek giymesen bile acaba bir şey olur mu, insanların sana bakışları bunlar beni çok rahatsız ediyordu.” (Katılımcı S.)

“Türkiye şu an da bir at gözlüğüyle ilerlediği için, ideolojik açıdan daha da kötüye gidiyor.” (Katılımcı A.)

“Artık Türkiye’ye ait hissetmiyorum”, (Katılımcı D.)

“Türkiye’de insana saygı yok, senin çalışmana saygı yok”. (Katılımcı T.)

“Türkiye’nin siyasi ortamı da çok değişti.” (Katılımcı N.)

Yaşanan bu değişimin yanı sıra ekonomik nedenlerin de Türkiye’den gitme kararında büyük etken olduğu çeşitli şekillerde dile getirilmiştir:

“Her ne kadar iyi bir işiniz, maaşınız olsa da bir kere alım gücü yönünden çok zayıfsın, özellikle İstanbul gibi bir şehirde yaşamak için.” (Katılımcı S.)

“Birikim yapmanız gerekiyor böylece, aldığınız maaşı da adam gibi harcayamıyorsunuz.” (Katılımcı K.)

“Son yıllarda fiyatlar çok arttı, paranın nereye gittiğini hiçbir şekilde anlamıyorsun.” “Ekonomik olarak ne kadar iyi bir pozisyonda olursan ol, bence Türkiye’de kolay kolay yaşayamıyorsun, hele ki çocuk falan varsa, okul masrafı vs. hakikaten bunu yaşamak çok zor.”(Katılımcı A.Y.)

Hem anket hem de görüşme sonuçlarına göre yüksek çıkan politik/siyasi ortamın, ekonomik alım gücünün ve iş imkânlarının sınırlılığının yarattığı güvensizlik göç kararının alınmasında önemli bir etmen olarak görülmektedir. Makro göç kuramlarında ele alınan ekonomik dengesizliğin göçe sebep olduğu bir şekilde hala geçerli olsa da mikro kuramların belirttiği üzere ekonomik dengesizliğin bireylerin beklentilerini etkilemesi, politik, ekonomik ve sosyal açıdan güven hissi yaratmayan ülkelerin göç vermeye daha yatkın oldukları doğrudur. 2000’li yıllarda artan göçlerin 2015 ve 2016 sonrası giderek hızlanması, göç eden nüfusun gençlerden oluşması bu gelecek kaygısının arttığının da bir göstergesidir. Politik olarak ilticaların 15 Temmuz sonrası genellikle Almanya olsa da, Polonya’da bu durum oturum başvurularında yaygın değildir. Lakin görüşmecilerin ifadelerinden politik özgürlük isteminin göç etme nedenlerinden biri olduğu anlaşılmıştır.

4.2. Önceki Yurtdışı Deneyimlerinin Göç Kararına Etkisi

Krakov’da yaşayan Türk vatandaşlarının bu şehre yerleşme kararı almada önceden yurtdışı deneyimi yaşayıp yaşamadıkları ve yabancı bir kültür ile etkileşimlerinin etkisi olup olmadığı amacıyla *“Polonya’ya gelmeden önce yurtdışına çıkar mıydınız?”* sorusu yöneltilmiştir. Cevaplayanların % 84,3’ü *Evet*, % 15,7’si *Hayır* şeklinde yanıtlamıştır. Önceki yurtdışı deneyimlerinin % 68,6’sının *“Tatil/gezi”* amacıyla yapıldığına ulaşılmıştır. Polonya haricinde herhangi bir başka yabancı ülkede yaşama pratiğinin Polonya’ya yerleşme kararındaki etkisinin araştırıldığı *“Polonya’dan önce başka bir ülkede yaşadınız mı?”* sorusuna % 56,9 oranında *Evet* yanıtı alınmıştır. Dolayısıyla, daha önce yurt dışına çıkma (katılımcıların hepsi öncesinde Krakov’a en az bir kere gelmiş) ve/veya yurtdışında yaşama deneyimi ile göç etme deneyimi arasında anlamlı bir ilişkiden söz edebiliriz. Yurtdışında Dil Eğitimi nedeniyle kısa süreli yaşayanların oranı % 38, Erasmus öğrenci değişimi ile başka bir AB üyesi ülkede

yaşayanların oranı % 32, iş-çalışma amacıyla yurtdışında yaşayanların oranı % 26,2, Hem Erasmus akabinde çalışma amacıyla başka bir ülkede yaşayanların oranı ise % 3,8'dir. Krakov öncesinde yurtdışında yaşamış olan kişilerin yaşadıkları ülke ve süre bilgileri Tablo: 5'te detaylı olarak verilmiştir.

Polonya'dan Önce Yaşanılan Ülkeler	Süre(Verilen cevaplara göre)
Amerika Birleşik Devletleri	4 ay/6 ay/10 ay/1 yıl
Almanya	6 ay/1 yıl
Avusturalya	2 yıl
Yunanistan	4 yıl
İtalya	1 yıl
KKTC	3 yıl/7 yıl
Makedonya	1 yıl
İngiltere	3 ay/1 yıl/2 yıl
Polonya	4 ay/10 ay
Portekiz	5 ay
İspanya	1 yıl/2 yıl
Kazakistan	4 ay/3 yıl
Birleşik Arap Emirlikleri	5 ay
Litvanya	6 ay/1 yıl
Malta	4 ay/1 yıl

Tablo:5. Katılımcıların ülke ve süre bazında Polonya'da yaşamadan önceki yurtdışı deneyimleri

Göçmenlerin uzun veya kısa süreli, eğitim ya da gezi amaçlı yurtdışında bulunmaları, kendi kültürlerinden farklı bir kültürü deneyimlemeleri göç kararını hızlandırıcı bir etki olarak görülebilir. Bilinen ya da en az bir kez bulunulmuş bir şehir ya

da ülke, ya da burada yaşayan arkadaş ve tanıdıklar, göçmenlerin göç öncesi kurdukları sosyal ağlar, göç sürecini psikolojik açıdan etkilediği, kişinin farklı kültürlerle olan etkileşiminin göç yazınında önemli bir yeri olan entegrasyon sürecini de kolaylaştıran bir faktör olarak düşünülebilir. Nitekim görüşmecilerden bazıları Erasmus değişimi haricinde arkadaş veya tanıdıkları vasıtasıyla Krakov'a yerleşmeden önce en az bir kere bulunduklarını belirtmişlerdir.

“Normalde ben Erasmus değişimini Almanya’da yaptım. Erasmus sürecinde Polonya’ya hiç gitmememe rağmen Krakov’lu arkadaşlarım vardı. Hatta yurtdışında iş aradığımı söylediğim zaman Krakov’daki iş başvuruları konusunda bana önerilerde de bulundular. Onları ziyarete geldiğimde çok sevdim.” (Katılımcı S.)

“Benim ilk yurtdışı deneyimim Varşova’ya gelmekle olmuştu. Hani Krakov’dan önce ülkenin başkentinin adı daha çok geçti. Şahsen sevmiyorum Varşova’yı. Hiç yurtdışında bulunmayan biri için ilk başta şok edici gelebiliyor. İlk 2 yıldan sonra bir iki kere gezmek için geldiğimiz Krakov’a yerleşme kararı aldık. Burası sosyal ortam açısından daha kültürel ve özgür diyebilirim.” (Katılımcı Ş.)

“Üniversiteyi bitirdikten sonra ilk iş teklifi ve işe başlamam burada oldu. Hani milyon tane CV gönderirsiniz cevap alamazsınız, ben Uluslararası bir şirkette çalışmak istediğimden önce stajla kısa süreliğine gelmiştim ama gel gör ki kaç yıldır burdayız.” (Katılımcı D.)

Bu yanıtlar da uzun süreli yerleşmelerde kısa süreli de olsa Krakov’da bulunmanın göç kararını etkilediği anlaşılmaktadır.

4.3. Göç Süreci ve Sonrasında Karşılaşılan Problemler

Göç sürecinde ne gibi problemlerin yaşandığına dair oluşturulan önermelerden biri de Göç edilen ülkenin dilinin bilinmemesinden kaynaklanan sorunlardır. Bunun dışında yasal sorunlar, oturma ve çalışma izni başvuru ve bekleme sürelerinin Almanya’ya göre daha uzun olması başlangıçta düşünülen bir diğer önermedir. Bunların dışında Polonya’ya gelindiğinde karşılaşılan sorunlar üzerine alınan yanıtlar şu şekildedir: Katılımcılar geldiklerinde en çok zorlandıkları konunun %70,6 oranıyla “Dil

sorunu” olduğunu belirtmişlerdir. Dil sorunu seçeneğini seçen katılımcılar, ülkenin dili Lehçenin yanında İngilizce seviyelerinde de problem yaşayan lisans öğrencileri ve restoran çalışanlarıdır. Bununla birlikte bazı göçmenlerin geline ülkenin ana dilinin bilinmemesinden kaynaklı sorunların dışında İngilizce seviyesinin de yetersiz olmasından kaynaklı bazı problemler yaşadığı yanıtı alınmıştır. Polonya’ya İngilizce hazırlık eğitimi için gelen kişinin yanıtında da şu şekilde belirtmektedir:

“Yurtdışına ilk çıkışımız, Lehçeyi geçtim daha adam akıllı bir İngilizce yok. Danışmanlık firmasına başvuran kişilerin çoğunda da aynı problem. Bu açıdan Lehlerle birlikte İngilizce eğitim veren bölüm için sıfırdan eğitim alıyorsunuz. 1 yıl. O halde bile olsa benim seviyem çalışmaya başlayınca ilerledi. Daha İngilizceyi ilerletemedik, bir sürü istisnası olan Lehçeyi nasıl hemen öğrenelim?”(Katılımcı Ş.)

“Ben 5 yıldan biraz fazladır Krakov’dayım. Herkes Erasmus şehrine gider, ben Budapeşte’deydim ama takıldık bir kızın peşine geldik. Neyse... Şirket kurs veriyordu ilk sene sonrasında sen kendin dışardan bir kursa yazılırsan %50 bir dil desteği veriyor. Şimdi Kalıcı oturuma başvurmak için dil sınavına girmem lazım. Lehçenin B2 falan olması gerekiyor. Benim seviyem B1 belki biraz daha iyi ama çok zor bir sınavmış diye duydum. 5 yılda anca bu kadar oldu. Ne kadar pratik o kadar iyi yani...”(Katılımcı D.)

“Ben Lehçe fizyoterapi okudum 1 sene ama onun öncesinde de 1 sene Lehçe hazırlık kursuna gittim. Sınıfta sıfırdan başlayan benim gibi 5 Türk vardık, Ukraynalılar dil benzerliğinden hemen alıp yürüyorlar zaten. Sene sonunda 5 Türk’ten bir ben bir de Uluslararası İlişkiler okuyan arkadaş geçtik. Lisansın ilk yılında 2 dersten geçemediğim için kaldım maalesef, 1 yıl hazırlık sizin lisans okumanız için yeterli değil. Okul ticari parasına bakıyor. Geçen öğrenciden çok yazılan öğrenci önemli, o yüzden bölüm değiştirip Pedagoji okudum.”(Katılımcı İ.)

Bu yanıtlar gibi görüşmecilerin geneli gibi Lehçe eğitim alanların ise 1 yıllık hazırlık okulunun dile tamamıyla hakim olmada yetersiz bir süre olduğunu, yapısı itibariyle Leh dilinin İngilizceden çok daha zor olduğunu belirtmişlerdir. Çalışan profesyoneller ise Polonya yetkili makamlarındaki çalışanların İngilizce konuşmada yetersiz kaldıkları, kendilerinin de lehçe dilini bilmedikleri nedeniyle iletişimsizliğin yaşandığını

belirtmişlerdir. İkinci büyük sorun %47,1 oranıyla çalışma izni ve oturma izni üzerinedir. Bu durumun özellikle 2016 yılı sonrası başvuruların, yetkili makamlarda yaşanan başvuru yoğunluğu ve inceleme süresinin uzunluğundan kaynaklandığını, 5 yıla kadar eğer yıllık oturma kartları varsa her yıl yenilemede bekleme süresinden kaynaklı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. İlk gelindiğinde karşılaşılan bir diğer sorun ise %29,4 oranında işaretlenen “Yalnızlık” sorunudur. Bilindiği gibi göç kararı, sevilen aile, arkadaş ve yakın çevreden ayrılma ve yeni bir kültüre ve topluma uyum sürecini içinde barındıran bir durumdur. Bu nedenle alınan %29,4 oranındaki yalnızlık yanıtı verenlerin %62’si erkek, %38 ise kadındır. Kalacak yer sorununu işaretleyenlerin oranı %21,6’dır. Krakov şehrinde son 5 yıl içinde yaşayan kişilerin belirttiğine göre oda ve ev kiralalarının ücretinde yaşanan artış bu cevabın alınmasına yol açmıştır. Öğrenci olarak gelenlerin üniversite yurtlarında kalma imkanları olmasına karşın, çalışanların ilk gelişlerinde kaldıkları yerde kalmadıkları mülakatlardan elde edilen sonuçtur. Son olarak %11,8 oranında iş arama sorunu yaşayanların oranı ise diğer seçenekler içinde en düşük oranda seçilen sorundur. Belirtilen seçeneklerin dışında diğer seçeneğine verilen yanıtlar ise şu şekildedir:

“Anlayışsız soğuk insanlar”, “İrkçılık”, “Türkiye’ye aile ziyareti için gidip gelme masrafının fazla olması”, “İklim değişikliği-Soğuk hava”, “Maddi sıkıntılar”, “Yabancılaştırma, ötekileştirme”, “Aile-çevre özlemi”, “Bürokrasi”.

Karşılaştırmalı bir analiz yapılabilmesi için halen yaşanan sorunların ne olduğunun yazılması anketi yanıtlayan kişilere açık uçlu soru şeklinde sorulmuştur. Alınan yanıtlar dil sorunu, oturma kartı-çalışma izni, ırkçılık şeklinde kategorileştirilmiştir. Dil sorunu yaklaşık %30 oranında hala Krakov’da yaşayanlar için gerek sosyal hayat gerekse de insanlarla iletişim açısından sorun teşkil etmektedir. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde belirtmektedir:

“Lehçe’yi anadilimiz gibi konuşmuyor olmak sosyal hayattan biraz eksiltiyor: Tiyatroya gidememek, bürokratik işlerde desteğe ihtiyaç duymak gibi.” (Katılımcı Ş.)

Katılımcı A.’nın yanıtı ise;

“Dil öğrenme zorluğu ve bürokratik kâğıt işlerinde sıkıntılar.” şeklinde dil sorunu ve bürokratik işlemlerdeki sıkıntıyı birbiriyle ilişkili olarak değerlendirmiştir. Dil sorunun sağlık gibi önemli kurumlarda da sıkıntı yarattığını başka bir görüşmeci şu şekilde belirtmiştir:

“Her ne kadar doktorlar İngilizce konuşursa konuşsun, acil bir durumda biraz kısıtlı kalıyor.” (Katılımcı S.)

Oturum Kartı, çalışma izni gibi bürokratik sıkıntılar %17 oranında hala sorun niteliği taşımaktadır. Bürokratik sıkıntıların, yapılan başvurularda kamu kurumlarının işlevinin yetersiz kalması, Polonya’nın özellikle Ukrayna’nın Rusya ile olan politik sorunlardan ötürü buradan yoğun göç alacağını tahmin edememesi, artan iş gücü ihtiyacının Polonya iç pazarından sağlanamaması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Polonya’da artan ırkçılık söylemi nedeniyle %14 oranında ırkçılık sorunu, Türk göçmenlerin ilk geldiklerinde karşılaştıkları önemli bir sorun olarak üçüncü sırada yer almaktadır. Katılımcıların bahsettiği ırkçılık sadece koyu tenli olmanın yanı sıra din farklılığından kaynaklı ve 11 Eylül sonrası dünya çapında özellikle Müslüman göçmenlere yönelik artan güvensizliğin Polonya’daki tasavvuru olarak değerlendirilmektedir. Bu soruna ilişkin mülakatlarda şu yanıtlar alınmıştır:

“Türküm deyince insanların tavırları değişiyor.” (Katılımcı D.)

“Açık tenli Türkleri dışardan bakınca Türk olduklarını konuşana kadar anlamıyorlar. Bu durum birazda Polonya’nın Suriyeli mültecilere karşı tutumundan kaynaklı sanırım.” (Katılımcı A.Y.)

Katılımcı İ. ise ;

“Hazırlık sınıfında 2 Türk’tük, bizim dışımızda olan bütün yabancı uyruklu öğrenciler kur sınavını geçtiler, bi bizi geçirmediler. Sonrasında Türk olduğumuz için bizi geçirmediklerini öğrendik. Üniversite giriş mülakatında dilden değil de dış görünüşten elendim, mülakata gelen profesör bilerek bu meslek sana uygun değil, çocuklar senden korkar şeklinde dönüt aldım.” şeklinde açıklamıştır.

Yanıtlardan anlaşıldığı üzere dış görünüş ve esmer olmanın yanı sıra, toplumsal cinsiyet açısından erkeklerin ırkçılık konusunda dezavantajlı olduğu görülmektedir. Varşova’dan anketi cevaplayanlar ise Krakov’a nazaran Varşova’da ırkçılık olaylarının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Anti-göçmen ve İslam karşıtı protestolarının 3 yıl önce Krakov’a yakın Katoviçe’ de (RT, 2015) ve Varşova’da(Euronews, 2016; Talk RADIO, 2017) 2016 ve 2017 yıllarında gerçekleşmesi ile Polonya’da faşizm ve Nazi söylemleri gündeme gelmiştir. İslam karşıtlığının aynı zamanda anti-semitik gruplarla birleşmesi endişe verici bir tablo çizse de Avrupa’nın diğer aşırı-sağ hükümetlerinin mülteci krizi

sonrası demeçleri de bu karşıtlığın sadece Polonya’da olmadığını bir göstergesidir. Türklere tarihsel anlamda duyulan dostluk ve günümüz için herhangi bir tehdit oluşturmaması, ırkçılık zihniyetinin somut ve milletçe yapılan bir ırkçılıktan çok şahsi olan tutumlarla sınırlı kalmaktadır. Krakov’da görünür bir ırkçılıktan çok kişisel önyargıların daha ağır bastığı düşünülmektedir. Bu durumun karşılaştırması Türkoloji bölümü öğretim görevlisi tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

“Krakov, tarih itibariyle eskiden beri özgür şehir olarak bilinir. Hatta Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından bölüşüldüğünde bile yaklaşık 50-60 yıl bağımsız şehir devleti olarak da yönetildi. Entelektüellerin sayısı ve üniversitelerin önemi burada hep böyleydi. Varşova ise bambaşka bir sosyal ortam ve yapıya sahip. Savaşta neredeyse %70’inden fazlası yıkıldığı ve Sovyet gölgesinde yeniden inşa edildiği için entelektüelliğin dışında daha kozmopolit bir yapısı var denebilir. Başkent olması ve artan PİS hükümetinin hakimiyeti yabancılara karşı farklı bir tutum getirdi. Erkek Türk nüfusu kadınlardan fazla bu bilinen bir şey. Hatta Krakov’da öğrenci 200 kişi vardı geçen yılın rakamlarıyla bunların neredeyse %70 i erkek. Türklere özellikle esmer ve sakallılara Arap ya da mülteci olarak laf atanlar oluyor. Ama görünen bir şiddet olayı çok olmadı. İnsanların bilmemesinden kaynaklı olan önyargılar var mesela Türkiye’de çöl olması gibi. Ama bilen, en azından tatile gitmiş kişilerden ziyade cehaletin ya da medyanın farklı bir tutumu var.” (Katılımcı N.)

Anket çalışmasından önce yapılan pilot araştırmada bürokratik sıkıntı ve bekleme süresinin uzunluğunu, görüşülen kişiler tarafından sıklıkla bahsedilen bir durum olmuştur. Karşılaşılan ilk sorunlarda bürokratik evrak ve izinlerin alınmasının %47’lik yüksek bir orana sahip olması nedeniyle ankete oturum ve çalışma izninin çıkış sürelerinin ne kadar olduğu bahsedilen süre uzunluğunun karşılaştırılması açısından iki ayrı soru eklenmiş ve cevaplayanlara yöneltilmiştir. Çalışma izni belgesini 1 aydan az bir sürede alanlar %23,5’lik bir dilimi, 2 ila 5 ay arasında bekleyenler %47,1’lik, 6 ay ve üzeri bekleyenler ise %29,4’lük bir dilimi oluşturmaktadır. Ortalama 90 iş günü genellemesi yapılabileceği gibi sürecin diğer Avrupa ülkelerinde de uzun olduğu vurgusu yapılmıştır:

“Süreç uzun kesinlikle aradaki bürokratik şeylerden dolayı ama sonunda çıkıyor kesinlikle.” (Katılımcı A.Y.)

“Fransa’da falan belki daha hızlı çıkma ihtimali vardır belki ama orda ret alma ihtimaliniz yüksek.” (Katılımcı S.S)

“Polonya’da çalışma iznine ret alan Türk hiç duymadım.” (Katılımcı K.)

“Ortalama 3 ay sürüyor ama bu 6 ay a kadar sürebilir.” (Katılımcı D.)

“Çok şanslı iseniz 2 ay ama zor yani”. (Katılımcı Ş.)

Oturum kartının çıkma süresine göre 51 katılımcıdan alınan yanıtların %56,9’u 6 ay ve üzeri beklemek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Yanıtların %33,3’ü 2 ila 5 ay beklediklerini, %9,8’lik küçük bir kesimin ise 1 aydan az bir sürede oturum kartlarının çıktığını belirtmiştir. Oturum kartının geçerlilik süresi en az 6 aydan başlayıp öğrenciler için 1 akademik yıl süresi kadar(yaklaşık 10-11 ay), sözleşmeli çalışanlar için sözleşmenin türüne göre ortalama 6 ay ile 3 yıl arasında değişmektedir. Krakov’da görüşülen kişilerden sadece 2’si kalıcı oturuma sahip olduğunu belirtmiş, geri kalan 49 kişi süreli oturuma sahip olduğunu belirtmiştir. 2015 yılında üniversite eğitimi için gelen bir öğrenci, yıllık olarak başvurusunu yaptığı oturum kartı alım süresinin 2016 başlarındaki ilk başvurusunda 1 aylık bir sürede aldığını, lakin 2017 yılındaki başvurusunun 6 ay kadar sürdüğünü bu durumun da eksik evraktan kaynaklandığını söylemiştir. Çalışma amaçlı gelen bir diğer Türk vatandaşı ise Çalışma ve oturum izninin toplam 3 aylık bir süre içerisinde geldiğini ve izninin 3 yıllık alındığını belirtmiştir. Çıkış sürelerinin birbirinden farklı olmasının nedenlerini dosyaya bakan memurun yetkinliğine, evrakların geçerliliğine ve başvuru yoğunluğuna göre değiştiğini görüşülen 10 kişi şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk başvurunuz ne kadar kısa sürdüyse bu sonraki bir bürokratik işleminizde size artı sağlar.” (Katılımcı A.Y.)

“2013 yılında geldiğimde oturum iznim hemen çıkmıştı, bu biraz da sizin ekonomik olarak gösterdiğiniz meblağ ile de ilgili.” (Katılımcı Ş)

“Başvuru sırasında belli miktar parayı bir arkadaşınızdan ödünç alıp hesabınızda gösterdiğinizde mülakat gibi bir şey olmuyor.” (Katılımcı A.)

“2 yıl önce süreç hızlıydı, göçmen ofisine gidip, numaratörden aldığınız bilet ile en fazla birkaç saat içinde başvurunuzu tamamlıyordunuz, Ben Christmas zamanına yakın başvurmuştum ama Ocak ayının ikinci haftası falan kartım

elimdeydi. Geçen sene randevu numaranızı telefonla alma sistemini getirdiler, telefonu düşürmek için en az elli kere aramanız lazım.” (Katılımcı D.)

“Ukrayna’dan Polonya’ya aşırı bir göç var. Hani Almanya’daki Türkler neyse Polonya’da Ukraynalılar da öyle. Tabi bu başvuru süresini direk etkiledi. Göçmen ofisinde çalışanlar aynı kişiler, bunlar 2 yıl önce atıyorum 50 dosyaya bakıyorken şimdi 500 dosyaya bakıyorlar. (Katılımcı N.)

“Ukrayna’yı Rusya karıştırıyor ya savaş ya da Leh kökeni olan Ukraynalılar çok başvuruyor. Eskiden de vardı ama tek tük, ne olduysa bu insanların sayısı ve başvuruları arttı son yıllarda. Bir yasal kolaylık bulan hemen diğerine yardım ediyor, akraba değiller ama aynı milletten gelmenin birliği, burada olan Türkler eğlenir, sohbet eder ama bir oturum bir çalışma olduğunda çok bilgi paylaşmıyorlar.” (Katılımcı S.)

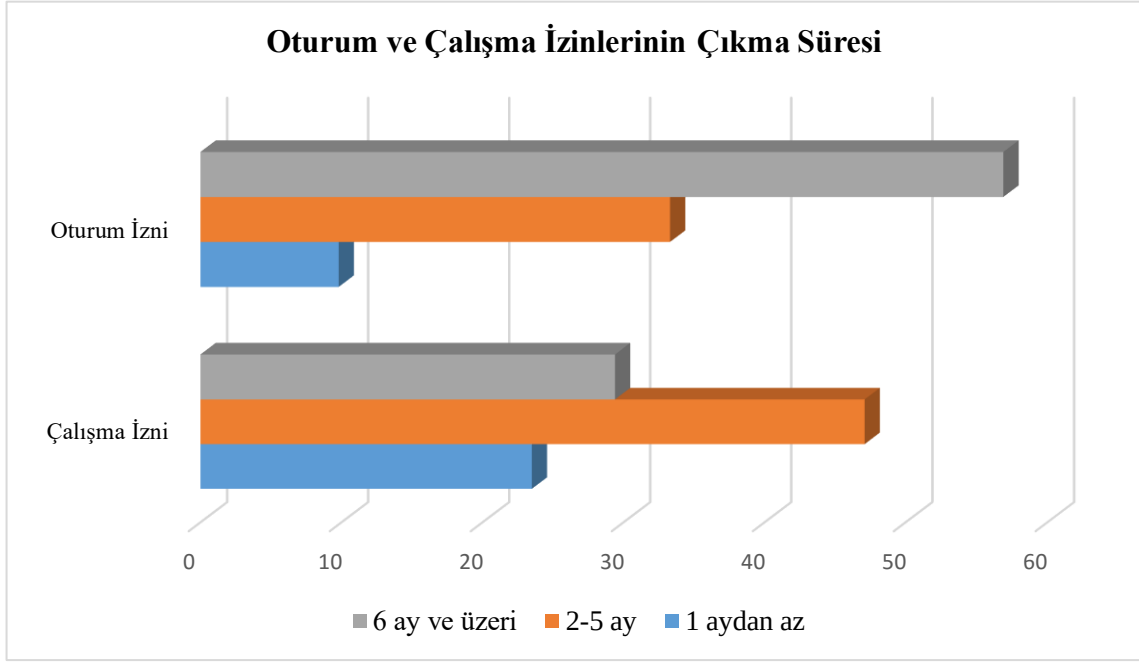
“Gerçi sıra bekleme, kargaşa falan bizim alışık olduğumuz şeyler yani. Batı Avrupa’dan gelen biri için çok edici olabilir. Ukraynalı göçmenlerin çok büyük etkisi var. Göçmen ofisine gidin Avrupa’nın diğer ülkelerinden gelenler bir elin 5 parmağını geçmez. Ukraynalı ve Türklerin buluşma mekânı oldu bu Urzad.” (Katılımcı S.S)

“Bu geçtiğimiz Şubat itibariyle yeni karar alındı, sizin dosyanıza bakan memur her türlü belgeyi inceleyecek, önceden siz ayarlayıp veriyordunuz sonra başka memurlar bakıyordu. Bu garanti süreyi uzatacak. Polonya hükümeti işi kolaylaştıracağına zorlaştırıyor.” (Katılımcı İ.)

“Ben ilk oturumumu Varşova’dan almıştım 2014 yılında. Her yıl yeniletmeniz lazım eğer öğrenciyseniz. Bu tabi sizin bankada gösterdiğiniz miktarla da orantılı. Ne kadar çok para o kadar çok süre.” (Katılımcı K.)

“İlk aldığım da öğrencilik süresi boyunca vermişlerdi. 17 ay geçerli, okul bitince 1 yıl uzatma hakkınız var Polonya üniversitesi mezunu olduğunuz için işiniz ya da okul kaydınız olmadan 1 yıllık iş arama nedeniyle oturuma başvuruyorsunuz. Ben mezun olmadan yarı zamanlı çalışıyordum o yüzden gerek kalmadı. Krakov’da süre maksimum 6 ay. Normalde 1-2 ayda çalışma izniniz geliyor, 6 ayda da oturumunuz. Varşova’da bu daha uzun sürüyor. Benim bir arkadaşım 5 ay bekledi çalışma izni için.” (Katılımcı T.)

Krakov'daki bürokratik işlemlerin yani çalışma izni ve oturum işlemlerinde izlenen protokolün, başvuru yoğunluğu açısından makul sürelerde gerçekleştiği yanıtı anlaşılmıştır. Varşova'da yaşadığını belirten katılımcıların hepsi bekleme süresinin uzunluğundan özellikle 1 yıllık yapılan başvurularda bekleme süresinin 1 yıla kadar sürdüğünü, yoğunluğun fazla, lakin çalışan sayısının az olduğunu belirtmişlerdir. Anket sonuçlarına göre oturum ve çalışma izninin çıkış süreleri bakımından karşılaştırması Şekil:5'te verilmiştir.

Şekil:5. Oturum ve Çalışma İzni Çıkış Sürelerine göre bir değerlendirme(%)

Göç sürecine yönelik sorulardan biri ilk gelindiğinde ekonomik sorun yaşanıp yaşanmadığı üzerinedir. Türk göçmenlerin yaklaşık % 82'si ilk geldiğinde ekonomik sıkıntı ile karşılaşmadıklarını, belli bir birikim ile geldiklerini lakin ekonomik olarak özellikle son yıllarda belli alanlarda ekonomik sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Ev kiralарının genel olarak Krakov şehrinde yüksek olması, son yıllardan Türk Lirası-Zloty kur farkının giderek Türk Lirası aleyhinde gelişmesi alım gücünü etkilese de bu durum ilk gelindiğinde bir etki oluşturmamıştır. Görüşmecilerden alınan yanıtlarda da 4 yıl öncesine kadar Polonya'da yaşamının ve okumanın ekonomik olarak avantajlı olduğu, Türk lirasının 2017 yılına kadar Polonya Zlotisi karşısındaki değerinin yüksekliğinden Euro bölgelerine oranla Polonya'nın uygunluğu sık sık bahsedilmiştir. Oda kiralari, iş arama sürecindeki zamanda harcanan hazır para ile kısmi süreli bir sıkıntı olsa da

ekonomik bir dar boğaz anlayışı olmadığı anlaşılmıştır. Alınan yanıtlardan bazıları şunlardır:

“İlk 2 ayımda işsizdim, sadece okula gidiyordum. O yüzden biraz bütçemi kontrol etmek durumundaydım.” (Katılımcı A.Y.)

“Yeni bir hayat kurmak için yaptığım harcamaların hiçbirini şirket karşılamadı. Birkaç ay içinde Türkiye’ye acil bir ziyaret yapmam gerektiğinde de zorlandım.” (Katılımcı K.)

“Çok maddi bir sıkıntı ile karşılaşmadım. Lakin burada oda kiralari bile Türkiye’de daire kiralari ile eşit, eğer işiniz ya da bursunuz olmazsa sıkıntı yaratıyor.” (Katılımcı S.)

“Fiyat kıyaslaması yapmakta zorlanıyordum.” (Katılımcı A.)

“Oturum çıkana kadar hazır para yendiği için ufak tefek maddi problemler yaşandı.” (Katılımcı S.S.)

“Ben geldiğimde Polonya Doğu Bloğu ülkesiydi. Fakir bir ülkeydi, marketlerde ürünler hemen tükenirdi, bulamazdık ve karne ile alışveriş vardı bir dönem Türkiye’de de olduğu gibi. 1989’dan sonra bir günde dükkânlarda aradığımız gıda ya da herhangi bir ürünü bulmaya başladık. Yemek kültürü açısından da zorluk çektim. Mesela Lehler dolmalık biberi bilmiyordu.” (Katılımcı N.)

“Ülke ucuz da kiralari niyese pahalı. Gelen elde durmuyor hemen harcanıyordu.” (Katılımcı D.)

“Öğrenci olarak 2013 yılında geldiğimde Türk lirası değerliydi, ekonomik olarak iyiydi durumumuz ama şimdi kur farkı canımızı okuyor be!” (Katılımcı Ş.)

“Burslu geldiğim için problem olmadı. İlk geldiğimde sorun yoktu zamanla paramız değer kaybedince ele geçen para azaldı.” (Katılımcı İ.)

İlk geldiğimizde TRY-PLN kuru 1-1.78’di. Polonya çok ucuzdu. Şimdi 1.78-1 Türkiye ucuz gözüküyor ama tatilde fiyatların para değer kaybetmesine rağmen arttığını gördüm. Krakov’da yiyecek fiyatları 4 yıldır hemen hemen aynı.” (Katılımcı T.)

4.4. Göçmenlerin Dil Becerileri

Anketi cevaplayanlar ve mülakata katılanlar tarafından sıklıkla bahsedilen dil sorununa ilişkin, göçmenlere lehçe öğrenip öğrenmedikleri sorulmuş, kendi lehçe seviyelerini değerlendirmeleri istenmiştir. Buna ilişkin oluşturulan kategorilere göre, Krakov’da yaşayanların % 49’u Lehçe öğrenmediğini, İngilizce ’nin gerek okul gerek çalışma ortamında yeterli olduğunu belirtmiştir. Bunu takip eden bir diğer yüksek oran ise % 23,5’lik özel dil kursuna gidip, orta (B1) seviyede anlayıp, konuşacak kadar Lehçe öğrendiğini, % 17,6’lık kesim ise çalıştığı şirket tarafından ayarlanan ve çoğunlukla haftada 90 dakikalık olan dersler ile çat pat anlaşılabilecek kadar bildiğini belirtmiştir. Lehçeyi neredeyse anadili gibi bildiğini söyleyen sadece % 9,8’lik bir kesim bulunmaktadır. Bunun nedenleri ise yapılan mülakatlarda şu şekilde belirtilmiştir:

“Çalışma iznini beklerken vaktim varken Youtube’dan falan kendim öğrenmeye çalıştım, bazı benzer kelimeler var mesela, bilet, karpuz’a arbuz demeleri falan ama tabi ki bir dile hâkim olmakla aynı değil.” (Katılımcı A.Y.)

“Ben hayatında görüp görebileceğin en dil tembeli bir insanım. Zaten İngilizceyi Polonya’ya ilk geldiğimde Varşova’daki Vistula Üniversitesinde hazırlıkta öğrendim çat pat. Şimdi baksan Krakov Ekonomi Üniversitesi’nde hala kaydım var ama gitmiyorum derslere. Lehçe’de bir şeye ihtiyacımız olunca Nalan abla’ya soruyoruz. Burda biz barı açtığımızda bürokratik işlemlerde falan bir Ali abi vardı, aylık 2500 zloty maaş, haftada 3-4 gün çalışacaksın, benle birlikte sağa sola gelceksin dedim ama onda anlaşılmadık.”(Katılımcı Ş.)

“Lehçe, Çince’ den sonra dünyada öğrenilmesi en zor dillerden biri. Özellikle dilbilgisi açısından çok fazla kural var.”(Katılımcı D.)

“Haftada işte en fazla 90 dakikalık ders alıyorsunuz, sonra çalıştığınız ortamda hep İngilizce konuşuluyor, gerek duymuyorsunuz, bi de pratik lazım. Arkadaş çevreniz daha çok, lehlerden oluşmuyorsa İngilizce iletişim daha rahat oluyor.”(Katılımcı S.)

“Üniversite eğitimi İngilizce olanlar çok pahalıydı, Lehçe’den okumak için Jagiellonian Üniversitesinde başladım lehçe hazırlık almaya. Başka bir dili bilenler özellikle İngilizcesi iyi olanlar öğrenemedi. Biz 10 kişi başladık hazırlığa

kuru atlayan sadece 2 kişiydik. Geri kalanı pes etti İngilizce olan bölüme gitti.”(Katılımcı İ.)

“Belli başlı kurslar var ama onlar da pahalı, yerel halk İngilizce konuşmasa da gençler zaten İngilizce konuşuyor. Turistik şehir olduğu için İngilizce her kapıyı açıyor zaten.”(Katılımcı A.)

“Şirket ücretsiz size ders ayarlıyor ama iş yoğunluğundan çok da katılamıyorsunuz. Genelde sene başında grupta 10 kişi falan varken bu sene sonunda 3-4 e kadar düşüyor. Çünkü belli bir devamsızlık hakkınız var sonrasında her gittiğinizde cebinizden ödemeniz lazım. Çoğu insan yoğun iş temposundan kursu bırakıyor.”(Katılımcı S.S)

“Adam gibi günde en az 3-4 saatinizi ayırıp öğrenmeniz lazım. Leh öğrenciler de çok kolay Türkçe öğrenemiyor. İki dil de farklı dil ailelerinden, sistemleri, kuralları farklı. Ben geldiğimde hiç Türk yoktu, yabancı zaten yoktu, mecbur insanlarla konuşa konuşa, göre göre bir şekilde öğreniyorsunuz. Etrafınızda Türk ya da İngilizce konuşan olmayınca mecbur kalınca bir yerde öğreniliyor yabancı dil.” (Katılımcı N.)

“Başta öğrencem diye azmettim ama kolay olmayınca biz de kolaya kaçtık. Ama bu sene Lehçe kursuna adam akıllı gitmeyi planlıyorum. B2 sertifikası alıp süresiz oturum almak için.” (Katılımcı T.)

Alınan yanıtlara göre genel olarak Lehçenin yapısı itibariyle zor oluşu, öğrenmek için gereken vakit ve imkanların kısıtlılığı, yerel halk ile ya da leh sosyal çevresi ile iletişimde olunup olunmadığı, küresel Dünya’da İngilizcenin yaygın kullanımı vb. nedenlerle Krakov’da genel olarak Leh diline hakim Türk vatandaşlarının sayısının az olduğu anlaşılmıştır.

4.5. Göçmenlerin Sosyal Çevresi ve Uyum Stratejileri

Anketler ve mülakatlarda bahsi geçen bir diğer önemli konu sosyal çevre hakkında sorulan sorulardır. Göçmenlerin önemli bir kesimi Türkiye’de değişen koşullardan bahsederken aynı zamanda sosyal çevrelerinin de değiştiğini belirtmişlerdir. Türk göçmenlerin Krakov’daki sosyal çevrelerinin nasıl olduğu verili önermeler üzerinden

Türkiye'deki sosyal çevrelerini kıyaslamaları istenmiştir. Katılımcılardan en fazla üç seçeneği seçmeleri istenmiş, verili önermeler kendi düşüncelerini yansıtmama durumuna karşın diğer seçeneği eklenmiştir. % 51 oranında katılımcıların seçtiği birinci seçenek; *“Ortam her yerde aynı, önemli olan insanlar”* seçeneğidir. Bunu takip eden ve % 41,2 oranında seçilen diğer önerme ise; *“Türkiye’de sosyal çevre her şeye karışıyor, burada rahatız. Kimse kimseye karışmıyor, mahalle baskısı yok.”* seçeneğidir. *“Uluslararası bir ortam, Türkiye’dekine göre daha kaliteli ve ufuk açıcı.”* % 35,3 oranında seçilen bir diğer önermedir. Yüksek oranlarda seçilen bu ilk üç önermelerden ikincisi yani *“Türkiye’de sosyal çevre her şeye karışıyor, burada rahatız. Kimse kimseye karışmıyor, mahalle baskısı yok.”* önermesi 7 Kadın / 18 Erkek Katılımcıdan alınmıştır. Bu seçeneğin 10 kadın katılımcının 10’undan da seçilmiş olması varsayılmış, 7’e 10 hala geçerli bir oran olup kadın katılımcıların mahalle ve sosyal çevre baskısının göç kararlarında etkisi olduğunu kanıtlamıştır. Bunun yanında özellikle 20-30 yaş arası erkek göçmenlerin Türkiye’deki sosyal çevre baskısından rahatsız oldukları ve Krakov’daki görece özgür ortamın Türkiye’deki çevreden daha iyi olduğu savını ortaya çıkarmıştır.

Sosyal çevre konusunda ilk üç önermeye göre görece düşük oranda seçilen diğer iki seçenek ise; % 25,5’lik oranla *“Türkiye’de daha iyi dostluklar/arkadaşlıklar vardı, burada merhabadan öteye geçmiyor”* % 17,6 oranıyla *“Lehler genelde mesafeli, ben Türklerle takılmayı tercih ediyorum”* önermeleridir. Buradan anlaşılacağı gibi Türkiye’deki ortamını özleyen ve bulunulan ülkenin sosyal değerlerinden kültür şoku nedeniyle ülke değerlerine tutunan göçmen profili çizmektedirler. Bu iki seçeneği de işaretleyenlerin oranı % 10,6 ve hepsi erkektir. Göçmenlerin sosyal çevreye uyumu ve ülke kültürü ile entegrasyonu açısından sosyal çevrenin önemi büyüktür. Polonya’ya ilk geldiğinde karşılaşılan Yalnızlık sorununu işaretleyen % 29,4’lük kesimin yarısı Türkiye’deki sosyal ortamın ve yakın çevrenin özlemini hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu yanıtların dışında sosyal çevre ile ilgili verili önermeleri kendi görüşünü yansıtmadığını düşünen ve % 12 ‘lik diğer seçeneğini işaretleyen kişilerin Polonya ve Türkiye’deki sosyal çevre kıyaslamaları şu şekilde alıntılanmıştır:

“Türkiye’dekiyle çok farklı olduğunu düşünmüyorum. Sosyal olma durumu kişi ile alakalıdır, gruplarla ya da ülkeyle değil.”

“Yunanistan ile kıyaslıyorum ve bazen orayı arıyorum.”

“Burada gördüğüm empati ve mantığın Türkiye’de olduğunu düşünmüyorum. İki ülkenin sosyoekonomik geçmişi farklı: Türkler, çevreyi(toplum ve doğa) mülkleri ve sahip olduğu şeylerin sınırı ve ötesi ile değerlendiriyor. Polonya gibi eskiden sosyalist olan ülkelerde kamu ve ortak çıkar, toplum değerlerine saygı ve empati hala değerini yitirmiş değil. Ancak ekonomik durum değiştikçe ilerleyen senelerde bu da değişecektir.”

“Türkiye’ye kıyasla yakın arkadaş ortamı yok. Yapacak şey ve mekân varken yakın arkadaş ortamı yoksun kalıyor.”

“Burada para harcamadan yakın arkadaşlarıyla yapabileceğin çok fazla aktivite 12,6varken sosyal çevrenin olmaması bir dezavantaj oluyor.”

“Çok iyi Leh arkadaşlarım var ama bir Türkle olduğu gibi değil.”

Mülakatlarda da bu soru yönlendirilmiş ve yakın arkadaşlık ve dostluk ilişkilerinin Türkiye’de daha iyi olduğu, Polonya’da okul ve iş ortamında görece yakın olunsa da Leh kişilerle genelde çıkar/ amaç-sonuç ilişkisinin olduğu yanıtlarına ulaşılmıştır. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Tabi ki Türkiye’deki gibi çok samimi arkadaşlıklarınız yok. Ortak bir sıkıntımızda dertleştığımız bizim gibi çalışan bir Türk çift var onlarla daha yakınınız. Genelde arkadaş ortamımız uluslararası pek çok kişiden oluşuyor. Lehler ile Türkiye’deki gibi yakın bir ortamımız yok.” (Katılımcı S.)

“Sosyal çevrenin dışında sosyal aktiviteleri özledim. Burda yapabildiğim tek şey top oynamak. Burada 200-300 kadar Türk var zaten, onlarla haftada 1 halı saha maçımızı yapıyoruz. Varşova’da bir tiyatroya gittim, hani tiyatro evrenseldir, anlamazsam diye de komedi seçtim ama kültür çok farklı. Adam bir ağız hareketi yapıyor millet kahkahalarla gülüyor. 15 dakika durdum çıktım sonra. Türkiye’de onu özliyorum. Burada bir şey yapamıyorsun, dans kursuna gitsen İngilizce çok bulamıyorsun zaten. Maç yapıyoruz zaten, business lig var. Salı Türkler ile Çarşamba karışık yapıyoruz maçları. Türkler bizim buraya geldiklerinde nargilemizi, içeceğimizi içiyoruz, sohbet-görüş alış-verişi yapıyoruz. Bayramda ortak kahvaltımızı, pikniğimizi yapıyoruz. Hep birlikteyiz bazen bunaltıcı oluyor. (Gülüyor) Zaten çoğu benim evi biliyor, kışın gelenimiz gidenimiz çok oluyor. Polonya’da çok Türk var. Varşova’daki Türklerin nerdeyse % 60’ı cemaatçi.

Krakov daha liberal-karışık her görüşten Türk var diyebilirim hatta.” (Katılımcı Ş.)

“Krakov’da cami var mesela yani cami değil de mescit gibi hiç bilemedin orada takılanlar var zaten. Onun haricinde bara gidiyoruz. Biz çoğu arkadaşımızla Varşova’da tanıştık.” (Katılımcı T.)

“Benim ortamım genelde üniversiteden arkadaşlarımla, Politeknika’da benim gibi başka bir Türk öğrenci daha var ama o kadar yakın değiliz. Diğer Türkleri de biliyorum ama daha çok uluslararası takılmayı tercih ediyorum. Türkiye’den gelmişim burada neden Türkler ile takılayım? (Katılımcı K.)

“Burda genel bir özellik var bizim grupta, hepimiz Türk erkeğiyiz, kız arkadaşlarımız Leh. Kızlar daha sosyal burada yani Polonyalı erkekler uluslararası çevrelerde takılmıyor. Genelde kendi grupları var.” (Katılımcı İ.)

Krakov’da uzun yıllardır birbirini tanıyan ve merkezde bir nargile barda ara sıra toplaşan, dertleşen, ortak sorunlar hakkında fikir alış-verişi yapan ve çoğunluğu erkek göçmenden oluşan grup, farklı illerden gelmelerine rağmen ortak bir hemşerilik ilişkisi oluşturmuştur.

4.6. Göçmen Uyumunda Türk ve Leh Toplumlarının Benzeyen ve Farklılaşan Özellikleri

Yaşanılan ülke ile ilgili karşılaştırmaların yapıldığı 22. soruda, anketi cevaplayanlardan Leh Toplumu ve Türk Toplumu benzer yönlerinin olup olmadığı, bu ortak yönlerin neler olduğunun kısaca yazılması istenmiştir. Cevaplayanların %23’lük kesimi iki toplumun ortak yönlerinin olmadığını, %70’i ise çoğunlukla *Milliyetçilik* ve *Dindarlık* bazında iki toplumun da birbirine benzediğini belirtmiştir. %7’lik dilimin içinde iki toplumun benzeyen sosyal öğeleri arasında eğitim, sosyal yapı, politika ve yeme-içme kültürü açısından bir değerlendirme yapılmıştır. *Ortak özellikleri yok, Milliyetçilik ve Dindarlık* dışında verilen diğer yanıtlar ise, iki ülke içinde selamlaşma ve ailenin önemli olduğu, yemek kültürünün benzeştiği, farklı dinlere inanan iki toplumun dinsel pratikler ve muhafazakarlık tabanında birleştiği şekilde özetlenebilir. Mülakatlarda katılımcılar tarafından altı çizilen ve iki toplumun benzerliğinden bahseden yanıtlardan bazıları şu şekildedir.

“Hayata, politikaya ve ilişkilere dair düşüncelerimizin genellikle paralellik gösterdiğini fark ediyorum.” (Katılımcı A.)

“Hamur işi ağırlıklı yemek kültürü çok benzer iki toplumda da. Pierogi bizim kültürümüzde mantı diyebileceğimiz bir hamur işi yemek. Mantıdan farkı yoğurtsuz servis edilmesi ve tanelerin büyük olması. Onun dışında Paczek denen bir tatlı çörekleri var her köşede bulabileceğiniz bir tatlı. Pasta-kek gibi hamur işi çok fazla. Krakov’da sadece Polonya’da olan simit görünümlü ekmek var: adı Obwarzanek. Tabi bir poğaçanın, simidin yerini tutmuyor.” (Katılımcı S.S)

“İki toplumun da ideolojik uçurumlar arasında kalması ve buna bağlı olarak dinci/milliyetçi tabanda(toplumun çoğunda etki edecek şekilde) yıllar içinde sistemli bir şekilde yayılması bazı benzerlikler doğuruyor: Mizah, siyasi kamplaşmalar, muhafazakârlık, batıdan gelecek medeniyet hayranlığı, şehirlerin talan edilmesini ve kamu alanlarının eksilmesini orta-üst sınıfın hoş karşılanması olabilir.” (Katılımcı D.)

“Polonya aslında Türkiye’nin Katolik hali, politik olarak aynılar.” (Katılımcı S.)

“Benzediğimiz yönler var tabiki, mesela yemek kültürü, bir Türk yemeği kadar olmasa da hamur işi fazla, dedikoduyu seven bir millet aynı bizim gibi, aynı zamandan misafirperver, mesela küçük ya da aynı muhitte oturuyorsanız yardıma gelirler. Ev ziyaretine arkadaşınız geliyorsa eli boş gelmez, ayıpmış hatta. Özellikle çikolatayla gelirler hatta marketlerde çok fazla şeker ve çikolata çeşidi var aynı bizde bayram zamanı olduğu gibi.” (Katılımcı N.)

Bilindiği gibi göç edilen toplum ile göç veren toplum arasındaki benzerlikler, göçmenin ülkedeki uyumu için önemlidir. Alınan yanıtlarda farklı sosyal yapılarıdaki benzerliğinin, Leh toplumunun iyi bir şekilde gözlemlendiği, benzerliklerin Türk göçmenlerde bir kültür şoku yaratmadığı ve muhtemelen leh toplumuna uyumlarını kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Nitekim mülakatlarda da bu benzerliklerin ilk gelindiğinde farklı ve itici hissetmenin önüne geçtiği üzerine görüşler de alınmıştır. Ayrıca Leh toplumu ve Türk toplumunun arasında ne gibi farkların olduğu da sorulmuş; alınan yanıtlarda ağırlıklı olarak Avrupa Birliği üyeliğinin getirdiği medeni yasalar ve batılı olma arzusunun farklılığı üzerinde vurgu yapılmıştır.

“Avrupalı olma mantığının verdiği bir özgürlük var. Bireycilik.” (Katılımcı A.Y)

“Benzemiyoruz. Biz biraz sıcakkanlıyız, biz de erkek erkeğe konuşurken bile dokunmayı seven bir milletiz. Bu bir gerçek. Bunlar da erkek erkeğe dokunduğunda garipsiyorlar. Süleyman var biz onunla Varşova’da da aynı sınıftaydık, işte omuz atarız, kardeşim benim. Biz böyle yakınız diye adımız geye çıkmıştı.” (Katılımcı Ş.)

Krakov bazında bir değerlendirme yapılırsa, tarihsel olarak Krakov şehrinin entelektüel seviye açısından alınan değerlendirmede, eğitim almanın Sovyet döneminde de önemli olduğu ve eğitilmiş olmanın hala önemli olduğu belirtilmiştir. Polonya’da 35 yıldır yaşayan ve hem Blok ülkesi Polonya’nın hem de AB üyesi Polonya’nın sosyo ekonomik yapısını yakından gözlemlemiş Katılımcı N’ye göre; ekonominin ve alışveriş kültürünün Sovyet rejiminden sonra bir anda değişimi sosyal yapıda da görmek mümkündür. Oturmuş bir eğitim sisteminin, ülkenin ekonomik olarak ucuz oluşunun Türk öğrenciler için 2010 yılından sonra cazip hale geldiğini belirtmiş, iki toplumun birbirine benzer yönünün aile kavramı anlayışının ve önemi üzerinde olduğunu, küçük yerlerde komşuluk ilişkilerinin benzediğini, yardım etmeyi sevdiklerini belirtmiştir. Katılımcı N. Leh ve Türk toplumunun ayrıldığı noktalarını şu şekilde özetlemiştir:

“Biraz acı olacak ama üçkâğıtçılık da birbirimize çok benziyoruz. En kısa yoldan nasıl köşeyi döneriz mantığı burda da var. Kültür farklılığı, hani mutfağından tutun insanlara yaklaşımına kadar. Burda mesela en basit şey kadınların kafasında ve erkeklerin kafasında yerleşen özgürlük kavramı, mesela bir kadının, Polonyalı fark etmez herhangi bir kadının, Polonya’da gecenin 1’inde 2’sinde 3’ünde yalnız başına dolaşması kimsenin aklına kötü bir şey getirmez. Kimse kalkıp sormaz, biz de olsa en baştaki yaklaşım bu saatte sokakta ne arıyorsun olur. İnsanların kafasındaki kişisel özgürlük kavramı, istediği gibi yaşayabilmesi diğer farklı nokta, biz de maalesef çok bastırılmış bir kişilik olgusu var.”

İki toplum arasındaki benzerlik ve farklılıklardan yola çıkarak kontrol sorusu niteliğinde Polonya’da Türk olmanın avantajlı ve dezavantajlı olup olmadığını sorulmuştur. *Polonya’da Türk olmanın avantajlı yönlerini kısaca açıklayabilir misiniz?* sorusuna verilen yanıtların yaklaşık % 86’sı Polonya’da Türk olmanın dezavantajlı olduğunu belirtmiştir. % 14’ü ise Türkçe dilinin zorunlu olduğu işlerde, Türkçe-Lehçe tercümanlık işlerinden kaynaklı avantajların genellikle ekonomik avantaj olarak değerlendirmiştir. Dezavantajlı yanıtı verenlerin hepsi erkektir. Bu kişiler Türk olmanın

dezavantajlı olmasını genel olarak AB-dışından gelmek, pasaportun değerin diğer AB vatandaşı ve ABD çalışanlarına göre değerinin az olması, göçmen krizinden sonra Polonya’da artan müslüman karşıtı görüş üzerinden ırkçılık gibi nedenlerle ifade etmişlerdir. Verilen yanıtlardan bazıları şunlardır:

“Polonyalılar oryantal düşündükleri kültürleri seviyorlar.” (Katılımcı S.)

“Turistik yerlerimizin övgüsü haricinde pek avatajımız yok.” (Katılımcı K.)

“Farklı dil bilmenin kariyer için avantajı çok.” (Katılımcı A.)

“Burda şirkette çalışacağın zaman burda Türkçe önemli bir dil. Şirketlerde Türkçe biliyorsun diye 800 ile 1500 zloty arası dil bonusu veriyorlar.” (Katılımcı D.)

“Türk olmanın hiçbir Avrupa ülkesinde avantajı yok, pasaport kağıt parçasından öteye gitmiyor.” (Katılımcı T.)

“Türkleri çok seviyorlar, Türküm deyince dizileri soruyorlar.” (Katılımcı A.Y.)

“Açık fikirli Polonyalılar özellikle müslüman bir ülkeden kalkıp Polonya’ya geldiğini öğrendiklerinde bunu çok değerli ve cesurca bulduklarını söylüyorlar. Belli ortamlarda Türk olmak ve müslüman olmak bu açıdan bir avantaj olarak kabul edilebilir. Genel olarak bir avantajı olduğunu düşünmüyorum.” (Katılımcı S.S.)

“Öğrenciler açısından 2013 ve öncesine kadar evet vardı. Para kuru olarak neredeyse harcamalar Türk lirası bakımından yarısına denk geliyordu. Dolayısıyla ucuz bir ülke olarak öne çıkıyordu. Fakat Türkiye’deki ekonomik kriz ile birlikte burada çalışanlara yaradı. Artık burada öğrenci olmak zor ve pahalandı. Burada çalışmak ise ciddi bir avantaj haline döndü.” (Katılımcı N.)

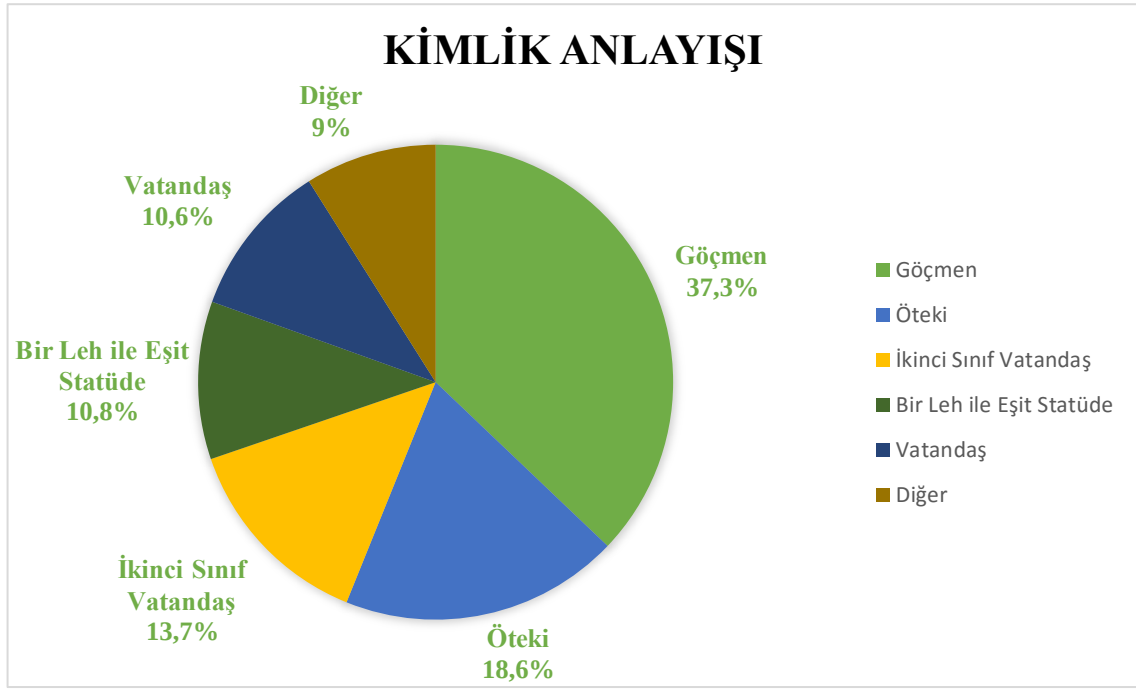
“Türk olmanın hiçbir yerde avantajı yok, kısmen ötekisin.” (Katılımcı İ.)

“Biz burda pasaporttan çok çektik, özellikle işletme açarken, evrak işlerinde, alkol izninin alımında. Mesela Varşova’da restoran işi Türklerin elinde. Biz Krakov’a geldiğimizde Nargile işi Arapların elinde, Türk olduğun için senle uğraşıyorlar, Bar yapıp başka yere gidince esnaf esnafı biliyor sonuçta seni oradan çıkarıyor, git kendi yerine diye, Polonyalıların gözünde Müslümansın, Arapların gözünde Türk. İki taraflı dezavantaj.” (Katılımcı Ş)

Türkiye'nin AB üyesi olma sürecindeki adımları ve Türk dizi piyasasının Ortadoğu dışında Avrupa'da da var olması, Türkiye'nin tanıtımı açısından önemli bir araç olmuştur. 2012-2015 yılları arasında Türkiye'nin büyüyen ekonomisi kadar turizm ve dizi sektörü ile ülkenin tanınırlığı Polonya için de geçerlidir. Döner-kebab salonlarının başta Almanya'da olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki varlığı, Türk yemeği ve kültürünün tanıtılması, Erasmus öğrencileriyle devam eden süreç sayesinde Türkiye leh halkı için Avrupalı ve bir o kadar da egzotik bir ülke olarak algılanmaktadır. İki ülke arasındaki ihracat ve ithalat temelinde olan ekonomik ilişki kadar yatırım anlaşmaları ile Türkiye Polonya'nın ekonomik partnerlerinden biri konumundadır. Tarihsel olarak iki ülke arasında olan dostluk ilişkilerinin 2015 yılında Avrupa'da yaşanan mülteci krizi ve Polonya'nın Ortadoğu ve Müslüman ülkelerden gelen göçmenlere karşı aldığı tavır Türkiye konusunda sert olmamakla birlikte, Leh toplumunda var olan ve dini ayrımcılık ve tehdit oluşturduğu anlayışı, Türk göçmenlere sosyal hayatta bazı dezavantajlar oluşturmaktadır. Leh toplumunda savaştan kaçan Ortadoğulu mülteciler ile Kuzey Afrikalı göçmenlerine karşı güvensizlik olmasına rağmen; Türkiye, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi diğer müslüman ülkelerinin sahip olduğu para ve ekonomik üstünlük bu ülkelerin tehdit oluşturmadığı fikrinin verdiği görece bir avantaj söz konusu olmuştur. Katılımcılardan birinin ifadelerine göre *“gelişen ekonomi leh halkına Türkiye'nin Avrupa olduğu imajını verirken bu imajın 2017 sonu Amerika ile olan politik münakaşa ve 2018 yazında yaşanan döviz kriziyle değişeceği ve dezavantaja dönüşeceği”* üzerinedir. Yazılı ya da sözlü somut bir dezavantaj olmamakla birlikte toplumsal ilişkiler açısından leh vatandaşlarının mesafeli oldukları gerçeğini değiştirmemektedir. Buna karşın katılımcıların altını çizdiği noktalar ve yapılan gözlemlere göre; iki ülke arası ekonomik ilişkilerin devam ettiği, yabancı firmaların Türk piyasası için Türkçe bilen iş gücüne olan ihtiyacı Türk göçmenler için bir avantaj oluşturmaktadır. Krakov ve genel olarak Polonya'da ihtiyaç duyulan işgücü de yükseköğrenim amacıyla gelmiş olan öğrenciler için istihdamı açısından bir diğer avantajdır.

Türk olmanın avantajlı olup olmadığına ilişkin sorunun hem test edilmesi hem de Türklerin Polonya'da kendilerini kimlik olarak nasıl gördüklerini anlamak amacıyla *“Kendinizi Polonya'da nasıl değerlendiriyorsunuz?”* sorusu sorulmuştur. Cevaplayanlardan *“Göçmen, Öteki, İkinci Sınıf Vatandaş, Bir Leh ile Eşit Statüde, Vatandaş”* şeklinde verilen beş kategoriden birini işaretlemeleri istenmiştir. Önceki sorularda olduğu gibi bu beş kategori ile kendini ifade edemeyenler için *“Diğer”* seçeneği

oluşturulmuştur. Alınan yanıtlara göre: Krakov’da bulunan Türklerin %37,3’ü kendisini “Göçmen” olarak değerlendirmektedir. % 18,6’i “Öteki”, % 13,7’i “İkinci Sınıf Vatandaş”, % 10,8’i “Bir Leh ile Eşit Statüde”, % 10,6’sı “Vatandaş”, % 9’u ise “Diğer” seçeneğini seçmiştir. Rakamsal sonuçların dağılımı Şekil:6’da gösterilmiştir.

Şekil:6. Kimlik anlayışına göre Türk vatandaşlarının Leh Toplumundaki yerlerinin değerlendirmesi(%)

“Diğer” seçeneğine verilen yanıtlar ise şunlardır:

“Normal insanlarız. Burada pek vatandaş, göçmen ayrımı görmedim.”,
“Tamamen Expat olarak nitelendiriyorum.”, “Lehçe bilmediği için uzak durulan insan”, “Özellikle bir sınıflamaya koyamam. Türkiye’de nasıl hissediyorsam burda da aynı.”, “Bir limanda demirleyen gemi gibi, bir sonraki için yola çıkacak şeklinde hissediyorum.”, “Misafir desek daha doğru. Sonuçta insanın geri dönecek evi olmalı değil mi?”

Göçmenin kendisini yaşadığı toplumda nasıl adlandırdığı önemli bir olgudur. Almanya’daki Türk nüfusunun sosyal yapısından farklı olarak, Krakov’daki Türkler birbirlerini tanımakla birlikte hemşerilik ilişkilerinden ziyade okul ya da iş ortamından

birbirini tanıyan, yabancı bir ülkede hal hatır sorulacak, akıl alınacak, danışma üzerine kurulu bir göçmen ağı bulunmaktadır. Vatandaşlık algısının Almanya'daki Türkler kadar Polonya'da yaygın değildir. Krakov'da görüşülen kişiler arasından sadece 2 kişinin Polonya vatandaşlığı, 3 kişinin iş ve deneyimden dolayı süresiz oturumu, 5 kişinin evlilikten dolayı süresiz oturumu, geri kalan 41 kişinin ise 1 ile 3 yılda bir yenilenen süreli oturumu bulunmaktadır. Süreli oturumu olan 2 kişi 2019 yılında lehçe sınavının zorunlu olmasından ötürü sınav başvurusu ile süresiz oturuma başvuracaktır. Böyle bir durumda Krakov'da yaşayan Türk vatandaşlarının % 37,3'lük kısmı ve %9'luk diğer kategorisinin genel olarak kendisini göçmen olarak nitelendirdiği, yasal olarak vatandaş olmasa da çalışma ve evlilikten doğan haklardan dolayı kendisini vatandaş/lehle eşit statüde görenlerin isen yaklaşık 1/5'i yani % 21,4 olduğunu ifade etmek mümkündür. Kendisini ikinci sınıf vatandaş olarak görenlerin yanıtlarının leh toplumuna uyum sağlayamama, lehçe diline hakim olamamadan kaynaklı bir ikincil hissetme, yalnızlık ve sosyal ortamın olmayışı gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Göçmen entegrasyonun biri olan aidiyet ve ortak bir vizyonun yaratılmasına karşı uyumsuzlukta sorun çeken göçmenin kendisini "öteki" olarak adlandırmasına sebep olduğu buna karşıt olarak göçmenin kendi kültürel ortamında yaşayıp, kendi dilini konuştuğu göç ve uyum çalışmalarında ortaya konan bir olgu olduğu bilinmektedir. Göçmen uyumunda ortak bir kimliğin yaratılması ülkeler açısından önemli bir durumken Polonya'da göçmenlik yasası, AB kriterlerinde çerçevesinde daha çok işgücü temellidir. 21. yy Avrupası'nda işgücü ihtiyacını karşılamak için başta Ukraynalı göçmenlerde kas gücü alanında kaynak sağlayan Polonya ekonomisini, 1960'ların Türkiye'den işgücü sağlayan Batı Almanya'sına benzetebiliriz. Hala zihniyetin geçici göçmenler üzerinde olduğu, vatandaşlık almanın dışında kalıcı oturum için 2018 Şubatına kadar dil şartı getirmeyen Polonya, gerçekleşen fazla göç ve aşırı-sağ partinin toplumda yarattığı göçmen tehdidi ve ulusal kimlik söylemlerinin sonucu olarak Türk vatandaşlarının çoğunlukla kendilerini *göçmen* olarak değerlendirdikleri sonucuna varılmıştır.

Yanıtlarda, Leh erkeklerinin dışa dönük ve başka kültürleri tanıma eğiliminin leh kadınlarından daha az olduğu, ırkçı ve müslüman karşıtı söylemlerin genelde erkeklerden geldiğini belirtmişlerdir. Bu durum görüşülen kişiler tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Şimdi biz esmeriz, bu Polonyalı kızlara egzotik geliyor birincisi. Sosyaliz, kadın ruhundan anlıyoruz Allah var yakışıklıyız da, Leh kızı niye soğuk somurtkan adama baksın ki?” (Katılımcı T.)

“Genelde burada göreceğin tablo Türk erkeği ve Polonyalı kız. Yani Türk kızı ve Polonyalı erkek olsa bile çok rastlanan bir durum değil. Neden kızlar bizi tercih ediyor? Farklıyız yani hani burda sarışınlar yaygın esmer nerdeyse çok az, Türkiye’nin tersi. Biz de nasıl sarışınların peşinden koşuluyorsa burda da esmer erkekler Polonyalı kızları cezbediyor. Böyle olunca da Polonyalı erkekler tarafından çok sevilmiyoruz. Adam rakip görüyor kendisini.” (Katılımcı D.)

“Bizim mekanda çok Polonyalı takılmaz, niye biz burda kadınlara sarkılmasına izin vermeyiz. Ama biz birkaç Türk bir yere gittiğimizde bu aralar korumalardan yana başımız ağrıyor. Git kendi mekanına deyip kavga sebebi olabiliyor. Krakov’da eğer bir Türk kavgaya girmişse birincisi Müslümanız diye ikincisi Polonyalı kadınlar yanımızda diyedir.” (Katılımcı Ş.)

4.7. Göçmenlerin Polonya’daki Şehir Tercihleri ve Krakov Şehrine Gelme Amaçları

Krakov’da yaşayan Türklerin neden Krakov’a gelmeyi tercih ettiklerini üzerine olan soru aynı zamanda Polonya’ya ilk geliş amaçları sorusu ile karşılaştırma yapma amacını da taşımaktadır. Araştırma öncesi yapılan ve Krakov’daki Expat gruplarına yöneltilen Neden Polonya sorusunda alınan 6 neden şu şekildedir: Krakov’daki uluslararası firmaların varlığı, çok uluslu sosyal grupların varlığı, eğitim maliyetlerinin düşük olması, Euro bölgesine göre ucuz olması, hayat şartlarının ve alım gücünün uygun, pek çok iş sahasının olmasıdır. Mülakatlarda bu ön çalışmanın değişkenleri üzerine neden Krakov sorusuna alınan yanıtlardaki ağırlık ekonomi, sosyal hayat ve eğitim üzerinedir. Polonya’ya ilk geldikleri şehirlere göre 51 katılımcının % 48,9’u Krakov’u, % 31,9’u Varşova’yı, % 7’si Lodz, % 8’i Wroclaw’ı % 4,2’si ise Katoviçe, Poznan, Gdansk, Gdynia şehirlerini seçmiştir. Krakov’a gelenlerin ilk geliş amaçlarının % 79’u eğitim, % 17’si iş, % 4’ü aile-evlilik amacıyla. Bütün katılımcılar, temel nedenlerinin yanında Polonya’ya gelme sürecini etkileyen etmenlerin içinde ülkenin ekonomik olarak ucuz olması ve Avrupa Birliği’nin içinde yer almasını gösterilmiştir. Ülkenin ucuz ve AB

üyeliğinin artı neden olarak gösterilmesinin yanı sıra göçe etkisi olduğu düşünülen diğer etkenler ise şu şekilde ifade edilmiştir:

“İş, eğitimin dışında, Türkiye’deki insanlardan, kültürden, cehaletten sıkıldım.”

“Daha medeni bir yaşam için”

“Aile baskısından ve yavan ilişkilerden uzak olmak için”

“Bireyciliğin önde olmadığı bir yerde yaşamak istedim; Avrupa’nın bu bölümünde aradığımı buldum.”

“Türkiye’ye göre kariyer olanakları fazla”

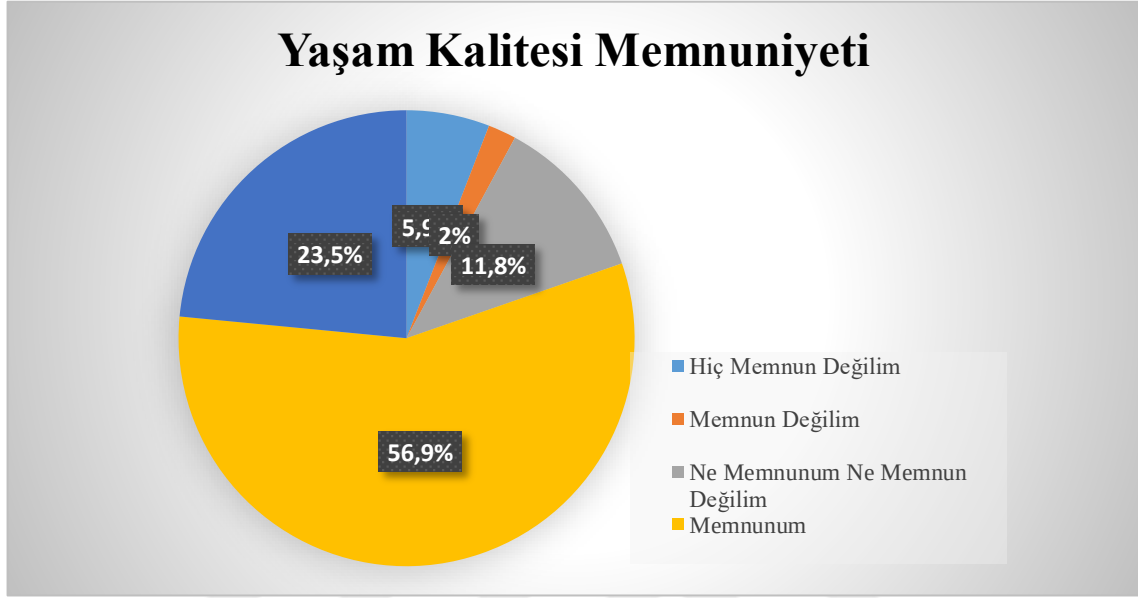
“Yunanistan’dan sonra farklı bir kültür görmek ve tanımak istedim.”

“Türkiye’de yaşayıp, benden daha bilgisiz kişilerin düzenlemelerine uymaktansa, burada özgür ve gelişimci olmayı tercih ettim.”

Bu yanıtlara göre artık göçlerde bireysel kararların önemi ve mikro ekonomik teorilerin haklılığı görülmektedir. Bir dönem makroekonomi teorilerinde olduğu gibi ekonominin dengelenmesi üzerinden değil, bireyin kendi kar-zarar analizinden doğan ve kişisel yaşam şartları üzerine olan fayda maksimizasyonu, yeni dönem göçlerinin en temel itici gücü konumundadır. Ekonomik nedenlerden farklı olarak bireye verilen değer de göçe alınan karar açısından önemlidir. Kültür değiştirme ve farklı kültürleri tanıma ise entegrasyon tartışmalarında olduğu gibi uyumu zorlaştıracak bir itici faktörden ziyade çekici bir faktör olarak düşünülmesi de önemli bir bulgudur.

Yapılan 5 kişilik ön çalışmada kişilerden yaşam kalitesi üzerine yapılan vurgu nedeniyle araştırmaya “Yaşam kalitesinden memnun musunuz?” sorusu eklenmiştir. Krakov’da yaşayan ya da yaşamayı planlayan, farklı ülkelerden gelen profesyonellerin oluşturduğu Expat grubunda hayat şartlarının ve ülkenin Euro bölgelerine göre ucuz olması en çok işaretlenen şıklar olmuştur. Bu 6 nedenden yola çıkılarak oluşturulan seçenekler memnuniyet açısından önem sırasına göre beş kategoride gruplanmıştır. Verilen yanıtlara göre ağırlıklı olarak alınan sonuç % 56,9 ile “memnunum” seçeneği olmuştur. Çok memnun olanların oranı % 23,5 iken, hiç memnun olmayanların oranı % 5,9, memnun olmayanların oranı % 2, çekimser yanıt verenlerin oranı ise % 11,8’dir. Sonuçlarda ağırlıklı olarak çıkan memnuniyet, göçmenlerin sadece ekonomik alım gücü dışında, sosyal hayat ve kültürden kaynaklı genel bir değerlendirme yaptıklarının bir

göstergesidir. Her ne kadar görüşmecilerden detaylı olarak alınan Polonya’da siyasal ortamın Türkiye’deki benzerliği üzerine olan çekimser tavır, Krakov’daki sosyo-ekonomik ve kültürel özgürlüğün verdiği olumlu yaşamı çok da etkiler gibi gözükmemektedir. Yanıtların grafiksel analizi Şekil: 7’de verilmiştir.

Şekil:7. Yaşam Kalitesi Memnuniyeti(%)

Görüşülen 10 görüşmeci de Krakov temelinde yaşam kalitelerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Polonya’nın diğer şehirlerinde ırkçılığın ivme kazandığı ancak bu durumun Krakov için geçerli olmadığı görüşmecilerin ortak fikridir. Polonya’da her ne kadar göçmen-mülteci karşıtı siyasal bir yaklaşım olsa da ülke standartlarının AB üyeliği ile artmış olması, ülke dışında bir birliğin verdiği yaptırımlar kadar ekonomik yatırımların olması ülkenin gelişmesi açısından önemli bir etmendir. Birlik üyeliğinin sonucu olarak ekonomik gelişme nedeniyle Polonya’nın AB üyeliği süresince de ekonomik-sosyal ve politik ortamın memnuniyetsizlik yaratmayacağı üzerinde bir çıkarım yapılabilir. Tam zamanlı işlerde çalışan profesyonellerin memnuniyetlerini belirttiği bir diğer husus stres üzerine olmuştur. Çalışma hayatının dışında toplumsal yaşamda stresin Türkiye’dekine oranla kat be kat az oluşunun bu memnuniyet üzerinde de etkisi olduğu belirtilmiştir.

4.8. Polonya ve Türkiye’deki Çalışma Şartlarının Karşılaştırılması ve Göç Kararına Etkisi

Krakov’a iş ve çalışma amaçlı gelen kişilerin, Türkiye’de özellikle beyaz yaka olarak nitelendirilen Finans, İnsan Kaynakları ve Mühendislik alanlarında çalışan kişilerin ankete katılımı çoğunlukta olduğu için, Avrupa Birliği ülkesi olan Polonya’daki çalışma şartlarının Türkiye ile karşılaştırması yapılmak istenmiştir. Bu amaçla sorulan *“Türkiye’deki çalışma koşulları ile Polonya’daki çalışma koşulları arasındaki farklar sizce nelerdir?”* sorusuna 10 seçenek eklenmiş, cevaplayanlardan en fazla 3 tanesinin işaretlenmesi istenmiştir. En çok işaretlenen % 61,7 ile *“Türkiye’de az para çok iş var. Polonya’da ne kadar çok çalışırsan o kadar çok kazanıyorsun.”* seçeneğidir. Bunu takip eden diğer oranlar; % 53,2 ile *“Polonya’da maaşın dışında haklarınız var. Spor paranızı bile şirket veriyor.”*, % 34 oranında, *“Türkiye’de izin almak bir dert. Çoğu yer 1 yıl sonrasında size 1 hafta izin hakkı veriyor.”*, % 34 oranında *“Polonya’da ilk 3 aydan sonra 21 gün ve üzeri izin hakkınız var.”*, % 21,3 *“Türkiye’de mobing var. İş öğretmiyorlar. Polonya’da mobing ile karşılaşmadım.”*, % 19,1 *“Türkiye’de maaş+SGK+yemek dışında bir ekstra yok.”*, % 17 oranında *“İki ülke de aynı. Yaptığınız işe göre değeriniz var.”*, % 8,5 *“Türkiye’de resmi tatilken biz burda çalışıyoruz. Polonya’da resmi tatilken de çalışıyoruz.”* şeklindedir. Ankette 3 kişi *“Polonya’da yabancısın diye iş öğretmiyorlar”* seçeneğini işaretlenmiştir, bu kişiler 20-23 yaş aralığında olan erkek öğrencilerdir. Seçenekler içinde *“Diğer”* seçeneğini seçenlerin oranı % 12,6’dır; verilen yanıtlar Türkiye’deki iş stresinin Polonya’daki iş stresine oranla az olduğundan ve Türkiye’de torpil ve adam kayırma üzerinden işlerin çok olduğu üzerinedir. Araştırmada şu an aktif olarak çalışmayan 3 kişi bu soruyu boş bırakmıştır. Mülakatlarda da detaylı olarak sorulan soruya alınan yanıtlar şu şekildedir:

“Polonya’da iki sene tecrübe ve lisans eğitimi neticesinde 26 gün izin hakkı, resmi tatilin cumartesiye denk gelmesi halinde ek izin günü hakkı, fazla mesailerin ve eğitimlerin eksiksiz ödenmesi, öğle molasının çalışma saatine dahil olması, iş yerinde patron baskısı ve emrivaki olmaması tabi istisnaları vardır. Türkiye’de şirketler eğitime gönderdiğinde bunu hafta sonuna getirir, mesai ücretleri sizin 45 saatlik iş sözleşmenizdeymiş gibi gösterilir, ödense de çok düşük bir meblağdır. Polonya’da yabancılara iş ortamında saygılı olunması ki Türkiye’de böyle

olacağını sanmıyorum, haftada 1-2 gün gibi evden çalışma hakkınız da bulunmaktadır.” (Katılımcı S.)

“Burada ilk girdiğiniz andan itibaren belli haklarınız var eğer lisans mezunuysanız ve yüksek lisans eğitiminiz varsa bu sizi otomatikman 8 yıl deneyimli statüsünde değerlendirilmenize neden olur. Bu yabancı olduğunuz için değil, ülke iş kanunda yer alan bir durum. Çoğu bölüm lisans+master olarak tamamlanıyor zaten.” (Katılımcı D.)

“Türkiye’de ne kadar eğitimliyseniz o kadar problem. Yüksek lisanslı olan çalışanınızla övünen lakin lise mezunu patronlarınız vardır. Sizi deneyiminiz olmadığı için küçük görürler.” Bu çoğu yerli firmada olan bir şey, hatta bilinen çoğu firmada var. Polonya’da Doktoralı olmanız sizin maaşınıza yansıyan bir artı, aynı zamanda savunma zamanınızda size şirketler mecbur izin vermek zorunda, her bölümde değil ama araştırma firmalarındaysanız bu durum böyle.” (Katılımcı İ.)

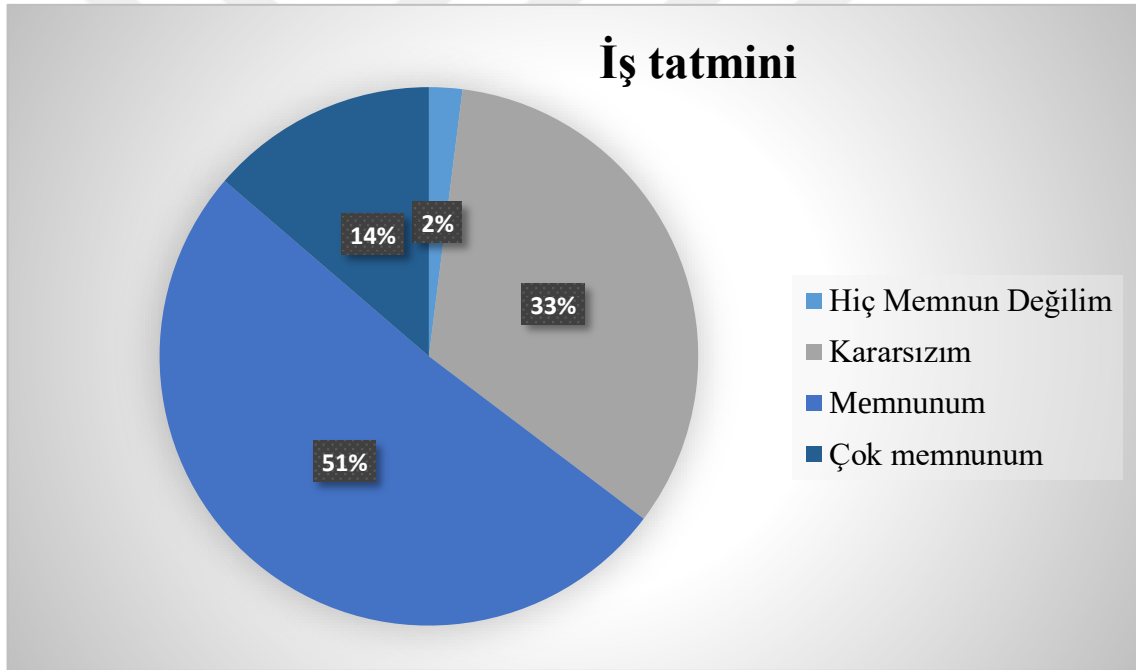
“Yaptığımız işin stresi her iki ülkede de aynı ama iş dışı stres Türkiye’de çok daha fazla, toplum olarak stres Türkiye’ye göre burada az. ” (Katılımcı A.Y.)

“Sosyal haklar devlet güvencesinde. Türkiye’de insan sömürme burayla kıyaslanamayacak derecede yüksek.” (Katılımcı K.)

“Bizde torpil olmasa potansiyeli olan bir ülkeyiz ama kendi kendimizi baltalıyoruz. Baksana durumlara...” (Katılımcı Ş.)

Yanıtlar doğrultusunda çalışanların haklarının Türkiye’deki iş haklarına göre daha fazla olduğunu, çalışma ortamı stresinin Türkiye’deki iş ortamının yapısından farklı olarak daha az oluşu sıklıkla bahsedilen etmenler olmuştur. Buradan yola çıkarak, göçmenlerin sadece ekonomik olarak yüksek maaşlı işler aramadığı, yapılan işin yanından hak ve ekstra faydaların olması ile daha insani bir çalışma ortamının istenmesinin göç kararında bireysel nedenlerin önemini bir kez daha göstermektedir. Türk iş piyasasının yapısı gereği adam kayırmancının Türk göçmenlerde itici bir neden olması da göç etme davranışının ortaya çıkması açısından önemlidir.

Çalışma ortamının karşılaştırılmasının akabinde iş tatmini üzerine “Polonya’daki işinizden memnun musunuz?” sorusu sorulmuştur. Sorunun seçenekleri likert ölçeğine göre “Hiç memnun değilim”, “Memnun değilim”, “Kararsızım”, “Memnunum”, “Çok memnunum” şeklinde derecelendirilmiştir. Sonuçlara göre; Katılımcıların % 51’i işinden memnun olduğunu, % 13,7’si ise çok memnun olduğunu belirtmektedir. Yaklaşık % 65’i işinden memnunken % 33’ü “kararsız” olduğunu beyan etmekte ve işini sevmeyen sadece 1 kişi bulunmaktadır. Türkiye’de Mühendis olan bu kişi burada mesleği dışında satın alma biriminde çalıştığı için bir iş tatminsizliği yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca arandılan yurtdışı çalışma ve sosyal ortamın bulunamaması da bu kararın verilmesinde bir diğer etkidir. “Memnun değilim” seçeneğini işaretleyen olmamıştır. Sonuçların grafiksel dağılımı Şekil:8’de verilmiştir.

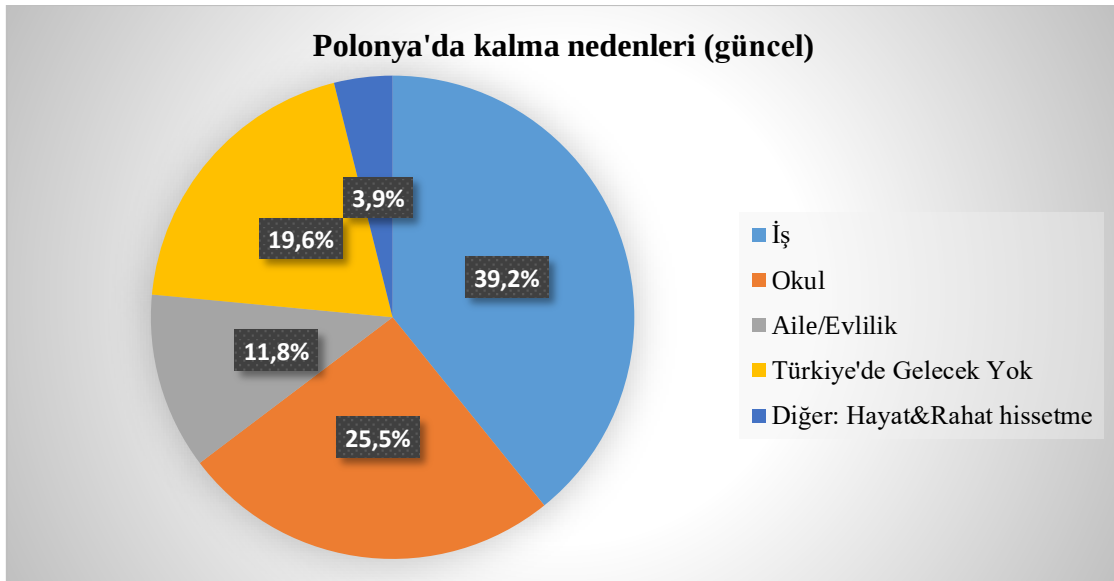

Şekil:8. Polonya’daki çalışanların güncel iş tatmini dağılımı(%)

4.9. Göçmenliğe Tamam Mı Yoksa Devam Mı?

Katılımcıların % 51’lik kesimin başlangıçta Polonya’ya yükseköğrenim, % 27,5’i ise çalışma amacıyla geldiklerini belirttikleri ilk sorunun bir nevi testi ve gelecek planlarının Polonya kapsamında yapılıp yapılmadığını anlamak için “Şu an Polonya’da

ikamet etme sebebiniz nedir?” sorusu sorulmuştur. “İş”, “Okul”, “Türkiye’de gelecek yok”, “Aile, evlilik” ve “diğer” seçenekleri oluşturulmuştur. Bu soruda ilk geliş amaçları ile kalış amaçları arasında bir doğru orantı olup olmadığı, öğrencilerin iş-kariyerlerine okul sonrası Polonya’da devam edip etmediklerini çıkarımı ortaya çıkarmak istenmiştir. Verili seçeneklerin kalış nedenini açıklamaması durumuna karşılık oluşturulan “diğer” seçeneğine alınan sadece iki yanıt olmuştur: Bunlar “hayat” ve “Rahat hissettiğim için buradayım” şeklinde eklenen seçeneklerdir. İlk geliş nedenlerinden farklı olarak ortaya çıkan sonuç ise ağırlıklı olarak % 39,2’lik “İş” amaçlı kaldıklarını belirtmişlerdir. Başlangıçta iş/çalışma amaçlı gelen %27,5’lik kesimin % 18,1’i “aile/evlilik” amaçlı kaldıkları, % 9,1’i “Türkiye’de gelecek olmadığını”, % 72,8’i ise geldikleri “iş” amacıyla kalmaya devam ettiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %25,5’i okul amacıyla kaldıklarını belirtmiş, % 19,6’sı “Türkiye’de gelecek yok” demiş, % 11,8’i “Aile/Evlilik” amacıyla Polonya’da kaldıklarını söylemiştir. İş/çalışma amacıyla gelen kişilerin % 72,8’lik oranla güncel kalma nedenlerini iş olarak göstermelerinde araştırma öncesi beklenildiği gibi doğru orantı çıkmış, % 27,5 oranından % 39,2 oranına doğru artan bir seyir izlemiştir. Araştırma için baz alınan 3 yıl ve üzeri kriteri öğrencilerin lisans bölümlerini bitirip ülkede kalmaları üzerine seçilmiş. Çalışan profesyonellerin de yüksek olan iş tatmininin ve Krakov’da iş değiştirme ve yeni işe başlama olanaklarının fazlalığının iş amaçlı kalma üzerinde pozitif etkisi bulunduğu alınan yanıtların oranlarından da anlaşılmaktadır. Cevapların yüzdelik dağılımı Şekil:9’da gösterilmiştir.

Şekil: 9. Türk göçmenlerin Polonya’daki ikamet nedenleri (%)

Başlangıçta yükseköğrenim amacıyla gelen % 51'lik kesimin % 30'u "iş" amaçlı kaldıklarını, % 8'i "Aile/Evlilik", % 17'si "Türkiye'de gelecek yok" seçeneğini seçmiştir. Dil eğitimi amaçlı gelen kişilerin % 66,7'si "Türkiye'de gelecek yok" derken, % 24,3'ü dil eğitimini tamamlayıp yükseköğrenime başlamış ve şu an "Okul" amacıyla kaldıklarını belirtmiştir.

Polonya'ya gelişlerinde başlangıç nedeni olarak "Avrupa'da yaşama isteği" ile gelen kişiler, şu anki Krakov'da kalış nedenlerini %34 oranında "İş", % 16 oranında "Aile/Evlilik", % 16'sı ise "Türkiye'de gelecek olmadığı" için Polonya'da kaldıklarını belirtmiştir. Bu kişilerin sadece 1'i hala "Avrupa'da yaşama isteği" ile Polonya'da kaldığını bir diğeri ise "Rahat, huzurlu hissettiği için" Krakov'da kalmaya devam edeceğini belirtmiştir.

Birebir mülakatların yapıldığı 10 kişiye yöneltilen "Krakov'da kalış nedeniniz nedir? İlk gelişinizden farklı mı?" sorusuna alınan cevaplar daha çok huzurlu ve rahat yaşam üzerine olmuştur. Okul ve İş amaçlı kalmak ise temel amaçtan ziyade geri planda kalan bir neden olarak gösterilmiştir. Verilen cevaplardan bazıları şöyledir:

"Ben de ilk geldiğimde hani Polonya'da 1 yıl kalırım giderim diyordum. Şu an açıkçası çok seviyorum burayı ve Avrupa'nın birçok şehrini gördüm. Avrupa'nın birçok şehrinden daha rahat yaşam. Bir Almanya'yı düşündüğümüzde ya da bir Fransa'yı düşündüğümüzde, baktığımızda daha güvenli, burda kendimi güvende hissediyorum açıkçası. Evet, çok yabancı geliyor, ama gelen yabancılar genelde nitelikli oluyor, bu yüzden bir sıkıntıyla da karşılaşmıyoruz. Ben seviyorum Polonya'yı. Krakov'u açıkçası, Polonya genel olarak çok bilmiyorum ama Krakov'u çok seviyorum." (Katılımcı S.)

"Valla eş durumundan kalıyoruz. Hanım buralı hem bizim açımızdan rahat oluyor çocuğu hanımın annesine bırakıyoruz. İkimizde çalışıyoruz. Türkiye'de ev geçindirmek çok pahalı, hem hanım leh olduğu için çoğu işte çalışmıyor. Burda hem maddi olarak hem de sosyal olarak rahatız." (Katılımcı K.)

"Karşılaştırdığında diğer Avrupa şehirleriyle Krakov iyi bir şehir, burdan daha iyi Almanya'nın birkaç şehri olabilir, Amsterdam olabilir. Daha kuzey Avrupa ki oralar daha zor artık, İsveç, Norveç vs. Onun dışında sanmıyorum burdan kolay kolay ayrılacağımı, 3-5 sene daha buralardayız herhalde." (Katılımcı A.Y.)

Yanıtların bazılarında görüldüğü gibi evlilik nedeniyle kalanların dışında, iş ve genel olarak hayatından memnun olan kişilerin geri dönüş planları en azından önümüzdeki bir 5 yıl içinde görülmemektedir. İyi bir fırsatın çıkması dâhilinde ilgi göre Batı Avrupa ülkelerine göç düşüncesinin varlığı ve Polonya'nın bir başlangıç niteliği taşıdığı da alınan cevaplar içerisinde.

4.10. Göçmenlerin Türkiye ile Bağları: Kısa Ziyaretler ve Kesin Dönüş

Göçmenlerin Türkiye ile olan bağları ile alakalı sorulardan ilki kısa süreli de olsa Türkiye'ye gidip gidilmediği üzerinedir. *"Geldiğinizden bu yana kısa süreli de olsa Türkiye'ye döndünüz mü?"* sorusuna oluşturulan seçenekler şu şekildedir: *"Hiç dönmedim."*, *"tatil/aile ziyareti amaçlı birkaç kere gittim."*, *"Her yıl en az bir kez gidiyorum."*, *"Bir kez tatile gittim."* Alınan yanıtlara göre Türk göçmenlerin % 58,8'i Krakov'a geldiğinden bu yana *"Tatil veya aile ziyareti amaçlı birkaç kere gidip geldiğini"* belirtmiştir. % 29,4'ü özellikle yaz ayları boyunca *"her yıl en az bir kez gittiğini"*, %2'si geldiğinden bu yana sadece *"bir kez gittiğini"*, % 9,8'i ise geldiğinden bu yana *"hiç dönmediğini"* belirtmiştir. Göçmenlerin çoğunun Türkiye'yi aile ve ya tatil amacıyla ziyaretlerinin toplamda % 88,2'lik bir orana sahip olması, Türkiye ile olan ilişkilerin koparılmadığının da bir göstergesidir. Bu konuda mülakatlarda da alınan cevaplar, aile/arkadaş ziyareti amacıyla senede en az 1 defa Türkiye'ye gidildiğinin, bu dönemin özellikle Polonya'daki resmi tatil ve yaz mevsiminde olduğunu belirtilmiştir. Öğrenciler ise eğer yarı-zamanlı işleri yoksa senede 2 defa ve 15 gün ve üzeri ailelerinin yanına gittiklerini belirtmişlerdir.

Kısa süreli ziyaretin akabinde katılımcılara Türkiye'ye kesin dönüş hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. *"Türkiye'ye kesin dönüş yapmayı düşünüyor musunuz?"* sorusuna alınan yanıtların % 49'u *"Hayır"*, % 13,7'si *"Evet"*, % 37,3'ü *"Kararsız"* olduğunu söylemiştir. Bu soruyla alakalı mülakatlardan alınan cevaplar ise şöyledir:

"Hiç düşünmüyoruz. Hatta kendi adıma söyleyeyim düşünmüyorum. Tabi ki gidiyoruz sonuçta ailemiz herkes orda. Tabi ki de ailem biraz zorlandı çok da beni teşvik etmediler açıkçası. Ama benim hep istediğimi bildikleri için, en azından annem o yüzden çok da şaşırmadı. Kabullendi ama tabi ki de hala o döneceğimi"

düşünüyor, sanki sen orda mı kalacaksın diyor mesela. Ama dönmeyi düşünmüyorum. Daha yeni iş değiştirdim ama en az iki yıl daha burda kalmayı, sonra şirket içerisinde başka bir ülkeye gitmek, o gerçekleşmezse harıl harıl Türkiye’de olduğu gibi iş aramam başka ülkelerde. Türkiye’den gelirken artık ne olursa olsun diyordum. Hani buradan başka bir ülkeye geçme gibi bir düşüncem yok, hani iyi bir fırsat gelirse değerlendiririm ama tekrardan her şeye sıfırdan başlamam. Zaten onu yaparak geldim buraya şu anda bu şekilde devam ederim.” (Katılımcı S.)

“Türkiye’ye en azından bir 10 yıl falan düşünmüyorum. Belki yaşlandığımızda, güzel bir birikimle gidip, Bodrum’da yerleşmeyi, herkesin hayali var ya, öyle bir şey yaparsak ama çok uzun yıllar sonra.” (Katılımcı T.)

“İllaki aile ziyareti, hiç olmadı tatil için giderim Türkiye’ye ama bu saatten sonra Türkiye’de yaşamam. Ha olur da sistemi değiştirir, özgür ve eşit bir ülke olursa belki ama şimdilik düşünmüyorum.” (Katılımcı D.)

“Türkiye gibi var mı? Yani havası suyu, doğal güzellikleri, mis gibi denizimiz var, burda deniz diye girdikleri yere deniz demez insan. O açıdan değerlendirince insan özlüyor ülkesini, bazen canıma tak ediyor dönsem mi diyorum ama sonra bir Facebook paylaşımı bir gazete haberi beni kararımdan caydırıyor.” Şartlar olur da belki ama bilmiyorum açıkçası.” (Katılımcı İ.)

“35 yıldır burdayım, yazdan yaza bazen 2 yılda 1 Türkiye’ye gidebildim. En son gittiğimde insanlar öyle bir bakıyordu ki yani sanırsın çıplak yürüyorum. Sahil şehirleri bir yerde rahat ama emekliliğim geliyor 2 yıla belki dönerim. İnsan yemekleri özlüyor, muhabbetleri özlüyor belki Ayvalık’ta bir ev alıp dönersem dönerim. İki yıla kim öle kim kala.” (Katılımcı N.)

“Türkiye’yi tamamen sildim. İşte bir 5 yıl daha işleri rayına oturtup, yükselip sonra belki Almanya, İspanya. Belli değil ama bir 5 yıl burdayım.” (Katılımcı Ş.)

Mülakatlarda kesin dönüş yapmayı net olarak düşünmeyenlerle birlikte kararsız olanlar ile dönmeyi düşünenlerin Türkiye’deki sosyal ve siyasi yapıdan dolayı çekinceleri olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’ye dönmek isteyenler ise, dönüşünü emeklilik sonrası olarak planladığını belirtmiştir.

4.10.1. Göçmenlerin Hemşerilik İlişkileri

Göçmenlerin Türkiye ile olan bağları ile alakalı sorulardan ikincisi ise Polonya’da olan Türk grupları ile iletişim halinde olup olunmadığı üzerinedir. “*Polonya’da yaşayan sizin gibi diğer Türk vatandaşları ile iletişim halinde misiniz?*” sorusuna alınan yanıtların % 84,3’ü “Evet”, % 15,7’si “Hayır” şeklinde olmuştur. Mülakatlarda da bu oran ile orantılı yanıtlar benzer şekildedir;

“Polonya’daki Türkler grubu var mesela, orada insanlar özellikle oturum ve çalışma izni konusunda fikir alış-verişi yapıyor. En son seçimler hakkında çok konuşulmuştu.” (Katılımcı T.)

“İşte bir bayram kutlamamızda biz burda toplanıyoruz. Geçen sene bayram pikniği yaptık burda olanlarla. Tabi biz birbirimizi Varşova’dan tanıyoruz. Ama genelde Türkler gelmiyor hani bedava bir şey varsa geliyorlar, diğerleri uzun yıllar tanıyorsan geliyorlar.” (Katılımcı Ş.)

“İş aramada da Türkler tanıdıklarını referans gösteriyor, mesela buradaki çoğu şirkette referans sistemi var. Hayrına değil, eğer işe alınırsan o adam da Shell’de bir maaş kadar para alıyor mesela. Diğerlerinde de 2000 zloty civarı diye duydum.” (Katılımcı S.)

“Tabi son yıllarda arttı Türk nüfusu, Ben ilk geldiğimde Polonya’daki Türkler bir elin parmakları kadar anca varlardı yanlış hatırlamıyorsam. Özellikle 2010 sonrası ilk öğrenciler geldi, Varşova’da çalışanlar da vardı sanırım. Neden arttı? Öğrenciler Polonya ucuz diye geldiler, sonuçta okul paraları burada cazip geliyor bazı Türk kesim için.” (Katılımcı N.)

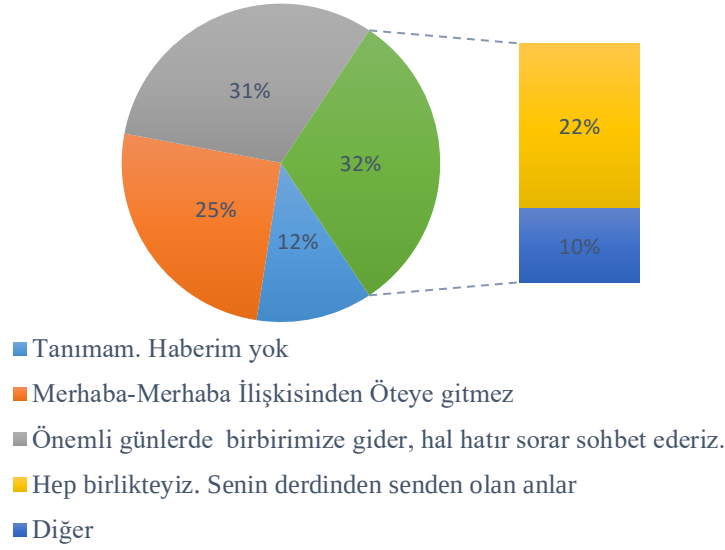
“Burada bizim gibi çalışan başka bir Türk çift var. Onlarla yakın, ama genelde benim çalıştığım şirkette çok fazla Türk yok zaten. Evden işe işten eve, tatillerde de geziyoruz. Yani çok vakit olmadı diğer Türklerle tanışacak.” (Katılımcı A.Y.)

“Ben Türk takımında çalışıyorum. Bizim ekipte ben dahil 9 kişiyiz. Dijital pazarlama üzerine çalışıyoruz. Yani işimiz gereği Türk müşterilerle çalışıyoruz ama çalışma ortamımız uluslararası her ülkeden insan var nerdeyse. Türklerle iş ilişkisi dışında çok samimi bir ilişkimiz yok. Hani bürokratik işlerde birbirimize danışıyoruz o kadar.” (Katılımcı S.S.)

Sosyal Ağlar teorisine göre, göçmenin göç edeceği yer ile olan hemşerilik, aile ve arkadaş bağları, göçün maliyetini düşüren bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca göçmenin yalnızlık hissedip, uyum problemi yaşamasındansa gelinen yerdeki ilk ilişkiler, şehri ve ülkeyi tanıma açısından da önceden ya da göç sürecinde kurulan kişisel ağların önemi büyüktür. Alınan yanıtlara göre iş ve ev/oda aramada tanıdıklardan, şehre önceden yerleşmiş kişilerden bilgi alışverişinin yapılması, sosyal medya üzerinden karşılaşılan sorunların çözümünün aranması da bunun birer örneği şeklindedir. Almanya’da benzerlerini gördüğümüz hemşerilik ilişkisinden ötede aynı ülkeden gelmenin ve aynı dili konuşmanın verdiği ortak arkadaş ortamlarının varlığı Krakov şehrindeki Türk vatandaşlarının sosyal yardımlaşma ve dayanışma yapısını göstermektedir. Yerleşik göçmenlerin sadece Krakov içinde değil, Polonya’nın diğer şehirlerindeki Türk vatandaşları ile olan iletişimi de bu sosyal ağların sadece tek bir şehir bazında kalmadığını göstermektedir.

Türk grupların varlığı akabinde bu gruplardan haberdar olan Türk göçmenlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin nasıl olduğu sorusu sorulmuştur. Buna göre Krakov yaşayan Türklerin aynı şehirde yaşayan diğer Türkler ile ilişkilerine göre oluşturulan seçenekler şunlardır: *“Tanımam, haberim yok”, “Merhaba-merhaba ilişkisinden öteye gitmez.”, “Önemli günlerde birbirimize gider, hal hatır sorar sohbet ederiz.”, “Hep birlikteyiz, Senin derdini senden olan anlar.”, “Diğer”*. Verilen seçeneklerin katılımcının görüşüne uygun olup olmaması riskine karşı diğer sorularda da olduğu gibi “diğer” seçeneği eklenmiştir. Alınan yanıtlara göre; katılımcıların % 31,4’lük kesimi *“Önemli günlerde birbirimize gider, hal hatır sorar, sohbet ederiz.”* Seçeneği ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Buna yakın bir diğer iki oran ise; % 25,5 ile *“Merhaba-Merhaba ilişkisinden öteye gitmez.”* seçeneği ile yüzeysel ilişkilerini , % 21,6’lık kesim ise *“Hep birlikteyiz, Senin derdinden senden olan anlar.”* seçeneği ile samimi ve yüzeysel olmayan ilişkilerini belirtmiştir. Buna karşın % 11,8 oranında Krakov’da yaşayan diğer Türkleri tanımayan kesim ile % 9,7 oranında *“Diğer”* seçeneği seçilmiştir. Bu durumun grafiksel dağılımı Şekil: 10’da gösterilmiştir.

Krakov Şehrindeki Hemşerilik İlişkileri

Şekil:10. Krakov Şehrindeki Hemşerilik İlişkileri dağılımı(%)

Diğer seçeneği için verilen yanıtlar şu şekildedir:

“Her Türkle olmasa da kültürel anlamda anlaşabildiğimiz Türklerle iletişim içerisindeyim.”

“Hepsiyle değil ama çoğunlukla aram iyidir.”

“Çalıştığımız yerdeki Türkler ve onların tanıdıklarıyla hatırı sayılır bir çevre oluşuyor. Bazen etkinliklerde bir araya geliyoruz.”

“İş arkadaşlarım ve bazılarıyla yakın arkadaşım.”

“İş yerindeki Türk ve Azerilerle takılıyorum genelde.”

Bayram kutlaması gibi önemli günlerde birbirine giden bir grup Türk göçmenin dışında, yakın arkadaş ortamının çoğunluğu Türklerden oluşan kesim de bulunmaktadır. % 21,6’lık yanıt verenlerin, gerek çalışma ortamı gerekse iş dışı sosyal aktivitelerde yakın ilişkilerinin bulunduğu en az 1 Türk göçmenden söz etmek mümkündür. Böyle bir oranın, aynı dili konuşan birinin varlığı ile güven hissi, gurbetçilikten doğan ortak sorunlar ve çözümler, hemşerilikten öte Türklerle olan sosyal ortamın farklılığı gibi çeşitli nedenlere bağlanmıştır. Mülakatlardan da bu konuda alınan yanıtlar şöyledir:

“Yani aynı dili konuşacak, bir derdinde, sıkıntıda anlatacak insan önemli.”
(Katılımcı S.S.)

“Yakın arkadaşlarım Türk, hepimizin Polonyalı kız arkadaşlarımız var. Sosyal ortamımız birlikte.” (Katılımcı Ş.)

Yaşanılan problemlerde kimden destek alındığına ilişkin olarak sorulan soruda hemşerilik ilişkileri ile göçmenlik ilişkilerinin bir karşılaştırılması yapılmak istenmiştir. Buna göre *“Yaşadığınız herhangi bir problemde kimden destek alırsınız?”* sorusuna verilen yanıtlarda birbirine yakın sonuçlar elde edilmiştir. Oluşturulan seçenekler ve yüzdelik dağılım sonuçları şu şekildedir: % 25,5 *“Türklerle danışırım. Benden önce gelenlerin vardır bir bildikleri.”*, % 13,7 *“Lehlere danışırım.”*, % 27,5 *“Benim gibi diğer yabancılara danışırım.”*, % 27,5 *“Danışmam kendim halletmeye çalışırım.”*, % 5,8 *“Diğer”*. Kendileri gibi diğer yabancı göçmenlere danıştıklarını belirten katılımcılar ile kimseye danışmayıp kendi halletmeye çalışan katılımcıların oranları eşit çıkmıştır. Sosyal Ağların sadece aynı kültürden ya da ülkeden gelenlerle kurulmadığı, yabancı dile hakim profesyonellerin kendileri gibi yabancı ve muhtemelen arkadaş çevresinden olan kişileri de kapsamaktadır. Sosyal çevresinin pek çok farklı ülkeden gelen göçmenlerden oluştuğunu söyleyen % 35,3'lük kesimin yaklaşık % 85'i bu yanıtı vermiştir. Aynı orana sahip bireysel olarak sorunlara çözüm bulma ise göçmen grupların yakın ilişkilere önem vermesi, geçmişte danışmanlık firmalarıyla ödenen paralardan dolayı, Türklerden yardım alma yerine kendi halletmeyi düşünen kesimin oranı Türklerle danışanların oranından fazla olması ilginçtir. Bu Almanya'daki yerleşik ve toplu göçmen grupları ve derneklerinden farklı olarak Polonya'da küçük gruplaşmaların veya Türk gruplara dahil olmamanın verdiği bir yapı olduğunu göstermektedir. Bunu takip eden diğer yakın oran ise Türk çevrelerden destek alan kesimdir. Buna bir kontrast olarak yaşadığı sorunlarda lehlere danışan yaklaşık % 14'lük bir kesim de bulunmaktadır. Diğer seçeneğine verilen yanıtlar şu şekildedir:

“Yakın çevremdeki herkesten yardım ve destek alırım.”

“Şıkların tamamı diyebilirim, sorunun türüne ve duruma göre değişir.”

“İş arkadaşları ve süpervizör 'den destek aldığım çok olmuştur.”

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ile Krakov özelinde Polonya'daki okuyan ve çalışan Türk göçmenlerin profili, Polonya'ya gelişleri, nedenleri, sorunları ve çözüm anlayışlarıyla uyum stratejilerini betimlenmeye çalışılmıştır. Gözlemlenen Türk dış göçünün 2000'li yıllarda artan oranı, özellikle gençlerin yurtdışında okuma, yaşama isteği ile çeşitli nedenlerle göç eden pek çok profesyonel bulunmaktadır. Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal, bir o kadar da ekonomik kutuplaşma atmosferi ve kamusal alandan giderek artan otoriter düzenlemelerden ötürü Türk dış göçünün karakteristiğinin değiştiği sonucu şaşırtıcı değildir. Küreselleşen, internet ve teknoloji ile kültürlerin ve ülkelerin kısaca dünyanın tanındığı 21.yüzyılda sınırları aşan genç ve eğitilmiş nüfusa Türk gençlerinin katıldığı; yurtdışına gitme, gezme ya da okuma veya çalışma amacı taşıyan yeni göçmen furiasının giderek popülerleştiği bir gerçektir.

ABD merakının, Kanada ve Almanya'ya artan ilginin dışında herhangi bir Avrupa birliği ülkesi zihniyetiyle yola koyulan, üniversite harcı ve dil yeteneği gibi avantaj ve dezavantajları tartan, Türkiye'de kalma umudunu yitiren ya da yönünü başka ülkelere çeviren genç nüfusun Polonya macerası, Krakov bazında çoğunluğun yükseköğrenim için gelmeleriyle başlamıştır. 2010-2018 yılları arasında en az 3 yıldır burada yaşayan Türk göçmenlerin Krakov'u seçmelerinde yükseköğrenimin hem kaliteli hem de ekonomik bulunması, iki ülke arasındaki tarihi-politik dostluk ve algının olmasıyla değerlendirilmiştir. Ayrıca 2010-2014 yılları arasında gelenlerin ekonomik olarak Türkiye'deki masrafların yaklaşık yarısına denk gelen harcamaları ile Polonya, diğer talep gören ülkelere nazaran kabul edilme olasılığının yüksekliği ile aradan sıyrılmıştır. İlk gelenlerin ülkelerindeki kişisel ağıları, yurtdışı eğitim danışmanlık işine atılmaları, hatta bu işten legal/illegal fayda sağlamalarıyla gelecek dönem göçmenlere de bir göç yolu açmıştır. Bu her ne kadar ilk gelen göçmenlerin, özellikle ilk yurtdışı deneyimi olanların uyum sorunu sorusunu akla getirmiştir. Genel olarak ulaşılan sonuç, yurtdışı deneyimi olanların şiddetli bir şok ya da uyum sorunu yaşamadıkları, ilk yurtdışı deneyimi olanların ise 21. yüzyıl ortak becerilerine sahip orta sınıf kesimden geldikleri, aşırı bir kültür şoku yaşamadıkları, dilden kaynaklı iletişim sıkıntıları yaşadıklarıdır. Göçmenlerin 1960'lı yılların göçmenlerine oranla başka kültürlerden haberdar olmaları, 2000'li yılların internet ve teknoloji dünyasını deneyimlemeleri uyum-entegrasyon ve asimilasyon çerçevesinde ele

alınan Türk göçmen profilinden farklıdır. Göçmenlerin ağırlıklı olarak 20-32 yaş aralığında, küresel popüler kültürün içinden gelen, eğitilmiş ve sosyal becerilere sahip olmaları, sadece ucuz iş gücü profili çizen Türk göçmen profilinden, dil bilen, sosyal ve eğitilmiş göçmen profiline evrilmiştir.

Araştırmanın alt sorunsalı ve Avrupa'nın gündeminde sık sık geçen müslüman mülteci/göçmenlerin Polonya'daki Türk göçmenleri etkileyip etkilemediğidir. Sosyal yapı açısından Polonya'ya gelen ilk göçmenlerin dini-kültürel bir problem yaşamadığı, lakin 2015 sonrası kimilerince "Mülteci krizi", kimilerince "Mülteci sorunu" Müslümanlara olan algıyı değiştirmiştir. Açıkçası AB üyeliğinde Türkiye'nin tarafını tutan Polonya halkı için Türk göçmenler, Pakistan, Afganistan, Irak, Suriye gibi karışıklık ve görece fakir müslüman ülkelerden gelenlere oranla bir sorun olarak algılanmamıştır(Ayhan vd.,2014: 13). Bu algı günümüzde hala yerini korurken, bazı göçmenlerin belirttiği üzere artan İslam-müslüman karşıtlığını toplumca değil bireysel düzeyde kaldığı yönündedir. Dünya konjonktüründe her ne kadar 11 Eylül sonrası artan güvenlik anlayışı ve göçmen karşıtı söylemlere rağmen, Polonya ekonomisinin ihtiyaç duyduğu iş gücünü karşılayamaması ve artan iş gücü ihtiyacı(Reuters, 2018), yatırımcıların hükümetin göçmen politikalarının değiştirilmesi üzerine yaptığı baskı ile Polonya'nın giderek işgücü göçü anlamında taleplerini arttıracakları düşünülmektedir. Dini otoriter toplum yapısı ve muhafazakarlığın politik yükselişi, her ne kadar müslüman göçmenlere olan karşıt görüşleri ateşlese de büyüyen Polonya ekonomisinin ve AB yasal düzenlemelerini zorunluluğu Polonya'nın işgücü ihtiyacını artıracaktır. Her ne kadar medya ve AB üyesi ülkelerde Polonya'nın artan muhafazakarlığı Krakov bazında bir engel teşkil etmese de, bireysel sorunlara neden olmakta, siyasal yükselişin artması ve olası AB üyeliğinde çıkma olmadığı sürece bu muhafazakarlığın engel teşkil etmediği anlaşılmıştır. Bu açıdan Türk ve Ukraynalı göçmenlerin sosyal-dini açıdan tehdit olarak algılanmaması pozitif bir değer olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Polonya ve Türkiye arasında Ekim 2017'de imzalanan (Milliyet, 17 Ekim 2017) ve nihai olarak Ağustos,2018'de yürürlüğe giden sosyal güvenlik anlaşmasının kabulü ile Polonya'da çalışan Türk vatandaşlarının emeklilik haklarının sağlanacağı kararının Türkiye'ye dönüşlerde ve aynı zamanda Polonya'ya olacak yeni emek göçü ile Polonya'nın Türklerin gözünde yeni Almanya olacağı düşünülmektedir.

Tarihsel olarak iki ülke arasındaki bağların zaman zaman negatifleşmesine rağmen çoğunlukla pozitif olması da Türk göçmenlerin ülkedeki sosyo-ekonomik ve bir o kadar da psikolojik özgürlüklerinde etkili olduğu, Türkiye'nin leh toplumu tarafından egzotik bir o kadar da dost olarak görülmesinin göçmenlere faydası olduğu da anlaşılmıştır. Türk göçmenlerin ülkelerinde bulamadıkları sosyo-ekonomik, politik ve psikolojik “özgürlüğü” Polonya'daki rahat ve Türkiye'ye oranla daha az stresli yaşam kalitelerinden buldukları, sosyalleşme ve yalnızlık hissiyatının bazı göçmenlerde ağır bastığı da bir diğer değerlendirmedir.

Çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak Krakov şehrine okuma ya da çalışma amacıyla gelenlerin temel göç nedeni kaliteli, stressiz ve özgür bir yaşam üçlemesiyle sunulabilir. Yani salt ekonomik neden yerine, daha iyi bir eğitim, daha iyi bir iş, daha iyi bir yaşam kalitesi arayışı ile birlikte Türkiye'nin hiç de yabancı olmadığı yurtdışına gitme hayali gençlerin temel göç nedenleri olarak özetlenebilir. Türkiye'de yükselişte olan muhafazakâr yapının, mahalle baskısı ve birbirine karışmanın, politik ve siyasal kutuplaşmanın artması ise göçmenlerin Türkiye'yi nasıl değerlendirdikleri ve göç kararı almalarını etkilediği ulaşılan bir diğer önemli sonuçtur. Bu nedenlerle Polonya'nın yükselen potansiyeli; hiç yurtdışına çıkmayanlar için “tanıdık” sosyal yapısı, ilk göç masraflarını zorlamayan ekonomisi ve en başta AB üyesi olması üçlemesiyle açıklanabilir. Zira ilk gelindiğinde ekonomik problemlerle karşılaşanların sayısı oldukça azdır. Temel problem dil ve dolayısıyla bürokratik işlemler alanında toplanırken, ilk eğitim amacıyla gelen öğrencilerin dil yeterliliğinin kalifiye çalışanlara oranla düşük oluşu da karşılaşılan bir diğer olgudur. Leh dili üzerine odaklanmayan göçmenler arasında lehçe bilen kişilerin ise sınırlı olması, Türk dış göç tarihinde dilsel problemler artık dünya çapında İngilizcenin yaygın kullanımı ile temel bir sorun teşkil etmemektedir. Eğitim, çalışma ortamı ile sosyal hayat ve ilişkilerde hakim olan İngilizce dilinin önemi göç edilen ülkenin dilinin Lehçe olmasına rağmen önemi büyüktür. Hiçbir yabancı dil becerisine sahip olmayan mavi yaka işçiden ziyade, Orta seviye İngilizce ve Türkçe dilinin şirketlerde aranan özellikler oluşu 1960-80 yıllarındaki göçmen profilini de değiştirmiştir. Tezin problemleri arasında olan “İngilizcenin yanı sıra lehçe bilmenin göç öncesinde ve süresince önemi” nin alınan yanıtlara göre ilk gelişte önemli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 2018 yılı göçmenlerin kalıcı oturumlarında lehçe kriterinin olmadığı lakin değişen yeni yasa ile birlikte kalıcı oturum almayı planlayanların lehçe öğrenme hedefleri bulunmaktadır. Bu açıdan göçün kalıcı olması amacıyla göçmenlerin

Türkiye'ye geri dönüş olasılıkları arasında bir ilişki kurulmuş, katılımcıların kesin dönüş kararlarının kalma ya da ülke değiştirme kararlarına göre az olduğu görülmüştür. Kalıcı oturma ve vatandaşlık başvurularının diğer Avrupa Birliği ülkelerindeki yoğunluk ve yasal süreçlerin zorlaşmasından dolayı, göçmenlerin Polonya'da kalıcı olacakları tahmin edilmektedir. Araştırmanın varsayımlarından yola çıkarak iş-çalışma alanında genel bir değerlendirme yapılırsa; Türk göçmenler Türkiye'deki çalışma koşullarına göre Krakov'daki iş imkânlarının görece daha iyi oluşunu belirtmiş buna örnek olarak aynı şirkette en az 2 yıl ve üzeri çalışma ya da iş değiştirme sıklıklarının az oluşunu göstermişlerdir. Bu durum yasal zorunluluktan dolayı değildir, zira iş değiştirme ve iş bulmanın eğitimli profesyoneller açısından problem olmadığı alınan bir diğer ortak görüştür.

Görüşülen ve anket uygulanan kişilerin büyük çoğunluğunun lisans mezunu olması, aralarında yüksek lisans mezunlarının da olması kalifiye göçmen profilini kanıtlar niteliktedir. Her ne kadar fen bilimleri alanında bilim insanlarına rastlanılmasa da mühendislik eğitimi almış ve çalışan kişilerle birlikte finans, dijital pazarlama ve ekonomi gibi alanlarda çalışan ya da eğitimini devam ettiren profesyonellerin varlığı eğitimli göçü olarak beyin göçünün Polonya'ya olan rotasını çizmektedir. Zira Krakov Nükleer Fizik Enstitüsü ve diğer teknik üniversitelerdeki yabancı akademisyenlerinin, biyokimya ve enerji kuruluşlardaki yabancı bilim insanlarının varlığı da Krakov'a olan kalifiye göçleri örnekler niteliktedir. Bürokratik olarak bilim insanlarının göçüne tanınan ayrıcalıklar ile beyin göçü kapsamında olacak göçlerin ilerleyen yıllarda zamanla artacağı düşünülmektedir.

Göçmenlerin sosyal çevre ile ilişkileri ise uluslararası çalışma ve eğitim ortamı ile gerçekleşmektedir. Krakov'da yaşayan Türkler arasında sosyal çevre açısından iki ayrı grup dinamiği gözlenmiştir. Birincisi en az 3-4 yıldır aynı göç pratiğine sahip kendi gibi diğer Türklerle takılan Türk göçmen grubudur. Bu grup haftada en az 2-3 defa görüşen, birlikte sosyalleşen çalışan veya öğrencilerden oluşmaktadır. Aynı şekilde bürokratik işlemler, iş ve ev bulma konusunda da dayanışma ağı kuran bu grubun ilişkileri Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerindeki hemşerilik ilişkilerinden farklı olarak ortak yaşamışlık ve aynı dili konuşma üzerinedir. Zira belli şehirlerden gelen kişilerin oluşturduğu bir grup olgusu ile karşılaşılmamıştır. Diğer sosyal grup ise uluslararası çalışma ortamında çalışan veya okuyan Türk göçmenlerin içinde bulundukları çok uluslu

gruplardır. Göçmenlik ve Leh olmama ortak noktasında buluşan bu kişiler, iş arayışında referans gösterme, birlikte vakit geçirme, bürokratik işlemlerde fikir alışverişi gibi konularda birbirine danışırken, birlikte sosyalleştikleri şirket ve ya okul aktivitelerinin yanında dil değişim gruplarının da parçasıdırlar. Böyle bir sosyal grubun parçası olan Türk göçmenlerin ortak yanı daha önce farklı ülke ve kültürleri tanımış ve deneyimlemiş olmalarıdır. Entegrasyon açısından bu durum farklı kültürleri deneyimlemiş Türk göçmenler için artı bir özellik gösterirken, Türklerle daha samimi olan diğer grubun davranışı ise başka bir ülkede beraber ayakta kalma stratejisi olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma ile literatürde karşılaşılmayan Polonya'daki Türk göçmen yapısı Krakov özelinde betimlenmeye çalışılmıştır. Göçün, ulaşılan nedenlerin varlığı devam ettiği sürece artacağı, eski göçmenlerin ülke koşulları hakkında bilgi ve danışmanlık vermesi ile ilerleyen yıllarda Türk göçmen sayısının artacağı öngörüsünde bulunulabilir. Üniversite eğitimi genel olarak ilk giriş yolu olarak görülse de eğitilmiş ve deneyimli/deneyimsiz kişilerin çalışma amacıyla Krakov'a gelişinin Polonya'daki uluslararası firmaların varlığı ile doğru orantılı olarak artacağı düşünülmektedir. 2010-2018 yılları arasında gelmiş kişilerden kalıcı oturma alan, evlenen, evlilik yoluyla kalıcı oturma alanların sayısı geçici oturma alanlara göre az olmakla beraber, bu ilk yolunda kalıcılık üzerinde devam edeceği ulaşılan bir diğer çıkarımdır. Gelişmiş Batı ülkelerinin göçmen politikalarını zorlaştırması ile alternatif ülkelerin artışı, standardın üzerinde yaşam kalitesi arayışının devam edeceği öngörüsü ile Polonya'nın AB ülkesi olmasından kaynaklı avantajları Türk vatandaşlarını cezbedeceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın Krakov şehri ile sınırlı kalması, alınan yanıtların Krakov bazında genellemesi yapılmış, gelecek çalışmalar için bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Krakov dışında Varşova'da yaşayan göçmenlerden de alınan bilgiler, Varşova'nın şehir yapısı itibarıyla daha karmaşık olan sosyal yapısından kaynaklı olarak dâhil edilmemiştir. Başkent olmasından kaynaklı farklı grup dinamikleri görülmüş olmasına rağmen Krakov'daki entelektüel yapıdan ziyade Varşova'daki Türk göçmen profilinde dinsel gruplaşmanın belirgin bir önemi olduğu anlaşılmıştır. Bu konu Krakov'da sık karşılaşılan bir olgu olmaması itibarıyla ele alınmamıştır. İlerleyen çalışmaların Türk göçmen profilinin analizi üzerine yapılması bir öneri niteliğindedir. Bu açıdan Polonya'nın başta başkent Varşova ve diğer şehirlerinde yaşayan Türk göçmenlerin sosyal yapısı, göç pratikleri, grup dinamikleri üzerine daha detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

6. KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N.(1972). Yurtdışına Göçen Türk İş Gücü ve Dönüş Eğilimleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt:27(2), ss: 183-206.

Abadan-Unat, N.(1974). Turkish External Migration and Social Mobility, *Turkey, Geographic and Social Perspectives*.Leiden: E.J. Brill, ss:362-402.

Abadan-Unat, N.(1976).(ed.) Turkish Workers in Europe 1960-1975 A Socio-Economic Reappraisal, Leiden: E.J.Brill.

Abadan Unat, N.(2006). Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi yayınları.

Ağır, B.S.(2014). Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(3), ss:455-479.

Akçapar, Ş. K.(2012). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*(Der: S.G. Ihlamur-Öner,N.A.Ş. Öner).İstanbul: İletişim, ss: 563-575.

Akgündüz, A.(1993). Labour Migration from Turkey to Western Europe(1960-1974) An Analytical Review. *Capital & Class*, 17(3), ss: 153-194)

Akyol, G.(2010). Polonya’da Yeni Türk Edebiyatı Çalışmaları. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, (3) ss: 203-216. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/327821> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Ayhan, V., Ataman, M., Dalar, M.(2014). Eastern European Countries’ Perception of Turkey: Poland and Czech Republic, *Turkey-Poland, 600 Years of Friendship*. IMPR International Middle East Peace Research Center, Ankara: Embassy of the Republic of Poland

Bakırtaş, T., Kandemir, O.(2010). Gelişmekte olan ülkeler ve beyin göçü: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Eylül 2010,18(3), ss: 961-974.

Barrow.(2004). Poland 1980: Lessons still valid for the struggles of the world proletariat, *International Communist Current*. http://en.internationalism.org/ir/103_poland80.htm (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2018)

Başaran,F.(1972). Türkiye’de beyin göçü sorunu. *Araştırma*,Ekim, ss: 132-153.

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34. <https://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf> (Erişim Tarihi:4 Eylöl 2018)

Boccatto, A.(2016). Brexit-Where Refugee Crisis Meets Identity Crisis, *Equal Times*.<https://www.equaltimes.org/brexit-where-refugee-crisismeets?lang=en#.W5F7UvZuKP8> (Erişim Tarihi: 6 Eylöl 2018)

Brettell, C.B. ve Hollifield, J.F.(Ed.)(2008). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 2nd edition, New York and London:Routledge.

Brock, G ve Blake, M.(2015). *Debating the Brain Drain: May Governments Restrict Emigration?* New York: Oxford University Press.

Brown, D., Deardorff, A., Djankov, S. (1995). An Economic Assessment of the Integration of Czechoslovakia, Hungary, and Poland into the European Union. *SSRN Electronic Journal*. <https://www.researchgate.net/publication/5058468> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Canatan, K.(1990). Göçmenlerin Kimlik Anlayışı. İstanbul: Endölüs Yayınları

Castles, S., De Haas, H., & Miller, M. J. (2013). *The age of migration: International Population Movements in the Modern World*. Palgrave Macmillan.

Chiswick, B.R.(1999). Are Immigrants Favorably Self-Selected?, *The American Economic Review*. Vol. 89(2), American Economic Association(May,1999), ss: 181-185. <http://www.jstor.org/stable/117103> (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2018)

Coughlan, S. (2014). UK ‘Second Best Education in Europe’. *BBC News*, 8 Mayıs 2014, <http://www.bbc.com/news/business-27314075> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018)

Çağlayan, S.(2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE)*, Güz, 17, ss:67-91.

Çatalbaş, N., Yıldırım, Z.(2008). Geçiş Ekonomilerinde Bütçe Açıklarının Nedenleri: Polonya ve Kırgızistan Örneği. *Sosyoekonomi*, 7 ss: 133-156. http://dergi.park.gov.tr/sosyo_ekonomi/issue/21067/226830 (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Chimielowska, D.(2002). Birinci Dünya Savaşı'nın Polonya-Türkiye İlişkilerindeki Etkileri ve Politik Neticeleri, *XIV. Türk Tarih Kongresi*, <https://drive.google.com/file/d/0B7liBn5XLsAfTEVwWGVuSlp4ZU0/view> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Chimielowska, D.(2006). Polonya Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Başlaması(1924-27), *XV. Türk Tarih Kongresi*, <https://drive.google.com/file/d/0B7liBn5XLsAfUEJhaUlyX2xhQVU/view> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Chmielewska, I. Dobroczeck, G., Puzyrkiewicz, J.(2017). A New Wave of Ukrainian Migration to Poland, *Central European Financial Observer*, <https://financialobserver.eu/poland/a-new-wave-of-ukrainian-migration-to-poland/> (Erişim Tarihi: Ağustos 2018)

Danecki,J.(2011). Literature of the Polish Tatars, Muslim in Poland and Eastern Europe”, *Widening the European Discourse on Islam* içinde, Warsaw: University of Warsaw, Faculty of Orient Studies, ss:40-52

Duman, S.(2014). Atatürk Dönemi Türkiye-Polonya İlişkileri. *Karadeniz Araştırmaları*, 38(38), ss:89-109. DOI: 10.12787/KARAM681 (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Dziekan, M.M.(2011). History and Culture of Polish Tatars, Muslim in Poland and Eastern Europe. *Widening the European Discourse on Islam* içinde, Warsaw: University of Warsaw, Faculty of Orient Studies, ss:27-39.

Eren, M.(1965). Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde Bulunan Türkiye-Polonya Münasebetlerine Dair Bazı Eserler, XXIX(114),ss:363-367. www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belleten-cilt-xxix-sayi-114-yil-1965-nisan/(Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2018)

Escobar, A, Hailbronner, K., Martin, P., Meza, L.(2006). Migration and Development: Mexico and Turkey. *International Migration Review*, 40(3), ss: 707-718. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2006.00038.x (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2018)

Euronews.(2016). Anti-migrant Protesters Rally in Poland. *Euronews*, 24.01.2016 <http://www.euronews.com/2016/01/24/anti-migrant-protesters-rally-in-poland> (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2018)

Eurostat.(2016).<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00115&language=en> (Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2018)

Faas, D.(2007). Turkish Youth in the European Knowledge Economy. *European Societies*, 9(4), ss:573-599, DOI: 10.1080/14616690701318805 <https://doi.org/10.1080/14616690701318805> (Erişim Tarihi: 2 şubat 2018)

Gitmez, A.S.(1979). Dışgöç Öyküsü. Ankara: Maya Matbaacılık, içinde Kütük, ř.B.(2015). Türkiye’den Batı Avrupa’ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları. *Sosyoloji Konferansları*, No:52(2), ss:609-654. DCI: 10.18368/IU/sk.19012 (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2018)

Góralczyk, B.(2014). Polonya ve Türkiye: Uluslararası Sistemde Yükselen İki Güç, 600. *Yılında Türkiye-Polonya İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*, ss:90-100 [www.byegm.gov.tr /uploads /docs/polonya-teblig-lr.pdf](http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/polonya-teblig-lr.pdf)

Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü(IOM)

Gök, G.O.(2016). Kim Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, KOSBED(31), ss:65-82. <http://dergipark.gov.tr/kosbed/issue/25688/271101>

Grigg,D.B.(1977). E.G. Ravenstein and the Laws of Migration. *Journal of Historical Geography*,3(1) ss:41-54.

Güllüpınar, F.(2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).

Huntington, S. P.(1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, Summer 72(3). ABI/INFORM Global, ss.22-49. <http://ir.rochelleterman.com/sites/default/files/Huntington%201993.pdf> (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2018)

Iglicka, K., Ziolk-Skrzypczak, M. (2010). EU Membership Highlights Poland’s Migration Challenges, *The Online Journal of the Migration Policy Institute*, September. <https://www.migrationpolicy.org/article/eu-membership-highlights-polands-migration-challenges> (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2018)

IMF.(2018). Turkey: 2018 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Turkey, International Monetary

Fund.European Debt. 30 Nisan 2018, ISBN/ISSN: 9781484353196/1934-7685.(Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018).

Karakelle, M.(2014). Eğitim Sistemini Dönüştüren Ülkeler-8: Polonya. *Eğitimpedia.com*,<http://egitimpedia.com/egitim-sistemini-donusturen-ulkeler-8polonya/> (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018)

Kaya, M. (2003). Beyin Göçü/Erozyonu. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 2 Sıra: 13(152) <http://www.isguc.org/?p=article&id=152&cilt=5&sayi=2&yil=2003> (Erişim Tarihi: 17 şubat 2018)

Kołodziejczyk, D.(2014). Komřuluktana Kardeřlięe: Osmanlı-Polonya ve Türkiye-Polonya Tarihi İlişkilerinden Birkaç Manzara,600. *Yılında Türkiye-Polonya İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*, ss:36-42 www.byegm.gov.tr/uploads/docs/polonya-teblig-lr.pdf

Kujawa, K.(2014). Türkiye ve Polonya: İkili Siyasi ve Ekonomik İlişkiler, 600. *Yılında Türkiye-Polonya İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*, ss:112-120 www.byeg.gov.tr/uploads/docs/polonya-teblig-lr.pdf

Kunat, A.N.(1966).Türk Diplomasisi ve Polonya Merkez Arşivindeki Türkçe Vesikalara Ait Lehçe İki Eser, Belleten, XXX(119), www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belleten-cilt-xxx-sayi-119-yil-1966-temmuz/(ErişimTarihi: 20 Mayıs 2018)

Kunuroğlu, F., Yağmur K., Van De Vijner, F.J.R., Kroon, S.(2017) Motives for Turkish return migration from Western Europe: home, sense of belonging, discrimination and transnationalism”, *Turkish Studies*, DOI: 10.1080/14683849.2017.1387479

Kütük, ř.B.(2015). “Türkiye’den Batı Avrupa’ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları. *Sosyoloji Konferansları*, No:52(2), ss:609-654. DOI: 10.18368/IU/sk.19012 (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2018)

Lee, E.(1966). A Theory of Migration. *Demography* Vol.3(1), ss: 47-57. <http://links.jstor.org/sici?sici=0070-3370%281966%293%3A1%3C47%3AATOM%3E2.0.CO%3B2-B> (Erişim Tarihi: Mart 2018)

Massey, D. ,vd.(1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review* 19(3), ss: 431-466. <http://www.jstor.org/stable/2938462> (Erişim Tarihi: 22 Haziran 2011, Son Erişim Tarihi:8 Eylül 2018)

Milliyet.(17 Ekim 2017). Polonya ve Türkiye Arasında 5 Anlaşma İmzalandı.Milliyet, 17 Ekim 2017.<http://www.milliyet.com.tr/polonya-ve-turkiye-arasinda-5-ekonomi-2538707/> (Erişim Tarihi: 16 Eylül 2018)

Morawska,E.(2007). International Migration: Its Various Mechanisms and Different Theories that Try to Explain It. *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations 1/07*. Malmö: Malmö University. http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/5224/WB1%2007%20inlaga_1.pdf (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018)

Neuloh, O.(1976). Structural Unemployment in Turkey. Abadan-Unat, N.(1976).(ed.) *Turkish Workers in Europe 1960-1975 A Socio-Economic Reappraisal*, E.J.Brill, Leiden içinde, ss: 50-73.

Neuman, W. L. (2014). Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar 1. Cilt. (Çev.: S. Özge). Ankara: Yayın Odası.

Öner, N.A.Ş.(2012). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*(Der: S.G. İhlamur-Öner,N.A.Ş. Öner).İstanbul: İletişim, ss.13-27.

Özcan, A.G.E.D.E.(2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*,2(4),ss:183-215.

Paine, S.(1974) *Exporting Workers- The Turkish Case*. Cambridge: Cambridge University Press,

Parekh, B.(2002). Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori. Ankara: Phoenix.

Parmaksız, Ş, R, Yavuz, Ö.(2016). Türkiye ve Polonya Eğitim Sistemleri Karşılaştırması. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*,(4),ss:59-70, <https://www.researchgate.net/publication/305407652> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018)

Report.(2017). *A Statistical Yearbook of Poland 2017*. <http://publications.europa.eu/resource/authority/frequency/ANNUAL> (Son Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2018)

Petersen, W.(1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, Vo.23(3)(June 1958) ss: 256-266, [http:// www.jstor.org/stable/2089239](http://www.jstor.org/stable/2089239) (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2018)

Polish Labour Code(1997). http://en.pollub.pl/files/17/attachment/98_Polish-Labour-Code,1997.pdf (Erişim Tarihi: 12 Eylöl 2018)

Polonya Pazar Araştırması Raporu. (2014).Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Ocak 2014, www.turkishwood.org/TR,15208/polonya-pazar-arastir-masi-raporu.html(Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018).

Reuters(2018). Half of Polish Companies Can't Find Workers, Many Cut Investment: Report, *Reuters* <https://www.reuters.com/article/us-poland-jobs/half-of-polish-companies-cant-find-workers-many-cut-investment-report-idUSKCN1L60ZT>

Reychman, J.(1964). XVIII. Yüzyılda Lehistan Uygarlığında Görölen Türk Etkileri, *Belleten*, XXVIII(112), ss:575-567. www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belleten-cilt-xxviii-sayi-112-yil-1964-ekim/ (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2018)

Robila, M.(2012). *Eastern European Immigrant Families*. New York: Routledge.

RT.(2015). Anti-migrant Rally Draws Thousands in Poland. *RT News* 26 Eylöl 2015.<https://www.rt.com/news/316612-poland-rally-migrant-crisis/>(Erişim Tarihi:Eylöl 2018)

Sarkady, N. (2007). *Za Górąmi...Za Morzami...Z Dziejów Adampola, Polskiej Wioski Nad Bosforem, Przemysł: Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej*

Schaeffer , P.(2005). Human Capital, Migration Strategy, and Brain Drain. *Journal of International Trade & Economic Development*, 14(3), 319-335, DOI: 10.1080/0963 8190500203344

Skeldon, R. (2007). Of Skilled Migrations and Brain Drains, *Asian Population Studies*, 3:2, 95-98, DOI: 10.1080/17441730701499793

Sputnik(2017). Slim Pickings: Ukrainian Refugees and Economic Immigrants Do Poland's Dirty Work. <https://sputniknews.com/europe/201705031053224376-poland-ukraine-migrants-work/> (Erişim Tarihi: Ağustos 2018)

Stouffer, S.A.(1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, Vol. 5(6)(Dec.1940), ss: 845-867, American Sociological Association, <http://www.jstor.org/stable/2084520> (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2018)

Süoğlu, B.B.(2012). Trends in Student Mobility from Turkey to Germany. *Perceptions*, 17(2), ss:61-84.

Szalanska, J.(2011). Poland-Turkey Relations: Friendship at a Distance, *BİLGESAM*, 17 December 2011, <http://www.bilgesam.org/en/incele/411/-poland-turkey-relations--friend-ship-at-adistance/#.WxJOokxuKP-> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2018)

Szymański,A.(2014). Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye-Polonya İlişkileri, *600. Yılında Türkiye-Polonya İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*, ss:130-140 [www.byegm.gov.tr /uploads /docs/polonya-teblig-lr.pdf](http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/polonya-teblig-lr.pdf)

Şenol-Sert, D.(2012). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*(Der: S.G. İhlamur-Öner,N.A.Ş. Öner).İstanbul: İletişim, ss.29-47.

Talk RADIO.(2017). Former EDL leader Tommy Robinson Attends 'Anti-Semitic' March in Poland. *TalkRADIO News*, 13 Kasım 2017. <http://talkradio.co.uk/news/former-edl-leader-tommy-robinson-attends-anti-semitic-march-poland-17111320849> (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2018)

Tansel, A. ,Güngör, N.D. (2003). Brain drain from Turkey: survey evidence of student non- return. *Career Development International*, Vol. 8 Issue: 2, ss.52-69, <https://doi.org/10.1108/13620430310465453> (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2018)

Tansel, A., Güngör, N.D.(2004). Türkiye'den Yurt Dışına Beyin Göçü: Ampirik Bir Uygulama. *ERC (Economic Research Center) Working Papers in Economics*, 4(02), 1-10. https://www.researchgate.net/profile/NilGungor/publication/5173566_Turkiye'den_Yurt_Disina_Beyin_Gocu_Ampirik_Bir_Uygulama/links/0a85e53a990c4c44e8000000.pdf (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2018)

Tatlıdil, E.(1984). Yurt Dışı İşçi Göçüne İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar. *Seminer Dergisi*, 2-3, s: 112-120'den aktaran Şahin, C.(2011). "Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal bir İnceleme", G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 2, S: 57-67.

Tezcan, M.(2000). *Dış Göç ve Eğitim*. Anı yayıncılık.

Todaro,M.P.(1969). A Model of Labor Migration and Urban Underemployment in Less Developed Countries. *The American Economic Review, American Ecconomic*

Association, Vol.59(1) ss: 138-148. <http://www.jstor.org/stable/1811100> (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2018)

Toksöz, G.(2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Topaktaş, H.(2005). Osmanlı Devleti'nin Doğu Avrupa Politikaları'nda Taksim Sonrası Polonya(Lehistan) Üzerine Bir Değelendirme. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 12(45), ss: 211-231, <http://dergipark.gov.tr/karadearas/issue/10097/124554> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Türk, F.(2009). Edirne Bulgar Cemaati ve Polonya Azınlık Okulu 'Polak Mektep', Belleten, LXXIII(268), <https://drive.google.com/file/d/0B7liBn5XLsAfWHVYZmFPU1pQbDA/view> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Tüsiad(Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği)(2006). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Göç Tartışmaları*. İstanbul :Tüsiad Yayınları.

Uğur, Y., Doğan, Y.(2017). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Polonya Kamu Yönetimi: Avrupalaşmanın Etkisi. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 4(8), ss: 30-50. <http://dergipark.gov.tr/assam/issue/31097/337380> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

UNDP-HDP1994.(1994). Human Development Report 1994. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994> (Erişim Tarihi:6 Eylül 2018)

UNDP-HDP2016.(2017). Human Development Report 2016. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2018)

Unutulmaz, K.O.(2012). Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu"-Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*(Der: S.G. İhlamur-Öner,N.A.Ş. Öner).İstanbul: İletişim, ss.135-159.

Varvounis, M. (2012). *Jan Sobieski: The King who Saved Europe*. Xlibris Corporation.

Wojcik, Z.(1980). King John III of Poland and The Turkish Aspects of His Foreign Policy, Belleten, XLIV(176). ss: 659-673, <http://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belleten-cilt-xliv-sayi-176-yil-1980-ekim/> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

Zajaczkowski, W.(1961). Polonya ile Türkiye Arasındaki Kùltür Mùnasebeleri, VI. Türk Tarih Kongresi, <https://drive.google.com/file/d/0B7liBn5XLsAfcnlhMnJ6OFA1NVk/view> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2018)

EK-1

Online Anket Soruları

Bu Araştırma Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özge YENTÜR' ün "Polonya'da yaşayan Türkler" üzerine yazdığı yüksek lisans tezinin alan araştırması ayağını oluşturmaktadır.

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Yaşınız:
3. Medeni Durumunuz: ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Dul ☐ Boşanmış
4. Eğitim durumunuz nedir? ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans
5. Çalışıyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
6. Mesleğiniz nedir?
7. Ortalama Aylık Geliriniz?
☐ 500-1000 PLN ☐ 1001-1500 PLN ☐ 1501-2000 PLN ☐ 2001-2500 PLN
☐ 2501 PLN ve üzeri
8. Polonya'ya gelmeden önce Türkiye'de nerede yaşıyordunuz?
.....
9. Polonya'ya gelmeden önce Türkiye'de ne işle uğraşıyordunuz?
.....
10. Polonya'ya geliş amacınız başlangıçta neydi?
☐ Yüksek Öğrenim ☐ Dil Eğitimi ☐ Avrupa'da Yaşama İsteği
☐ Yurtdışında Çalışma/İş Kurma ☐ Evlilik
11. Sizi Türkiye'de Polonya'ya gelmeden önce ne/neler rahatsız ediyordu? En fazla 3 seçeneği işaretleyiniz.
☐ Ekonomik Kriz ve Maddi İmkansızlıklar
☐ İşsizlik
☐ İnsan Yerine Konmama
☐ Mahalle Baskısı
☐ Politika/Siyasi Ortam
☐ Bu şıkların hepsi
☐ Diğer:.....
12. Polonya'ya gelmeden önce yurtdışına çıkar mıydınız? ☐ Evet ☐ Hayır
13. Çıktıysanız ne amaçla çıktınız?

- ☐ Tatil/gezi ☐ İş Seyahati ☐ Kısa süreli Dil Eğitimi ☐ Erasmus
☐ Aile Ziyareti ☐ Staj/Çalışma ☐ Diğer:_____

14. Kaç yıldır Polonya’da yaşıyorsunuz?

- ☐ 1-2 yıl ☐ 3-5 yıl ☐ 6 yıl ve üzeri

15. Polonya’dan önce başka bir ülkede yaşadınız mı? ☐ Evet ☐ Hayır

16. 14. Soruya cevabınız Evet ise, Nerde ve ne kadar süre?

.....

17. Polonya’ya ilk geldiğinizde ne gibi zorluklarla karşılaştınız? En fazla 3 seçenek seçiniz.

- ☐ Dil sorunu
☐ Vize/oturma/çalışma izni sorunu
☐ Kalacak yer sorunu
☐ İş arama
☐ Yalnızlık
☐ Diğer:

18. Sizin için hala burada zorlandığınız şey ya da şeyler nedir?

.....

19. Polonya’daki oturma izni almanız ne kadar sürdü?

- ☐ 1 aydan az ☐ 2-5 ay ☐ 6 ay ve üzeri

20. Polonya’daki çalışma izni almanız ne kadar sürdü?

- ☐ 1 aydan az ☐ 2-5 ay ☐ 6 ay ve üzeri

21. Lehçe seviyeni nasıl?

- ☐ Öğrenmedim. İngilizce her kapıyı açıyor.
☐ Şirketin ayarladığı derslerle çat pat anlayacak kadar
☐ Dil kursuna parayı verdim, B1 seviyesinde anlayacak-konuşacak kadar
☐ Lehçem var.

Uzun zamandır burada olduğum için Lehçe neredeyse anadilim kadar iyi.

22. Buradaki sosyal çevreniz nasıl? Türkiye’deki çevrenizle kıyaslıyor musunuz?

En fazla 3 seçenek işaretleyiniz.

- ☐ Türkiye’de daha iyi dostluklar/arkadaşlıklar vardı, burada Merhabadan öteye geçmiyor.
☐ Uluslararası bir ortam, Türkiye’dekine göre çok daha kaliteli ve ufuk açıcı.
☐ Lehler genelde mesafeli, ben Türklerle takılmayı tercih ediyorum.

- ☐ Ortam her yerde aynı. Önemli olan insanlar.
- ☐ Türkiye’de sosyal çevre her şeye karışıyor, burada rahatız. Kimse kimseye karışmıyor, mahalle baskısı yok.
- Diğer:.....
23. Leh toplumu ile Türk toplumunun ortak yönleri var mı sizce? Varsa, neler?
-
24. Polonya’da Türk olmanın avantajlı yönleri var mı? Varsa kısaca açıklayınız?
-
25. Kendinizi Polonya’da nasıl değerlendiriyorsunuz?
- ☐ Göçmen ☐ Öteki ☐ 2. Sınıf Vatandaş ☐ Vatandaş
- ☐ Bir Leh ile eşit statüde ☐ Diğer:.....
26. Neden Polonya’ya gelmeyi tercih ettiniz? Polonya’nın ilk hangi şehrine gelmişsiniz?
-
27. Yaşam kalitenizden memnun musunuz?
- ☐ Hiç memnun değilim. ☐ Memnun değilim. ☐ Ne memnunum ne memnun değilim.
- ☐ Memnunum. ☐ Çok memnunum.
28. İlk geldiğinizde ekonomik olarak ne gibi problemlerle karşılaştınız?
-
29. Türkiye’deki çalışma koşulları ile Polonya’daki çalışma koşulları arasındaki farklar sizce nelerdir? En fazla 3 seçeneği işaretleyiniz.
- ☐ Türkiye’de az para çok iş var. Polonya’da ne kadar çok çalışırsan o kadar çok kazanıyorsun.
- ☐ Türkiye’de mobing var. İş öğretmiyorlar. Polonya’da mobing ile karşılaşmadım.
- ☐ Polonya’da yabancısın diye iş öğretmiyorlar.
- ☐ Polonya’da maaşın dışında haklarınız var. Spor paranızı bile şirket veriyor.
- ☐ Türkiye’de maaş+SGK+yemek dışında ekstra yok.
- ☐ İki ülke de aynı. Yaptığınız işe göre değeriniz var.
- ☐ Türkiye’de izin almak bir dert. Çoğu yer 1 yıl sonrasında size 1 hafta izin hakkı veriyor.

- ☐ Polonya’da ilk 3 aydan sonra 21 gün ve üzeri izin hakkınız var.
- ☐ Türkiye’de resmi tatil varken biz burada çalışıyoruz. Polonya’da resmi tatilken de çalışıyoruz.

☐ Diğer:.....

30. Polonya’daki işinizden memnun musunuz?

- ☐ Hiç memnun değilim. ☐ Memnun değilim. ☐ Kararsızım.
- ☐ Memnunum. ☐ Çok memnunum.

31. Şu anki Polonya’da kalma sebebiniz nedir?

- ☐ İş ☐ Okul ☐ Türkiye’de gelecek yok. ☐ Aile/Evlilik
- ☐ Diğer:.....

32. Geldiğinizden bu yana kısa süreli de olsa Türkiye’ye gittiniz mi?

- ☐ Hiç gitmedim. ☐ Tatil/aile ziyareti amaçlı birkaç kere gittim.
- ☐ Her yıl en az bir kez giderim. ☐ Diğer:.....

33. Türkiye’ye kesin dönüş yapmayı düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kararsızım.

34. Polonya’da yaşayan sizin gibi diğer Türk vatandaşları ile iletişim halinde misiniz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

35. Yaşadığınız herhangi bir problemde kimden destek alırsınız?

- ☐ Türklere danışırım. Benden önce gelenlerin vardır bir bildikleri
- ☐ Lehlere danışırım.
- ☐ Benim gibi diğer yabancılara danışırım.
- ☐ Danışmam kendim halletmeye çalışırım.
- ☐ Diğer:.....

36. Yaşadığınız şehirdeki diğer Türklerle ilişkileriniz nasıl?

- ☐ Tanımam. Haberim yok.
- ☐ Merhaba-Merhaba ilişkisinden öteye gitmez.
- ☐ Önemli günlerde birbirimize gider, hal hatır sorar sohbet ederiz.
- ☐ Hep birlikteyiz. Senin derdinden senden olan anlar.
- ☐ Diğer:.....

Teşekkürler

EK-2 YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI

Bu Araştırma Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özge YENTÜR' ün “Polonya’da yaşayan Türkler” üzerine yazdığı yüksek lisans tezinin alan araştırması ayağını oluşturmaktadır.

Mülakat soruları:

1. Kendinizden kısaca bahseder misiniz? (Yaş, Doğum yeri, meslek, gelir)
2. Polonya’ya gelmeden önce Türkiye’de nerede yaşıyordunuz?
3. Polonya’ya gelmeden önce Türkiye’de ne işle uğraşıyordunuz?
4. Polonya’ya geliş amacınız başlangıçta neydi?
5. Sizi Türkiye’de Polonya’ya gelmeden önce ne/neler rahatsız ediyordu?
6. Kaç yıldır Polonya’da yaşıyorsunuz?
7. Polonya’ya gelmeden önce yurtdışına çıkar mıydınız? Çıktıysanız ne amaçla çıktınız? Tatil/iş amaçlı?
8. Polonya’dan önce başka bir ülkede yaşadınız mı?
9. İlk geldiğinizde ne gibi zorluklarla karşılaştınız?
10. Sizin için hala burada zorlandığınız şey ya da şeyler nedir?
11. Buraya göç ettiğinizde ne gibi yasal prosedürlerden geçtiniz? Bu süreç ne kadar sürdü?
12. Lehçe sizin için ne ifade ediyor? Lehçe öğrendiniz mi?
13. İnsanlarla iletişiminizde zorluk çektiniz mi? Hala çekiyor musunuz?
14. Buradaki sosyal çevreniz nasıl? Türkiye’deki çevrenizle kıyaslıyor musunuz?
15. Leh toplumu ile Türk toplumunun ortak yönleri var mı sizce? Varsa, neler?
16. Leh toplumu ile Türk toplumunu birbirinden ayıran faktörler nelerdir?
17. Sizce Leh toplumu Türkler hakkında ne düşünüyor?
18. Kendinizi toplumda nereye koyuyorsunuz?
19. Türk olmanın Polonya’da avantaj ya da dezavantajları var mı?
20. Neden Polonya? Neden Krakov?
21. Yaşam kaliteniz nasıl? Ekonomik olarak memnun musunuz?
22. İlk geldiğinizde ekonomik olarak ne gibi problemlerle karşılaştınız?
23. Türkiye’deki çalışma koşulları ile Polonya’daki çalışma koşulları arasındaki farklar sizce nelerdir?

24. Şu anki işinizden memnun musunuz? Değilseniz iş değiştirmedeki kriterleriniz nelerdir?
25. Şu anki Polonya’da kalma sebebiniz nedir?
26. Geldiğinizden bu yana kısa süreli de olsa Türkiye’ye döndünüz mü?
27. Türkiye’ye geri dönmeyi düşünüyor musunuz?
28. Geri dönmeyecekseniz Polonya’da tahmini ne kadar kalmayı planlıyorsunuz?
29. Başlangıçta buraya gelme nedenleriniz ile şimdi arasında fark/farklar var mı? Varsa neler?
30. Polonya’da yaşadığınız şehri siz mi seçtiniz?
31. Yaşadığınız şehri seçmenizdeki nedenler nelerdir?
32. Polonya’da yaşayan sizin gibi diğer Türk vatandaşları ile iletişim halinde misiniz?
33. Yaşadığınız herhangi bir problemde Türklerden mi yoksa Lehlerden mi destek aldınız?
34. Yaşadığınız şehirdeki diğer Türklerle aranız nasıl?
35. Bunların dışında eklemek istediğiniz, belirtmek istediğiniz şeyler var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Özge YENTÜR

Kişisel Bilgiler

Doğum Yılı: 26.10.1990

Doğum Yeri: Ankara/TÜRKİYE

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim

Lisans

**2012 Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
(Çift Anadal)**

2011 Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Lise:

2007 Kaya Bayaztoğlu Lisesi, Batıkent/Ankara

İş

2018- TTEC-Krakow/POLONYA

Google Ads Account Manager

2017- Syllabus Language School Krakow/POLONYA

İngilizce Öğretmeni

2016-2017 Etimesgut Mektebim Koleji Ankara/TURKIYE

İngilizce Öğretmeni

2016-2016 Amerikan Kültür Derneği AKD Kids Eryaman

İngilizce Öğretmeni